

**DIE ENGELSE VERTALING VAN KULTUURGEBONDE
UITDRUKKINGS IN AFRIKAANSE KINDERVERHALE:
OORBRUGGING VAN DIE SEMANTIESE GAPING**

Susan van der Walt

**DIE ENGELSE VERTALING VAN KULTUURGEBONDE
UITDRUKKINGS IN AFRIKAANSE KINDERVERHALE:
OORBRUGGING VAN DIE SEMANTIESE GAPING**

Susan van der Walt

Skripsie voorgelê ter gedeeltelike nakoming van die vereistes vir die graad Magister Artium in die Departement Engelse Taal- en Letterkunde aan die Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys.

Studieleier: Mnr HG van Wyk

Potchefstroom

1997

INHOUDSOPGAWE:

HOOFSTUK 1	INLEIDING	1
1.1	Probleemstelling	1
1.2	Navorsingsvrae	2
1.3	Doelstelling	3
1.4	Sentrale teoretiese stelling	4
1.5	Navorsingsmetode	4
HOOFSTUK 2	LITERATUURONDERSOEK	6
2.1	Landeskunde	6
2.2	Vertaling en kommunikasie	9
	Die resepsieteorie	10
	Die rol en funksies van illustrasies	13
	Kommunikasie en geslaagde vertaling	14
2.3	Ekwivalensie	18
2.4	Kommunikatiewe en semantiese vertaling	21
2.5	Dialek en idiolek	25
2.6	Effektiewe vertaling	26
2.7	Vertaalbaarheid	28
	Ter opsomming	30
HOOFSTUK 3	VERTALING VAN KINDERBOEKE	31
3.1	Waarom <i>Poppie-Dot by die Grootrivier</i> ?	31
	Die kinderleser	32
	Doelwitte met vertaling van kindeverhale	34

3.2	Vertaalde teks: <i>Dolly-Dot at the Great River</i>	36
-----	---	----

HOOFSTUK 4 PROBLEME BY VERTALING & MOONTLIKE OPLOSSINGS

4.1	Semantiese gaping	38
4.2	Oorbrugging van die semantiese gaping	39
4.3	Probleme wat ontstaan wanneer 'n kinderverhaal eie aan die Afrikaanse kultuur in Engels vertaal word en moontlike oplossings	40
4.4	Semantiese kategorieë	44
	Eiename	45
	Geografiese name	47
	Fauna en flora	49
	Ander kultuurgebonde terme	50
	Kultuurvreemde dinge	51
	Kossoorte	52

HOOFSTUK 5 SAMEVATTING **54**

BIBLIOGRAFIE **58**

BYLAAG A: Oorspronklike teks - *Poppie-Dot by die Grootrivier* deur Marianna Brandt

BYLAAG B: Vertaling van die oorspronklike teks

BYLAAG C: Kaart van Suid-Afrika

OPSOMMING

Aangesien "Landeskunde" 'n probleem skep vir die vertaler, word hierdie aspek in die meeste teksboeke bespreek. Die besprekings wat meestal oor die algemene vertaling uit Europese tale soos Frans en Duits in Engels en andersom handel, word in hierdie studie nouer getrek om die probleem van "Landeskunde" wat ontstaan by die vertaling van kinderverhale uit Afrikaans in Engels, op te los.

Daar word gekyk na die begrip "semantiese gaping", met ander woorde, wanneer 'n term wat eie is aan die kultuur van die brontaal, nie in die doeltaalwoordeskat voorkom nie. Uit die studie word dit duidelik dat semantiese gapings ontstaan in die vertaling van kultuurgebonde uitdrukkings in kinderliteratuur, maar dat hierdie gapings oorbrug kan word deur die gebruik van toepaslike vertaalkundige strategieë, soos die gebruik van leenwoorde in konteks, die gebruik van metateks en verduideliking van die betekenis van kultuurvreemde uitdrukkings.

Na 'n kort bespreking van teoretiese terme soos vertaling en kommunikasie, ekwivalensie, kommunikatiewe en semantiese vertaling, dialek en idiolek, effektiewe vertaling en vertaalbaarheid, word spesifieke probleme, byvoorbeeld die vertaling van kulturele terme aangespreek. Die verskillende kulturele terme word gekategoriseer in die kategorieë, eiename, geografiese name, fauna en flora en ander kultuurgebonde terme waaronder kultuurvreemde dinge en kossoorte. Die bespreking in die studie word gedoen aan die hand van *Poppie-Dot by die Grootrivier* wat in Engels vertaal is as *Dolly-Dot at the Great River*.

SUMMARY

"Landeskunde" creates a problem for the translator, therefore, this aspect is discussed in most text books. The discussions, which mainly deal with general translation from European languages such as French and German into English and vice versa, are integrated in this study to solve the problem of "Landeskunde" that arises when children's books, containing culture-bound words and phrases, are translated from Afrikaans into English.

The idea of the "semantic gap" is discussed, in other words, when a term peculiar to the culture of the source language, is not found in the vocabulary of the target language. It becomes clear in this study that semantic gaps arise in the translation of culturally bound expressions in children's literature, but that these gaps can be bridged by using applicable translation strategies, such as the use of loan-words in context, the use of footnotes and description of the meaning of expressions which are foreign to a specific culture.

After a short discussion of theoretical terms such as translation and communication, equivalence, communicative and semantic translation, dialect and idiolect, effective translation and translatability, specific problems, for example translation of cultural terms, are discussed. The different cultural terms are categorised in the categories, personal names, geographical names, fauna and flora and other culturally bound forms such as culture specific things and kinds of foods. The discussion in the study is based on *Poppie-Dot at the Groot River* which is translated as *Dolly-Dot at the great River*.

HOOFSTUK 1: INLEIDING

1.1. Probleemstelling

Die probleem van vertaling van kultuurgebonde woorde ontvang baie aandag in studies oor vertaling, byvoorbeeld in Newmark (1981:7) waar hy sê dat daar altyd 'n mate van verlies aan betekenis ontstaan as 'n teks vertaal word: "...if the text describes a situation which has elements peculiar to the natural environment, institutions and culture of its language area, there is an inevitable loss of meaning, since the transference to ... the translator's language can only be approximate".

Volgens hom is dit egter geen rede vir 'n vertaler om aan te voer dat 'n teks onvertaalbaar is nie, en hy gee dan ook wenke oor hoe om kultuurgebonde woorde te vertaal. Hervey en Higgins (1992:40) verklaar die volgende: "The aim is to **reduce** some of the more undesirable translation losses that necessarily result from the fundamental structural and cultural differences between SL and TL"). Hatim en Mason (1990:16) sluit hierby aan deur te sê dat 'n vertaler se hoofsaak is om 'n teks oor linguistiese en kulturele grense weer te gee.

In die genoemde studies word daar nie direk melding gemaak van die vertaling van kultuurgebonde woorde in kinderlektuur as sodanig nie. Nelson (1991) se proefskrif oor die onderwerp is omvattend, maar sy konsentreer op die vertaling van 'n Nederlandse

kinderverhaal in Afrikaans, en haar voorstelle moet dus ekstrapoleer word na hierdie studie..

Dit is belangrik dat kinderverhale toeganklik moet wees vir die jong leser wat geen kennis dra van die kultuur van die brontaal nie. Daarom gaan in hierdie studie gekyk word na spesifieke semantiese probleme wat ontstaan by die vertaling van 'n kinderverhaal met 'n eg Afrikaanse agtergrond in Engels, spesifiek die vertaling van kulturele terme. Daar gaan gekyk word na moontlike oplossings vir hierdie probleme, soos vertaalekwivalensie, leenwoorde en metateks, na aanleiding van Hafter (1984:26) se drie basiese metodes waarop kultuurgebonde woorde in die doeltaaltekste weergegee kan word, en Newmark (1981:70-83) se praktiese wenke vir die vertaling van kulturele of landeskundige probleme, soos byvoorbeeld in die geval van die vertaling van eiename. Hierdie navorsing sal poog om 'n bydrae te maak tot die toeganklikmaking van Afrikaanse kinderlektuur, en spesifiek die verhaal *Poppie-Dot by die Grootrivier* vir jong Engelse lesers.

Die term "semantiese gaping" verwys na gapings in betekenis wat ontstaan by die vertaling van kultuurgebonde woorde in 'n ander taal, met ander woorde wanneer 'n term wat eie is aan die kultuur van die brontaal, nie in die doeltaalwoordeskat voorkom nie.

1.2. Navorsingsvrae

Daar gaan veral na drie vrae gekyk word:

1. Bestaan daar wel 'n semantiese gaping tussen kinderverhale wat uit verskillende kulture stam (met spesifieke verwysing na vertaling uit Afrikaans in Engels)?
2. Watter probleme (veral semanties) ontstaan wanneer 'n kinderverhaal eie aan die Afrikaanse kultuur in Engels vertaal word?
3. Hoe kan hierdie probleme opgelos word en die gaping oorbrug word? Kan 'n raamwerk geskep word as riglyn vir vertalers in dié verband?

1.3. Doelstellings

Die doelstellings waarna gestreef word in hierdie studie is:

1. Om te bepaal of daar wel 'n semantiese gaping bestaan tussen die Afrikaanse en Engelse kultuur by die vertaling van kinderverhale en indien wel, of die gaping oorbrug kan word en hoe dit gedoen kan word.
2. Om vas te stel watter (veral semantiese) probleme ontstaan by so 'n vertaling.
3. Om dié probleme te probeer oplos, en dan ook 'n verwysingsraamwerk te skep vir moontlike knelpunte in sulke vertalings.

Daar gaan gekyk word na teoretiese terme soos *Landeskunde*, *vertaling* en *kommunikasie*, *ekwivalensie*, *kommunikatiewe* en *semantiese vertaling*, *dialek* en *idiolek*, *effektiewe vertaling* en *vertaalbaarheid*.

1.4. Sentrale teoretiese stelling

Die sentrale teoretiese stelling van die studie is dat daar wel semantiese gapings ontstaan in die vertaling van kultuurgebonde uitdrukkings in kinderliteratuur, maar dat hierdie gapings oorbrug kan word deur die gebruik van toepaslike vertaalkundige strategieë, soos die gebruik van leenwoorde in konteks, die gebruik van metateks en verduideliking van die betekenis van sulke uitdrukkings.

1.5. Navorsingsmetode

Die volgende metodes gaan in hierdie studie gebruik word:

- * Literatuuroorsig met die doel om agtergrond en konteks te skep. Die trefwoorde "vertaling, translation, literature, literatuur, letterkunde, interpretie, linguistiek, landeskunde" is gebruik in die rekenaarsogtog waarin bronne geïdentifiseer is wat oor spesifieke aspekte van vertaling handel, onder andere vertaling en kultuur.
- * Die identifisering en definiëring van terme wat tersaaklik is vir die studie, veral die term "Landeskunde". Aangesien "Landeskunde" 'n probleem skep vir die vertaler, word hierdie aspek in die meeste teksboeke aangeraak of volledig bespreek. Die meeste besprekings handel egter nie spesifiek oor die vertaling van kinderlektuur nie, met die uitsondering van Nelson (1993) se proefskrif, en aangesien die teikengroep belangrik is by vertaling van

tekste, word in hierdie studie daarop gekonsentreer om die probleem van vertaling van kultuurgebonde woorde by kinderverhale uit Afrikaans in Engels op te los.

- * Ontleding en vertaling van die bronteks (*Poppie-Dot by die Grootrivier* deur Marianna Brandt) ten einde die korpus daar te stel waaroor die bespreking gedoen gaan word.
- * Ontleding van die probleemareas aan die hand van die probleemstelling en die ontwikkel van 'n riglyn vir vertalers.

HOOFSTUK 2: LITERATUURONDERSOEK

2.1. Landeskunde

Die term *Landeskunde* het te doen met die konteks van 'n land se kultuur. Dit sluit kennis in van sosiale, ekonomiese, politieke, geografiese, historiese en godsdienstige aspekte, asook gebruike en gewoontes wat eie is aan die land (Kernaantekeninge:87).

Volgens die *Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal* is kultuur "die ganse geestelike besitting van 'n volk of ander groep(ering) op elke terrein". Elke groep het sy eie gewoontes en gebruike en taal en kultuur is nou verweef. Die taal van sekere lande wat byvoorbeeld op tegnologiese gebied meer gevorderd is as ander lande, sal 'n aantal "vreemde" woorde bevat, wat daarmee verband hou. Hierdie terme het gewoonlik geen ekwivalente in tegnologies minder gevorderde of agtergeblewe tale nie. Dit is 'n voorbeeld van kultuurgebonde woorde.

Verskeie outeurs gee hulle siening van kultuur.

Lyons (1981:302) definieer kultuur as "socially aquired knowledge: i.e. as the knowledge that someone has by virtue of his being a member of a particular society."

Newmark (1988:94) sê: "I define culture as the way of life and its manifestations that are peculiar to a community that uses a particular language as its means of expression".

Nida (1959:223) beklemtoon dit dat die vertaler albei die tale en kulture waarmee hy werk moet verstaan: "... but this cannot be done outside the total framework of culture, of which the language in question is an integral part".

Bassnett-McGuire (1984:14) haal Juri Lotman aan oor kulture en sê: "No language can exist unless it is steeped in the context of the culture and no culture can exist which does not have as its centre the structure of a natural language".

Erdmenger en Istel (1973:10) definieer *Landeskunde* as "die verklarende beskrywing van die fisiese (naturräumliche) verskynsels wat in 'n land aangetref word".

Postma (1995:46) beklemtoon Erdmenger en Istel (1973) se siening wanneer sy sê "The need to get to know another culture is, according to Erdmenger and Istel, an elementary human need. Modern linguistics indicate a relationship between the language and culture of language communities. Knowledge of *Landeskunde* enables one to use language, especially in translation, efficiently".

Nog 'n voorbeeld van kultuurgebonde woorde is name van dinge wat in die bronkultuur voorkom, soos byvoorbeeld name van bome en voëls en kossoorte wat nie in die doekultuur voorkom nie en dus nie daar bekend is nie.

"Translation from or into a language will be influenced by *Landeskunde*, since the specific nature of a regional group means that the usage rules of the regional language will vary from rules maintained in other regions (Postma, 1995:43).

"Two cultural communities and two backgrounds are included in translation. This explains why knowledge of both cultures is a prerequisite for successful translation. The translator should have *landeskundige* knowledge, and should be able to note differences in the context of other languages. He should realise when more research is required in order to create a good translation" (Postma, 1995:47).

Terwyl Engelssprekende kinders in Suid-Afrika moontlik die kinderverhaal *Poppie-Dot by die Grootrivier* sou kon verstaan indien leenwoorde gebruik sou word sonder enige verduideliking, sal dit nie moontlik wees vir kinders in Engeland of Amerika nie, as gevolg van kultuurverskille tussen hierdie lande. Veral een die landstreke waar 'hierdie verhaal afspeel, naamlik die Kalahari met die Boesmankarakter wat hier te vinde is en sy manier om met die natuur om te gaan, veroorsaak 'n beduidende kultuurverskil. Waar 'n volwassene kan uitvind wat terme beteken, of dit makliker uit die konteks kan aflei, is dit buite 'n jong kind se vermoë omdat kinders se ervaringsveld nog redelik beperk is. Daarom moet die betekenis van kultuurgebonde terme vir hulle duidelik gemaak word sodat die lees van die teks 'n bydrae kan lewer tot die leser se leerervaring.

Triandes (1976:229) se onderskeid tussen "etic" (universele) en "emic" (kultuurspesifieke) elemente is veral by die vertaling van *Poppie Dot by die Grootrivier* waar daar heelwat kultuurspesifieke elemente voorkom, ter sake.

2.2. Vertaling en kommunikasie

Nida en Taber (1974:12) sien vertaling as: "(r)eproducing in the receptor language the closest natural equivalent of the source language first in terms of meaning and secondly in terms of style". Newmark (1981:7) sluit hierby aan deur vertaling te sien as 'n "craft consisting in the attempt to replace a written message and/or statement in one language by the same message and/or statement in another language".

Uit die bogenoemde en in Bassnett-McGuire (1980) sien ons dat die definisie van vertaling steeds redelik vaag is. Daar is egter besliste raakpunte tussen vertalingsdefinisies, naamlik dat "vertaling basies 'n proses van 'verandering' of 'herskepping' veronderstel" (Andrews, 1992:84).

Taljaard (1993:12) sê oor vertaling en kommunikasie spesifiek by die kinderteks: "'n Opvallende aspek van kinderliteratuur is die **verhouding** tussen sender (skrywer/werklike verteller) en ontvanger (leser/hoorder). Dié verhouding word onder meer deur die aard van die **boodskap** bepaal. Die **fatiese** funksie van taal in die kommunikatiewe situasie (waarin kontak tussen leser en verteller nagestreef word), asook die **konatiewe** diskoersfunksie (wat gekenmerk word deur 'n besondere gerigtheid op die leser) is in kindertekste van besondere belang. Die verhouding tussen

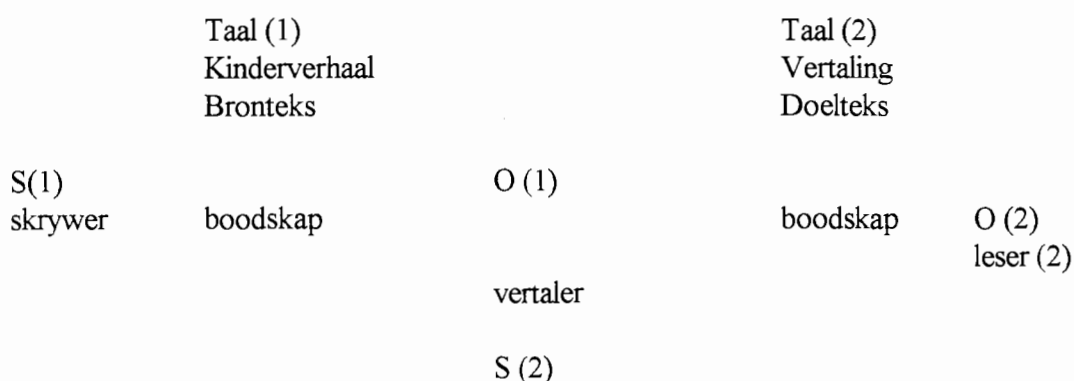
sender-teks-ontvanger is dus besonder **intiem**, dit wil sê die teks is onder andere daarop gerig om die leser se ervaringswêreld te verruim en gevolglik so hulle taalvermoëns uit te brei. Die kommunikatiewe aard van die teks is oor die algemeen, vanweë die teikengroepgeoriënteerdheid daarvan, sowel **direktief/appellatief** (dit roep op tot aksie/reaksie) as **informatief** (die teks lig in, onderrig, brei die ervaringswêreld uit).

Teoreties gesien is enige vertaling gemoed met 'n sekere verhouding tussen twee tale en gaan dit vir die vertaler primêr oor kommunikasie oor taalgrense heen (Andrews, 1992:7).

Die Resepsieteorie

Volgens House (1981:1) word die vertaler altyd voorgestel as 'n tweetalige mediërende agent in 'n kommunikasiesituasie tussen twee eentalige deelnemers wat aan verskillende taalsisteme behoort. Aangesien vertaling 'n intertalige kommunikasiehandeling is wat 'n verandering van kodesisteme behels, vertoon dit 'n meer komplekse kommunikasiestruktuur as 'n 'normale' kommunikasiehandeling met net een sender en ontvanger soos, byvoorbeeld, voorgestel deur Jakobson (1973) se bekende kommunikasiemodel.

Met verwysing na Andrews (1992:10) se aangepaste kommunikasiemodel vir poësie, kan die kommunikasiemodel vir vertaling van kinderliteratuur, myns insiens, soos volg aangetoon word:

- S (1) = sender (1) / skrywer
- O (1) = ontvanger (1) / leser
- S (2) = sender (2) / vertaler
- O 920 = ontvanger (2) / leser

Volgens hierdie model is die vertaler se funksie dié van ontvanger en sender. Sodoende kan die vertaler beskou word as die skakel tussen twee verskillende, maar terselfdertyd gekoppelde kommunikasiesituasies (Bassnett McGuire, 1980:37-38; 79-80). Die vertaler lees en vertolk die teks voordat hy vertaal, daarom is hy eers die ontvanger (leser) en dan die sender (vertaler).

"Hoewel die klem op één spesifieke aspek van die kommunikasiesituasie nie reg aan die kommunikasiesituasie as geheel laat geskied nie, stel dit die vertaler tog in staat om op een bepaalde aspek ... te konsentreer (Andrews, 1992:12).

In hierdie studie word daar gekonsentreer op die leser (ontvanger) van die teks. Daar word hoofsaaklik gekonsentreer op betekenisverwante probleme wat die leser, soos uit die navorsing se oogpunt gesien, mag ondervind. Hierdie probleme word in vyf kategorieë gedeel wat later bespreek sal word, naamlik eiename, geografiese name, kulturele terme en fauna en flora.

Aangesien die fokus van hierdie studie op die kommunikasieproses val en dus primêr op die kinderleser (die reseptor van die doelteks), is die resepsieteorie ter sprake.

Die kommunikasieproses gaan daaroor dat 'n sekere boodskap aan die reseptor (ontvanger van die teks) oorgedra word. Volgens Cloete (Cloete et al., 1995:50) "konkretiseer" die leser die teks wanneer hy dit lees en gee dus "konkrete gestalte daaraan as 'n estetiese objek".

"Omdat daar verskillende tipes lesers is, vind resepsie op verskillende maniere plaas. Die resepsie van die vertaalde werk word gekompliseer deur die feit dat die leser 'n **tweede reseptor** is wat 'n boodskap/teks ontvang deur 'n bemiddelaar (die vertaler) wat as **eerste reseptor** opgetree het, die teks vir homself **gekonkretiseer**, met behulp van (bewuste of onbewuste) **analise gedekodeer** en in 'n **tweede boodskap gekodeer** het (Nelson, 1991:16). Vervolgens word 'n paar persepsies in dié verband aangeraak.

Volgens Jauss (1982) het lesers 'n bepaalde **verwagtingshorison**. Hiermee bedoel hy die spesifieke verwagtinge waarmee die leser die teks benader. Hierdie verwagtinge hang saam met die leser se persoonlike vooroordele en kennis van die genre en ander tekste.

Nelson (1991:18) gee Wolfgang Iser se beskouing aan dat sekere teksstrategieë die leser se resepsie van die teks rig. Volgens hom gee die literêre teks 'n raamwerk van inligting aan die leser wat dan self die oop plekke (gapings, byvoorbeeld inligting oor karakters se voorkoms) moet invul

om die teks te voltooi. Hy glo ook dat oop plekke 'n voorwaarde is vir leserdeelname, vir kommunikasie tussen die teks en die leser.

Nelson (1991:19) noem dat geïllustreerde kinderverhale met Iser se teorie van oop plekke verband hou. Aangesien daar sekere raakpunte is in die kinderverhaal wat vir die doel van hierdie studie vertaal is, met die kinderverhaal waarna verwys is in Nelson se proefskrif, is 'n soortgelyke voorbeeld as dié in die genoemde proefskrif van toepassing. *Poppie-Dot by die Grootrivier* is ook geïllustreer, wat die karakters aan die leser voorstel as bruin mense. Aangesien daar nie werklik ander konkrete aanduidings in die boek is dat hulle van 'n sekere ras is nie, sou die leser dit nie geweet het indien die illustrasies dit nie duidelik gemaak het nie. Wat 'n oop plek in die teks sou wees (die ras van die karakters wat nie deur die outeur gespesifiseer is nie), is nou ingeval deur die illustrasies, wat 'n mate van verbeelding laat verlore raak.

Die rol en funksie van illustrasies

In Taljaard (1993:4) word genoem dat die voorskoolse leser en die kind tot op agtjarige ouderdom, primêr in prenteboeke geïnteresseerd is. Sy beskou die teikengroep vir haar studie oor die verhale van Beatrix Potter as kinders vanaf drie tot agt jaar.

Poppie-Dot by die Grootrivier bevat 'n paar illustrasies, maar kan nie as 'n prenteboek beskou word nie. Daar kan dus aangeneem word dat die teikenleser vir hierdie verhaal ietwat ouer is, met ander woorde, tussen nege en twaalf jaar.

Hierdie studie sluit aan by dié van Taljaard, in dié sin dat die studie op taalgebruik gerig is en die illustrasies nie as sinvol bydraend tot die teks gesien word nie.

Illustrasies neem gedeeltelik die konkretiseringsproses by die leser oor. Die leser hoef hom nie voor te stel hoe Poppie-Dot lyk nie, want die tekening word onmiddellik raakgesien, nog voordat die leser begin lees. Soos bo genoem, neem dit 'n mate van fantasie by die leser weg, omdat Poppie-Dot in elke kind se verbeelding anders sou gelyk het.

Dit is egter ook so dat illustrasies 'n belangrike hulpmiddel kan wees by vertaling van tekste waar landeskundige probleme ondervind word. In *Poppie-Dot by die Grootrivier* is daar verskeie oop plekke (dinge wat nie beskryf word nie, wat aan die leser self oorgelaat word om te konkretiseer) wat landeskundige elemente betref. Heelwat lesers sal byvoorbeeld nie weet hoe perlemoen en seeboontjies lyk nie, aangesien dit nie geïllustreer word nie, tensy hulle dit uit eie ervaring na die teks kan bring.

Kommunikasie en geslaagde vertaling

Vir goeie kommunikasie moet die vertaalde teks toeganklik wees vir die doeltaalleser. Volgens Toury (1980:141) neem vertaalde kinderliteratuur byna altyd 'n sekondêre posisie in "omdat dit vertaal word op 'n wyse wat bedag daarop is om aanvaarbaar te wees. Dit kom tot uiting in die vertaler se keuse om homself te onderwerp aan die norme van die doeltaalsisteem."

Aangesien kommunikasie op verskeie vlakke (die kognitiewe en die estetiese) in hierdie studie beskou word as primêre funksie by die vertaling van kinderverhale, en die vertaler fokus op die ontvanger van die boodskap, moet laasgenoemde 'n grondige kennis hê van die doeltaal- en brontaalkultuur om in staat te wees om 'n geslaagde vertaling te produseer. Die teikengroep moet ook deurentyd in gedagte gehou word. 'n Geslaagde vertaling word deur Nida (1982:24) beskou as 'n vertaling wat so na as moontlik aan die oorspronklike teks is wat semantiese en sintaktiese strukture betref en dieselfde uitwerking op die doeltaalleser het as wat dit op die brontaalleser gehad het. Dit geld ook vir die vertaling van kinderverhale.

"Wanneer die vertaler (...) 'n stuk teks (...) wil vertaal, moet hy kennis neem van die manier waarop die brontaalgemeenskap die werklikheid van die teks in sy eie taalsisteem vergestalt om as vertaler (...) die teks oor te plaas na die doeltaalsisteem om sodoende dieselfde werklikheid vir die doeltaalleser toeganklik te maak." (Kernaantekeninge:86).

Uit bogenoemde is dit duidelik dat die vertaler 'n moeilike taak het, naamlik om die vertaalde teks so leesbaar soos die oorspronklike te maak. (Van der Merwe, 1958:28). Dit hang saam met ekwivalensie in vertaling wat later bespreek word.

Aangesien dit in hierdie navorsing primêr om kommunikasie gaan, word daar gekonsentreer op die elemente wat vertaling moet besit om te kommunikeer. Volgens Hatim en Mason (1990:41) moet die vertaling eerstens grammaties korrek wees. Dit sluit in kennis van die reëls van woordeskat en woordvorming, uitspraak/spelling en sinstruktuur (om die letterlike betekenis van uitings te

verstaan en uit te druk). Dan, moet daar kennis wees van en vermoë om uitings geskik in konteks te produseer en te verstaan. Derdens moet die vertaler oor 'n diskoersvermoë beskik. Dit is die vermoë om vorm en betekenis te kombineer. Hierdie vermoë hang af van kohesie in vorm (manier waarop uitings struktureel gekoppel word om interpretasie van die teks te vergemaklik) en samehang in betekenis (verhoudinge tussen verskillende betekenis in 'n teks, letterlike betekenis, kommunikatiewe funksies of sosiale betekenis). Laastens, die strategiese vermoë: bemeestering van kommunikasie-strategieë. Die vertaler sukkel dikwels om die regte woord (of enige woord) te vind.

Aangesien elke taal sy eie besondere kultuur het wat vertaling bemoeilik, en "die vertaling nie net neerkom op die vervanging van een nomenklatuur met 'n ander nie" (Kernaantekeninge:87) word daar van die vertaler vereis om deeglike kennis van die kulture van beide die bron- en doeltaal te hê. Die vertaler het dus 'n deurslaggewende funksie.

Uit hierdie studie is dit duidelik dat vertaling oor meer gaan as net vervanging van woorde en frases. "Alhoewel daar soms woorde/terme is wat oënskynlik direk vervang kan word, dra elke term 'n hele stel eiesoortige konnotasies met hom saam" (Kernaantekeninge:87). Daarom moet die vertaler, wanneer hy of sy kulturele elemente in die teks vind wat onbekend is vir die doeltaallezer, die betekenis van die bronteks ontleed en dit duidelik maak in die vertaling.

Die vertaalproses bestaan daaruit dat die vertaler besluit of woorde of frases bygevoeg of weggelaat gaan word en of hy of sy gaan probeer om alles van die bron- na die doeltaal oor te dra.

Aangesien daar nie iets soos 'n ideale vertaling is nie, gaan dit daaroor dat die vertaler besluit watter metode om te volg, letterlike vertaling (woord-vir-woord) of vrye vertaling (betekenis-vir-betekenis). Die enigste werklik belangrike kriterium is dat hy of sy moet probeer om so getrou moontlik aan die oorspronklike te wees.

Bell wys daarop dat dit belangrik is om gedurig die konteks in gedagte te hou. Om kommunikatief te wees, verskuif die klem vanaf die woord na die sin: "...words cannot really be described other than within the sentence..." (1991:102-103). Die betekenis van die woord hang af van die konteks van die sin en die betekenis van die sin hang weer af van die konteks van die teks. Die studie van betekenis moet gesien word in terme van funksie in konteks, die vertaler moet (of kan) dus nie net na die betekenis van individuele woorde kyk nie. Hy of sy moet baie wyd kyk, daarom is woord-vir-woord vertaling dikwels nie geslaagd nie, veral by die vertaling van kinderlektuur.

Die vertaler se hoofsaak is om 'n teks oor linguïstiese en kulturele grense weer te gee (Hatim & Mason, 1990:33). Dieselfde outeurs verwys ook na Nida wat verklaar dat die vertaling moet sin maak, die gees en trant van die oorspronklike teks moet oordra en 'n natuurlike en gemaklike manier van uitdrukking moet hê (Hatim & Mason, 1990:16).

Dat dit dikwels vir die vertaler moeilik is om keuses uit te oefen oor die vlak van kommunikasie, blyk duidelik uit die volgende - Hatim en Mason vertel die storie van 'n sekere Malinowski wat die probleem in die gesig gestaar het om eilandbewoners se kultuur vir die Engelssprekende leser te interpreteer:

What was the best method for portraying these texts in English: free translation, literal translation or translation with commentary? Free translation would be intelligible but convey no cultural insights. Literal translation, on the other hand, superficially preserves the original but would be unintelligible to the English reader. In consequence, Malinowski opted for translation with commentary. What the extended commentary did was to 'situationalise' the text by relating it to its environment, both verbal and non-verbal. Malinowski referred to this as the **context of situation**, including the totality of the culture surrounding the act of text production and reception. He believed the cultural context to be crucial in the interpretation of the message, taking in a variety of factors ranging from the ritualistic (which assumes great importance in traditional societies) to the most practical aspects of day-to-day existence (1990:36-37).

In die kinderverhaal wat vertaal is vir die doel van hierdie navorsing, het Malinowsky se oplossing ook geblyk die geskikste te wees.

"A translator ... is continually faced with choices..." (Newmark, 1988:8) veral wanneer woorde wat gevoel uitdruk, vertaal word, eerder as voorwerpe of gebeure. Hy of sy streef voortdurend daarna om presies die regte woord te vind en die semantiese gaping tussen twee tale te oorbrug.

Die gevolgtrekking wat gemaak kan word, is die volgende: "The less culture-bound a text is, the less need there will be for its structure to be modified. Conversely, the more culture-bound a text is, the more scope there may be for modification." (Hatim & Mason, 1990:188).

2.3. Ekwivalensie

Ekwivalensie het te make met "die daarstelling van 'n teks in die doeltaal wat in die plek gestel kan word van die teks in die brontaal" (Nelson, 1991:5). Dit kom daarop neer dat twee terme as ekwivalent beskou word, omdat dit dieselfde semantiese verteenwoordiging het.

Catford (1965:21) sê die volgende: "The term **equivalent** is clearly a key term. The central problem of translation-practice is that of finding TL (target language) translation equivalents. A central task of translation theory is that of defining the nature and conditions of translation equivalence".

Volgens Bell (1991) is algehele ekwivalensie tussen tale nie moontlik nie: "Languages are different from each other; they are different in form having distinct codes and rules regulating the construction of grammatical stretches of language and these forms have different meanings. To shift from one language to another is, by definition, to alter the forms. Further, the contrasting forms convey meanings which cannot but fail to coincide totally; there is no absolute synonymy between words in the same language, so why should anyone be surprised to discover a lack of synonymy between languages? Something is always 'lost' (or, might one suggest, 'gained?') in the process ..." (Bell, 1991:6).

Andrews (1992:86) sluit hierby aan: "Strukturele verskille tussen tale en kulture veroorsaak dat die verhouding tussen 'n bronteks en sy vertaling nooit optimaal, dit wil sê 1:1 kan wees nie". Meer realisties gesien, is daar 'n skaal waarop vertaalekwivalente gerangskik word wat strek vanaf maklik vertaalbaar tot moeilik of onvertaalbaar.

Indien ekwivalensie ten alle koste behou moet word, op watter vlak moet dit geskied? Hierdie vraag bring ons by Nida en Taber (1974) se uitgangspunt van formele ekwivalensie ("closest possible match of form and content between ST and TT") [ST staan vir bronteks en TT vir

doeltekst] en dinamiese ekwivalensie ("principle of equivalence of effect on reader of TT") waar voorkeur gegee word aan dinamiese ekwivalensie.

Die feit dat goeie kommunikasie as 'n vereiste beskou word by die vertaling van *Poppie-Dot by die Grootrivier*, hou verband met die gebruik van dinamiese ekwivalensie in die vertaling van kinderlektuur. Nida en Taber (1974) se ideaal van dinamiese ekwivalensie stem ooreen met die uitgangspunt wat by die vertaling van *Poppie-Dot by die Grootrivier* geld, naamlik die daarstelling van 'n teks wat vir Britse kinderlesers natuurlik sou klink en begryplik sou wees.

Aangesien, soos reeds genoem, funksionele ekwivalensie tussen die brontekst en doeltekst nie altyd moontlik is nie (in die geval van hierdie studie as gevolg van die groot kulturele verskille wat bestaan) is dit nodig om die semantiese gaping wat tussen die teikengroepe van die brontekst en die doeltekst ontstaan, te oorbrug deur middel van metatekst.

Nida word aangehaal in Nelson (1991:22): "Dynamic equivalence is therefore to be defined in terms of the degree to which the receptors of the message in the receptor language respond to it in substantially the same manner as the receptors in the source language."

Hierdie ideaal van dinamiese ekwivalensie laat die klem val op die leser van die doeltekst en staan dus midde-in die resepsieteorie. Dinamiese ekwivalensie is waar eie interpretasie aan woorde gegee word. Dit sluit dus aan by letterlike en vrye vertaling, asook kommunikatiewe en semantiese vertaling.

2.4. Kommunikatiewe en semantiese vertaling

Lefevere en Newmark (1981) onderskei tussen kommunikatiewe en semantiese vertaling.

"Semantic translation belongs more in the realm of equivalence: it tries to supply an equivalent semantic content for words found in the source text, and it concentrates more on the meaning of the source text. Communicative translation, by contrast, is more or less equivalent to a 'cultural adaptation' of the source text, so that readers in the target culture find it easier to read" (Lefevere, 1992:10).

Newmark (1981) stel 'n semantiese vertaling bo 'n kommunikatiewe vertaling op voorwaarde dat die uitwerking daarvan dieselfde is.

Die verskil tussen Newmark se kommunikatiewe en semantiese vertaling is dat semantiese vertaling poog om die kontekstuele betekenis van die oorspronklike weer te gee, so na as wat die semantiese en sintaktiese strukture van die tweede taal dit toelaat. Kommunikatiewe vertaling, op sy beurt, het deurentyd effektiewe kommunikasie in gedagte, en sal, met ander woorde, afwyk van semantiese en sintaktiese strukture indien nodig. Indien daar egter gestreef word daarna dat die vertaling 'n soortgelyke uitwerking op die doeltaallesers moet hê as wat die bronteks op sy lesers gehad het, sal dit 'n kommunikatiewe vertaalstrategie impliseer (Andrews, 1992:87).

Die vertaler het ook die opsie om te kies tussen formele ekwivalensie (waar die konteks-vrye semantiese sin van die teks behou word ten koste van konteks-sensitiewe kommunikatiewe sin) en

funksionele ekwivalensie (waar die konteks sensitiewe kommunikatiewe sin behou word ten koste van konteksvrye semantiese sin).

Albei bogenoemde maniere het probleme tot gevolg. By die eerste manier kan die vertaler gekritiseer word vir die "lelikheid" van die getroue vertaling en by die tweede manier kan die vertaling gekritiseer word vir onakkuraatheid of 'n "mooi" vertaling (Bell, 1991:7). Die enigste uitweg is dus om die doel van die vertaling (by *Poppie-Dot by die Grootrivier* is die doel effektiewe kommunikasie) in gedagte te hou, die boodskap in die teks en die aard van die teks (byvoorbeeld ernstig, didakties).

Bogenoemde hou weer eens verband met die term "goeie" of geslaagde vertaling. Dit beteken hoofsaaklik dat die vertaling dieselfde reaksie by die doeltaalleser moet ontlok as wat die oorspronklike teks op die moedertaalleser gehad het. Hierdie definisie kan soos volg uitgebrei word: dat alle grammatiese en leksikale eienskappe in die oorspronklike teks weergegee word, asook alle feitelike inligting (Bell, 1991:13).

By letterlike vertaling is leenwoorde (en leenfrases) 'n belangrike begrip. Dit beteken dat 'n woord net so oorgeneem word uit die brontaal sonder formele of semantiese wysiging. Sommige leenwoorde is noodsaaklik, aangesien daar geen ekwivalent in die brontaal bestaan nie, bv *uintjie*. Elemente van een taal kan ook deur elemente van die ander taal vervang word, byvoorbeeld *hot dog* word vervang met *warmbrak*. Vervanging van 'n sintaktiese struktuur in die brontaal deur 'n sintaktiese struktuur in die doeltaal, wat sinonimies is in terme van inhoud, val ook onder die begrip

leenwoorde. Hier kan die volgende voorbeeld uit *Poppie-Dot by die Grootrivier* genoem word: "Jy sal nie kan raai nie", teenoor "You will not be able to guess".

By vrye vertaling is vier elemente ter sprake. Eerstens, omsetting, met ander woorde, 'n doeltaalelement wat semanties, maar nie formeel ekwivalent is nie, bv "no smoking", teenoor "rook verbode". Tweedens verskuiwing van standpunt van spreker, bv "Geen vakatures", "voll" (Duits). Derdens ekwivalensie, waar 'n item vervang word met 'n funksionele ekwivalent (bv groetvorme): "hallo" met "pronto" (Italiaans vir letterlik "gereed"). Laastens aanpassing - kompensasië vir kulturele verskille tussen twee tale, byvoorbeeld by "smaaklike ete!" is daar geen Engelse ekwivalent met dieselfde betekenis nie. Derhalwe word dit vervang met 'n frase soos "enjoy your dinner" (Bell, 1991:70-71).

By die voorafgaande moet toon ("mood") en styl voortdurend in gedagte gehou word, asook die teikenleser se verwagtinge, veral by kinderverhale (die jong leser verwag byvoorbeeld om genot te put uit 'n verhaal en om die inhoud daarvan te verstaan). Dit sal die uitoefening van keuses vir die vertaler vergemaklik.

Spesifieke probleme wat ondervind kan word by die vertaling van kultuurgebonde woorde na 'n ander taal is onomatopoeë (klanknabootsing) en die konnotatiewe betekenis van woorde. Soos reeds genoem, dra elke woord sekere konnotatiewe betekenis. Die vertaler moet probeer om daardie betekenis oor te dra. Om hierdie rede is vrye vertaling gewoonlik meer geslaag by die vertaling van kinderverhale waar 'n kultuurverskil tussen die bron- en doeltaal ter sprake is. Hatim

en Mason haal egter Newman (1988:68-69) aan dat letterlike vertaling onderskei word van woord-vir-woord vertaling: "literal translation is correct and must not be avoided, if it secures referential and pragmatic equivalence to the original" (1990:6).

Onomatopée (klanknabootsing) is wanneer 'n herkenbare nabootsing van 'n geluid deur spraakklanke gemaak word. Andrews (1993:34) voer aan dat dit veral kinders is wat dié aspek van taal eksploiteer. Dit is waarom klanknabootsing in kinderverhale algemeen en gewoonlik besonder geslaag is, soos uit *Poppie-Dot by die Grootrivier* blyk.

Klanknabootsing wat die algemeenste in *Poppie-Dot by die Grootrivier* voorkom, is wat Andrews (1993:35) tipeer as klanknabootsende klankkombinasies met die uiterlike vorm van woorde om semantiese effek te versterk.

Klanknabootsing kom herhaaldelik in hierdie kinderverhaal voor en is baie moeilik vertaalbaar. Die vertaler moet sy of haar eie diskresie gebruik. Voorbeelde hiervan en die wyse waarop dit hanteer is, is:

- Krale wat "tsiek-tsiekt-tsiekt" word verengels: "tseek-tseek-tseek".
- "Tjie-tjie-tjie" - manier van lag word vertaal as "hee-hee-hee".
- "Tonke-tonke-tonk" van blikklok om koei se nek - "clank-clank-clank".
- "Wap-wap!" - 'n sifdeur wat toeklap - 'n vertaalekwivalentwoord gebruik: "shut with a bang".

- "Tsuut, tsuut," 'n straal melk wat in 'n emmer inspuit word nageboots, dit word vertaal as "tshhh-tshhh".
- "Bûûû" gebulk van koei - word net so oorgeneem.

Ook by klanknabootsing moet die vertaler sy of haar eie diskresie gebruik.

2.5. Dialek en idiolek

Beginsels van ekwivalensie eis dat die vertaler probeer om die volle impak van geografiese en sosiale dialek weer te gee (Hatim & Mason, 1990:42). Hier is die karakter se temporele, fisiese en sosiale herkoms ter sprake (Bell, 1991:8). Ook idiolek is belangrik - die eie, persoonlike dialek van 'n karakter, soos geliefde uitdrukkings en die geneigdheid om spesifieke sintaktiese strukture te gebruik. Die vraag wat dikwels opduik, is of dit nodig of moontlik is om dit te vertaal. Hierdie elemente dra gewoonlik sosio-kulturele betekenis.

So word oupa Jorsie (*Poppie-Dot by die Grootrivier*, bylaag A) se idiolek gekenmerk deur die gebruik van 'n eiesoortige woordorde, byvoorbeeld: "...gaan spoel Oupa se sokkies solank uit" (Brandt, 1993:5) in plaas van "gaan spoel my sokkies solank uit" en "Nou hoe wil my kind dan maak?" (Brandt, 1993:8) in plaas van "Nou hoe wil jy dan maak?". Dit is 'n betekenisvolle kenmerk van sy karakter, naamlik die goedge vaderfiguur. Hierdie eienskap is egter nie maklik om oor te dra in die doeltaal nie.

Die geografiese dialek wat in die verhaal ter sprake is, is standaardafrikaans. Hoewel die karakters bruin is, soos uit veral die tekeninge blyk en dalk uit subtiële elemente soos die gebruik van die woord "Oompie" en die feit dat die oupa 'n visserman is, word die Kaapse Afrikaans-dialek (die dialek wat bruin sprekers van Afrikaans in die Boland gebruik) nie in die verhaal gebruik nie. Dit maak vertaling van die teks makliker. Dit is nie altyd moontlik om 'n dialek in die doeltaal weer te gee nie, wat veroorsaak dat die uniekheid daarvan in die vertaling verlore gaan.

Sosiale dialek: as visserman is oupa Jorsie se sosiale dialek dié van die werkersklas ('n visserman). So ook dié van die ander karakters, soos byvoorbeeld oom Kerneels wat 'n plaasvoorman is. Dit verskaf geen probleme by vertaling nie.

Die vertaler moet by elk van hierdie bogenoemde elemente besluit of dit in die vertaling weergegee kan word of nie. Sommige vertalings gee nie dialekte weer in die doeltaal nie, aangesien dit as kunsmatig beskou word. Dit is egter waar dat die vervreemdingeffek van niestandaardspraak in die brontaal verlore gaan in die doeltaal.

2.6. Effektiwiteit in vertaling

Die temporele dialek is kontemporeel. Hoewel daar elemente is wat aandui dat die verhaal 'n paar jaar gelede afgespeel het (die feit dat daar 'n koolstoof in die huis is, dat die susters van 'n sendingstasie afkomstig is en op die eiland steeds kappies gedra word teen die son) word dit nie in die taalgebruik van die karakters weerspieël nie. Hierdie feite maak vertaling ook makliker.

Die vraag wat hier ter sprake is, is wat om in te sluit en wat om uit te los. Die kwessie is tweeledig. Eerstens effektiwiteit - "achieving maximum transmission of relevant or fulfilment of a communicative goal", en tweedens doeltreffendheid - "achieving it in the most economical way, involving minimum expenditure of processing effort" (Hatim & Mason, 1990:93).

Die vertaler moet dink aan effektiwiteit in terme van die leser, is die inligting eksplisiet genoeg gestel in terme van die leser van die doeltaal se kognitiewe omgewing? **"Is the gain in effectiveness sufficient to warrant the extra processing effort involved?"** (Hatim & Mason, 1990:93). Die vertaler se bydrae moet dus so informatief wees as wat vereis word, maar nie meer as vereis nie. Volgens Hatim en Mason (1990:96) neem vertalers dikwels die verantwoordelikheid om te besluit watter inligting nie relevant is vir lesers van die brontaaltekste nie.

Hatim en Mason (1990:106-107) gaan verder en beskryf hoe om kulturele terme te vertaal. Eerstens word die term geïdentifiseer. Dan word gesoek na 'n geskikte doeltaalekwivalent wat voldoende inligting oor die term verskaf sodat dit vir die doeltaalleser verstaanbaar is. Indien die inligtingsekwivalent nie voldoende is nie, sal die vertaling poog om te eksplisiteer deur middel van sinonimie, uitbreiding, parafrase, ens. Die vierde stap is transformasie - om te kyk wat verlore is.

Volgens Van der Merwe dra woorde emotiewe waarde: "As ek sê dat die wêreld vol Ampies is, waar Ampie 'n soortnaam geword het, kan alle geletterde Afrikaners begryp wat ek bedoel..." (1958:105). Vir die doeltaalleser sal dit natuurlik nie dieselfde waarde hê nie. Van der Merwe gaan voort deur te sê: "Vir die vertaler bied dit nie 'n onoorkomelike struikelblok nie. Of hy die

assosiasie verstaan of nie: hy moet die woord weergee. As 'n Engelse vertaler moet praat van die Ampies waarvan die wêreld vol is, is daar vir hom geen ander uitweg as om van die *Ampies* te praat nie. Geen Engelse ekwivalent kan die spesifiek Afrikaanse assosiasies weergee nie." (1958:105)

Bogenoemde geld wel vir volwasse lesers, maar vir kinders, met hul beperkte ervaringsveld, sal dit onverstaanbaar wees. Dus sal dit van pas wees om van 'n voetnota gebruik te maak om te verduidelik waarna verwys word. Voetnotas is soos ook deur Nelson (1991:52) bevestig, nie altyd aan te beveel nie, aangesien dit nie juis lees vergemaklik nie. Die oog moet te veel rondspring. In die geval van die kinderboek waaroor dit in hierdie studie gaan, is dit egter noodsaaklik, anders gaan die leser met te veel onbeantwoorde vrae te kampe hê.

2.7. Vertaalbaarheid

Volgens Newmark (1988:6) is alles, sonder uitsondering, vertaalbaar: "...the translator cannot afford the luxury of saying that something cannot be translated." Hy brei uit: "Translation is an instrument of education, as well as of truth precisely because it has to reach readers whose cultural and educational level is different from ... that of readers of the original..." (Newmark, 1988:6).

Verduideliking is die enigste uitweg in hierdie geval. Dit sal veroorsaak dat die vertaling meer spasie sal beslaan, wat meebring dat, hoewel vertaling altyd moontlik is, dit moontlik nie dieselfde impak as die oorspronklike sal hê nie.

Volgens Newmark (1981:7) sal daar altyd 'n mate van verlies aan betekenis ontstaan as 'n teks vertaal word: "... if the text describes a situation which has elements peculiar to the natural environment, institutions and culture of its language area, there is an inevitable loss of meaning, since the transference to ... the translator's language can only be approximate".

"The aim is to reduce some of the more undesirable translation losses that necessarily result from the fundamental structural and cultural differences between SL and TL" (Hervey & Higgins, 1992:40).

Newmark (1981:70-83) gee 'n aantal praktiese wenke vir die vertaling van kulturele of landeskundige probleme:

1. Eiename val gewoonlik buite taal en is onvertaalbaar of moeilik om te vertaal - dit moet dus nie vertaal word nie, hoewel uitsonderings wel in sekere gevalle gemaak kan word.
2. Hy stel voor dat historiese institusionele terme hul oorspronklike vorm behou behalwe indien reeds gevestigde vertaalde ekwivalente bestaan.
3. Die vertaler moet seker maak van aanvaarde internasionale institusionele terme soos deur vertaalspanne by internasionale organisasies bepaal is.
4. By nasionale institusionele terme gee Newmark spesifieke vertaalprosedures vir politieke, finansiële, administratiewe en sosiale terme en algemene kriteria vir verwysing.
5. Kulturele terme word dikwels net so gebruik omdat hulle kleur aan die land van oorsprong gee. **Die vertaler sal moet besin of die terme nog verstaanbaar gaan wees vir die teikenpubliek.**

Die laaste sin is belangrik in die opsig dat kinders tot die ouderdom van elf/twaalf jaar se verwysingsraamwerk nie so groot is soos dié van volwassenes nie. Hulle het byvoorbeeld nog nie baie gelees nie, of veel met ander kulture in aanraking gekom nie. Ons kan derhalwe met redelike sekerheid aanvaar dat hulle die meeste woorde wat net so uit die brontaal oorgeneem word, nie sal verstaan nie. Volwassenes sal ook waarskynlik uit die konteks kan aflei wat die betekenis van 'n woord is, terwyl dit nie binne jong kinders se vermoë is nie. Dus is hierdie opsie nie geslaag by vertaling van kultuurgebonde woorde in kinderboeke nie. Die vertaler is derhalwe genoodsaak om 'n ekwivalente term te kry wat verstaanbaar is vir die doeltaalleser, of 'n verduideliking te gee deur middel van voetnotas soos in hierdie studie gedoen is.

2.8 Ter opsomming

Vir die doeleindes van hierdie studie bly die uitgangspunt by die Engelse vertaling van kultuurgebonde uitdrukkings in Afrikaanse kinderverhale lesergerig. Die klem val dus op die kommunikatiewe situasie omdat dit by vertaling juis gaan oor kommunikasie, "en die ontvanger van die eindproduk oftewel die leser van die vertaling en sy resepsie daarvan noodwendig betrek sal word" (Andrews, 1992:31).

HOOFSTUK 3: VERTALING VAN KINDERBOEKE

3.1. Waarom *Poppie-Dot by die Grootrivier* vertaal?

Postma (1995:17) verwys na Beuchat en Valdivieso se siening dat vertalings kulture oorbrug en "provide knowledge about the unique characteristics of each culture". By die vertaling van kinderboeke is een van die oogmerke juis ook die uitbreiding van die kind se wêreldkennis. Die vertaalde teks uit die vreemde kultuur is dan ook vir die kind 'n leerervaring.

Omdat kinders die vermoë het om die vreemde en fantastiese te geniet en omdat die lees van vreemde kulture vir hulle 'n leeroefening is, is daar juis op die vertaling van *Poppie-Dot by die Grootrivier* besluit. Hierdie verhaal bevat elemente wat nie volkome realisties is nie, byvoorbeeld oompie Joos se verhaaltjie van die melkkoei wat op 'n omgekeerde kombuistafel oor die Grootrivier gevaar het. Terwyl die mense langs die rivier moes sit en wag dat die watervlak sak sodat hulle kan deurgaan, gryp dit die kind se verbeelding aan dat die melkkoei slim genoeg is om 'n plan te maak om oor die vol rivier te kom, wat die mense toe op die idee laat kom om vlotte te bou sodat hulle oor die rivier kan vaar.

Een van die fantasie-elemente wat in *Poppie-Dot by die Grootrivier* voorkom, is die feit dat diere (vernaamlik koeie) 'n groot rol speel. Sêramei, Poppie-Dot se "troetelkoei" toon menslike eienskappe wanneer sy verstaan as Poppie-Dot met haar praat en haar aansê om op die koeiwa te klim.

Nog 'n rede waarom op die vertaling van juis hierdie kinderverhaal besluit is, is omdat daar 'n hele aantal vreemde (kultuurgebonde) terme voorkom wat vir die jong Britse leser interessant mag wees. Die verhaal speel ook in 'n ver en vreemde land (Suid-Afrika) af, wat die belangstelling van 'n kind sal prikkel.

Die kinderleser

Dit is belangrik om iets te sê oor die verwagte leser van die vertaalde teks. Nida (1979:324) stel dit baie sterk as hy sê: "... no translator can afford to produce a text without considering the manner in which the prospective audience is likely to interpret it".

Dit is dus ook nodig om kortliks te kyk na die kognitiewe ontwikkelingsvlak van die kind ten einde te probeer bepaal of die vertaling vir die kind verstaanbaar en toeganklik behoort te wees. Aangesien daar in hoofstuk vier verwys word na die semantiese gaping en moontlike oplossings vir die oorbrugging daarvan, is dit ook nodig om iets te sê oor die kognitiewe ontwikkeling van die kind, die bedoelde leser en ontvanger/ontsluiter van die gegewe teks. Piaget (1926) onderskei verskillende fases in die denkontwikkeling van die kind. Die fases is die senso-motoriese fase, die pre-operasionele fase, die konkreet-operasionele fase en die formeel-operasionele fase.

Dussé (1995:192) verwys ook na die ontwikkelingsfases van die kind en hul gepaardgaande vermoë om sin en betekenis van woorde te verstaan. Hy verwys na die kind van ouderdom 9-11, die ouderdomsgroep waarop die lesers van die vertaling in hierdie studie gerig is, as: "These

children are concrete operational, can now think abstractly and continue to focus on multiple dimensions and objects. They can also follow objects through translations. They now know the multiple senses of words and therefore have more elaborate meanings for words. They can now recognise and construct relational categories and can comprehend also moderately difficult metaphors presented in context."

Dit is vir die vertaler dus belangrik om woorde te gebruik wat die teikenleser sal kan verstaan. Dussé (1995:193) verwys ook na Siltanen (1986) se fases van ontwikkeling in metafoorbegrip en sê: "It implies that if any compensation needs to be made by a translator for adolescents in metaphor translation, then it is to be done in the area of terminology. Words which are optimally accessible for adolescents need to be used in the TT (Target Text)."

Die vertaling van 'n kinderverhaal stel dus sekere eise aan die vertaler. Daar moet met Dussé (1995:196) saamgestem word waar hy sê: "There is, consequently the need to present a challenging translation for the adolescent on the one hand, as well as the need to make adjustments to the level of the adolescent's comprehension and reading abilities on the other hand. In this way the translator can achieve the criteria for creating children's literature suggested by Hepker (1989:24-25) namely, creating a book (translation) that the adolescent both understands and enjoys".

Doelwitte met vertaling van kinderverhale

In Nelson (1991:31-32) word Klingberg se doelwitte met die vertaling van kinderboeke aangeraak. Onder andere kan die doel met vertaling wees om aan kinders "'n groter kennis en begrip te gee van ander nasionaliteite". Dit sal tot gevolg hê dat die bronteks getrou gevolg word. Die "eienaardighede wat eie is aan die vreemde kultuur" word dus nie uit die teks verwyder nie, met die doel om die leser se kennis van die kultuur te bevorder. Dit is wat beoog is by die vertaling van *Poppie-Dot by die Grootrivier*. Aangesien dit egter kan veroorsaak dat die teks nie toeganklik is vir die leser in die doelkultuur nie, is daar gepoog om die vreemde terme toeganklik te maak deur die gebruik van metateks. Die doel van die metateks is gelyktydig om die ontoeganklike terme te verduidelik en om 'n kulturele verryking daar te stel. Om daardie rede is die voetnotas in hierdie studie so bondig en tog so informatief as moontlik aangebied.

Nog 'n doelwit wat Klingberg aangee, is dat "die vertaling veranderings aan die bronteks inhou". Die doel hiermee is om aan die kinderleser 'n verhaal te bied wat hulle kan verstaan, aangesien kinders "oor die algemeen 'n geringer kennis het van vreemde kulture as volwassenes" (Nelson, 1991:32). Hierdie doelwit is ook in 'n mate van toepassing by die vertaling van *Poppie-Dot by die Grootrivier*, hoewel die veranderings meerendeels te make het met verduidelikende metateks. Taljaard (1993:9) sê "die kind kan net verryk word deur blootstelling aan 'n ander kultuurwêreld" en ook "Vertaling het dié besondere voordeel dat die beste werke uit die internasionale kultuurskat aan die kind in die doeltaal beskikbaar gestel word".

Volgens Taljaard (1993:23) het taalgebruik in kinderliteratuur 'n eiesoortige funksie en unieke gedragspatroon. Dit is ook eenvoudiger as die taalgebruik van volwasse literatuur, omdat "die geïntendeerde leser nog op taal - en ervaringverwysingsgebied ontwikkel".

Die eenvoud van taal moet egter nie as minderwaardig beskou word nie, maar eerder as "eksplisiete, eenduidige oordrag van informasie (referensieel en nie-referensieel), op so 'n manier dat dit vir die hoorder/leser direk duidelik is wat die teks wil sê" (Taljaard, 1993:23). Om inhoud wat aanvanklik moeilik voorkom, direk en eenvoudig aan te bied, kan stylmiddele soos herhaling en uitheffing gebruik word.

Nog 'n belangrike punt wat in Taljaard (1993:24) aangeraak word, is sensitiwiteit: "Taalgebruik in kinderliteratuur is gerig op die besondere reseptiwiteit van die kind wat ontvanklik is vir atmosfeer en sintuiglike indrukke en gevoelig is vir negatiewe of afbrekende gebeure. Sensitiwiteit het ook te doen met presiesheid en geloofwaardigheid van aanbieding. Omdat die kind nog op sosiale, kognitiewe, normatiewe, affektiewe en estetiese gebied ontwikkel, is daar 'n groot hunkering na kennis van wat reg, waar, goed en mooi is. Kinders is byvoorbeeld sensitief vir geweld en pyn en wil graag hê dat 'n storie gelukkig moet eindig."

Maar dit beteken nie dat die hele teks moet bestaan uit alledaagse gebeure en dat daar geen avontuurelement aanwesig moet wees nie. Die kind sou in dié geval gou belangstelling verloor.

"Woorde moet die kind se denke kognitief stimuleer deur 'n denkproses aan die gang te sit. Die

'nuwe' interesseer en prikkel die leser en beeldende taalgebruik spreek die kind se verbeelding aan" (Taljaard, 1993:24).

In *Poppie-Dot by die Grootrivier* is daar 'n element van avontuur in die besoek aan die vreemde landstreek, die plantegroei wat daar te vinde is wat soveel van die bekende verskil, die soort kos wat daar geëet word, soos byvoorbeeld die pofadder en stokbrood, en natuurlik die Boesmanfiguur wat 'n nuwe wêreld vir die kind oopmaak met die vreemdklinkende name wat hy aan doodgewone dinge soos voëlmis gee. Die taalgebruik is eenvoudig, maar word opgeluister deur die gebruik van onomatopoeë, soos by 2.4 bespreek, wat die kind se verbeelding prikkel.

3.2. Vertaalde teks: *Dolly-Dot at the Great River*

Die vertaling van die eg-Afrikaanse kinderboek (*Poppie-Dot by die Grootrivier*) wat bespreek gaan word, is gekies aangesien dit heelwat voorbeelde bevat van kultuurgebonde terme. Die verhaal is die vervolg op *Poppie-Dot van die Kaap*, deur Marianna Brandt.

Aangesien die doel van hierdie studie die vertaling van kultuurgebonde uitdrukkings uit Afrikaanse kinderverhale in Engels is, en dit nie primêr gaan oor sprokieselemente in kinderverhale nie, is besluit om die laaste twee hoofstukke van die verhaal nie vir hierdie studie te vertaal nie. Die genoemde twee hoofstukke handel oor die koei, Sêramei, wat in die rivier val en deur 'n rivierslang daaruit gered word. Hoewel die lees daarvan waarskynlik aan die jong leser genot sou verskaf, sou dit hierdie studie onnodig uitgebreid gemaak het. Daar kom ook in dié twee hoofstukke nie

kultuurgebonde uitdrukings voor wat van genoeg waarde sou wees om lig op die onderwerp te werp nie.

HOOFSTUK 4: PROBLEME BY VERTALING EN MOONTLIKE OPLOSSINGS

4.1. Semantiese gaping

Die vraag wat homself voorgedoen het aan die begin van hierdie studie is of daar wel 'n semantiese gaping tussen kinderverhale wat uit verskillende kulture stam, bestaan. Om hierdie vraag te beantwoord, is 'n kinderverhaal, *Poppie-Dot by die Grootrivier*, uit Afrikaans in Engels vertaal. Kultuurgebonde woorde en uitdrukkings kom in hierdie verhaal voor. Aangesien daar òf nie ekwivalente in Engels is nie, byvoorbeeld vir "jantwak" en "kortbeenboesmangras" of eiename soos "Knersvlakte" wat nie bekend is nie en wat ook nie vertaal kan word nie, is hierdie woorde of uitdrukkings se betekenis nie vir die doeltaalleser (jong, Engelssprekende leser uit Brittanje) verstaanbaar nie. Dit is dus duidelik dat daar wel 'n semantiese gaping bestaan tussen kinderverhale wat uit verskillende kulture stam.

Hierdie gaping hang nou saam met die probleme wat ondervind word by die vertaling van kinderverhale wat uit verskillende kulture stam. 'n Bespreking van hierdie probleme gaan poog om moontlike oplossings vir hierdie probleme voor te stel, wat lei tot die oorbrugging van die semantiese gaping.

4.2. Oorbrugging van die semantiese gaping

House (1977:64) sê: "Translation is a complex hermeneutic process". Dit dwing die vertaler dan soms tot die gebruik van byvoegings en verduidelikende voetnotas om die betekenis van die bronteks aan die leser duidelik te maak.

Haftor (1984:26) het drie basiese metodes gegee waarop die vertaler die "vreemde" elemente duidelik kan maak, naamlik:

- Deur begrippe te gebruik wat dieselfde assosiasie in die doelteks het as dié in die bronteks
- Deur die invoeging van metateks (klassifiseerders wat met die teks saamsmelt of voetnotas)
- Deur vervanging met iets wat ongeveer parallel is in funksie in die doelkultuur (vertaalekwivalente)

Vir die doel van hierdie studie, met kinders tussen 9 en 11 jaar as die teikengroep, word die volgende intervensies gedoen vir doeleindes van die optimalisering van die kognitiewe en estetiese kommunikasie van die verhaal.

- * leenwoorde (waarvan die betekenis in die konteks duidelik gemaak word) is gebruik om die semantiese gaping tussen die twee kulture kleiner te maak, en
- * voetnotas (metateks) waarmee vreemde terme en begrippe kortliks verduidelik word, word ook gebruik. Die funksie van die metateks is ter wille van duidelikheid, omdat die

teikenlesers se verwysingsraamwerk nog te beperk is om sinvolle verbande te trek. Die vertaler kan ook poog om 'n ekwivalent in die doeltaal te vind wat die betekenis van die term weergee, asook dieselfde assosiasie het as in die bronteks, soos byvoorbeeld "camel-thorn tree" wat 'n vertaalekwivalent is vir kameeldoringboom. Dit gebeur egter dikwels dat die term nie dieselfde emotiewe konnotasie as in die brontaal dra nie.

Vir doeleindes van die studie is voetnotas ingevoeg in die vertaling soos wat dit in 'n kommersiële vertaling sou wees, en kortlikse verduidelikende notas is in hierdie hoofstuk verskaf om die voetnotas verder uit te brei.

4.3. Probleme wat ontstaan wanneer 'n kinderverhaal eie aan die Afrikaanse kultuur in Engels vertaal word en moontlike oplossings

Daar word, soos reeds genoem, probleme ondervind met die vertaling van kulturele uitdrukkings by die Afrikaanse kinderverhaal *Poppie-Dot by die Grootrivier* in Engels. Volgens Hafter (1984:26) is daar twee soorte metatekstuele elemente waarvan 'n vertaler gebruik kan maak om kulturele terme vir die doelkultuur duidelik te maak, naamlik voetnotas en klassifiseerders (word in die doelteks ingevoeg sodat dit daarmee saamsmelt). Hoewel Nelson (1991:52) aanvoer dat voetnotas hinderlik is, is daar in die geval van *Poppie-Dot by die Grootrivier* nie 'n ander werkbare alternatief as voetnotas nie. Die verduidelikings wat die verskillende kultuurvreemde uitdrukkings vereis, kan nie in die teks geakkommodeer word sonder ongerief vir die leser nie.

Die probleme wat ontstaan, word derhalwe deur middel van voetnotas by die vertaling aangespreek. Die voetnotas dien 'n tweeledige doel in hierdie studie, aangesien die oogmerk met die gebruik daarvan ook is om die kulturele leerervaring vir kinders oor Suid-Afrika te versterk.

Vir die akademiese studie is die voetnotas op elke bladsy aangedui, maar indien die vertaling gepubliseer sou word, sou daar gebruik gemaak word van 'n glossarium.

VOETNOTAS

- 1 Dolly-Dot: The name describes her, because she is a little “doll” and she wears dotted dresses.
- 2 Great River: The Afrikaans name means “Big”.
- 3 Sarah May
- 4 Grandma Sarah
- 5 Singer: A very well-known and popular sewing machine.
- 6 Grandpa Georgy
- 7 Weltevrede: The name of a boat, meaning “well-contented”.
- 8 Duifie: Duifie: A person’s nickname, literally meaning a small pigeon. Generally used for somebody with a sweet nature
- 9 Bamboes Bay: the name of a bay in the Cape Province of South Africa. The name was given because of the many bamboo plants at this bay.
- 10 Galjoen se kom: name of a place in South Africa, named for a kind of fish.
- 11 Ballerina hairbrush: A hairbrush with a ballerina picture on the back - very popular among little girls.
- 12 Stompie: Literally means a stump, something short; often a nickname given to a short person, here given to the seagull because of its shortened leg.
- 13 Reed broom: Farm people made their own brooms of reeds or long grasses.
- 14 Perlemoen: a small sea animal in a shell, which is very tasty and which people like very much.
- 15 Everlastings: Flowers which could be dried and kept in a pot for a long time.
- 16 Snoek: A type of sea fish found at the Cape - it is a fish found commonly in the southern oceans, and is fished during a specific season (November/December).
- 17 Walvis Bay: A harbour town in Namibia - the name is the Afrikaans word for **whale**.
- 18 Longkloof: a valley in the district of George, where lots of fruit grow.
- 19 Keimoes: a small town not far from Upington, a town in the Northern Cape Province in South Africa.

- 20 Bokkems: Dried Cape herring, very salty, but which lasts a long time.
- 21 Galjoen: South Africa's national fish.
- 22 Sea bean: a plant with a very large pod.
- 23 Aniseed rusks: Dried rusks flavoured with whole aniseeds. Very strong flavour, and very popular.
- 24 Grandma Smith apples: A well-known cultivar of Cape apples: usually called "Granny Smith"
- 25 Lucerne: Green fresh clover, fed to farm animals.
- 26 Sour figs: a plant with juicy fruit, much used to cook jam.
- 27 Kommetjie: A small fishing village in the Cape Province.
- 28 Noordhoek: An agricultural settlement in a fertile valley on the west coast of South Africa.
- 29 The Cape: The popular name for Cape Town, capital city of the Western Cape Province of South Africa, and the home of the national Parliament.
- 30 Chapman's Peak: A high pass in the Cape Province, dangerous for motorists.
- 31 Karbonkel Mountain: name of a mountain, literally it means **carbuncle** or pimple.
- 32 Camps bay: A suburb of Cape Town: very beautiful area of beaches and holiday homes.
- 33 Sea Point and Green Point are both further suburbs of Cape Town.
- 34 Milnerton: a suburb of Cape Town, also a well-known racetrack.
- 35 Clanwilliam: A town at the foot of the Cedarberg Mountains in South Africa.
- 36 Bush-tea: A kind of herbal tea found only in South Africa. The tea is made of the spiky leaves of a bush that grows only in this area. The tea is considered to be very good for one's health.
- 37 Van Rhyn's Dorp: A town ("dorp") in the Namaqualand district on the road to Namibia.
- 38 Knersvlakte: a dry region in the Cape Province: when you grind your teeth, you "kners" them.
- 39 Van Rhyn's Pass: Passes and towns are often named for people; see note 37.
- 40 Nieuwoudtville and Calvinia: Towns in the dry region of the Cape Province.
- 41 Hantam: area in the Cape Province much beloved of poets.
- 42 Beetle: A nick-name for a small Volkswagen motor car.
- 43 Buck Island: a special island made by men.
- 44 Snoek season: Snoek is only caught in season; see note
- 45 Namaqualand is a district in the Northern Cape. The bonnet that comes from there has a special neck frill to keep the sun off a person's neck.
- 46 Mosbeskuit: A special kind of dry rusk that people dip in their coffee. "Mos" is "must", a sweet syrup made from grapes and used as yeast. (See also the note on aniseed rusk - these are two types of rusk made in the same way, but with different flavouring.)
- 47 Skuinskoek: The name literally means "diagonal cake", cakes fried in oil like doughnuts.
- 48 Koeksisters: A crisp pastry, consisting of plaited strips of pastry fried in oil and then dunked in sweet syrup - a typical South African delicacy.

- 49 Camel thorn: A well-known tree with very sharp thorns and a flat top; it grows in dry areas in the country and can withstand great drought.
- 50 Pod: The pods from the tree are very pretty and often used as ornaments.
- 51 Bluegum: The bluegum tree occurs all over the country. It was actually imported from Australia, where it is an indigenous tree.
- 52 Paraffin can: Paraffin was used very frequently in rural areas for lighting and cooking; electricity was not available. Paraffin cans were sold in strong wooden boxes, and these boxes were very useful as small pieces of furniture, like stools or storage boxes.
- 53 Mealie porridge: This is porridge (a stiff or runny porridge) made from maize, which is the staple food of African people, but very popular with most South Africans.
- 54 Veld-shoes: Rawhide shoes, made by hand.
- 55 Ram Island: An island similar to Buck Island.
- 56 Jantwak: local name for a kind of twig. "Twak" means tobacco.
- 57 Gansogies: Local name for a small flower: A "Gansogie" is literally a "goose eye".
- 58 Kalahari: A desert area in the western part of South Africa, traditionally the home of the San, or Bushmen.
- 59 Ford: Ford vehicles were very popular among farmers.
- 60 Upington: A main centre in the Northern Cape where this story is set.
- 61 Kortbeenboesmangras: This is literally "short-legged bushman grass": a local name for the type of grass.
- 62 Tsammaveld: The name of the farm. "Tsammas" are the melon-like fruits that the Bushmen use to get water from.
- 63 Stayer: The name is used as a description of the man and his function as a scout in the hunting field. It indicates that he has lots of endurance.
- 64 Bushman: The Bushmen or San were the first inhabitants of this semi-desert part of the country, and they are very good guides and scouts as they know the country very well.
- 65 Floor bread: A round loaf baked in ashes on the floor of an old-fashioned oven.
- 66 Cool room: People did not have refrigerators, so that a small thatched building would be used to keep food cool - the roof could be wetted, and the floor would be damp as well.
- 67 Barbecue: Also called a braaivleis, very typical of South Africa.
- 68 Stick-bread: Bread dough twisted around a stick and cooked over a fire.
- 69 Knietjiesgras: Literally knee grass - a local name for this kind of grass which reaches knee height and used for thatching roofs.
- 70 Springbuck hide: In this part of the country springbuck are plentiful, and the hides are used for many things, from floor mats to shoes to strips of hide used for the seats of chairs.
- 71 Ostrich eggs: Ostrich eggs are huge (one egg is equal to 24 hen's eggs), and the shells were used by the Bushmen to store water. The hollowed shells are used as decorations as well.
- 72 Fox hides: Also popular to keep one warm.
- 73 Calabash: A container which is made by hollowing out the fruit of a plant.
- 74 Njarriesbier: homemade beer of the Bushmen, kept in a calabash.

- 75 xannetjie goub: Bushman name for bird-dung. The X is pronounced with a click sound.
- 76 Uintjies: An edible root with a sharp taste.
- 77 Shepherd's tree: An indigenous tree found in this part of the country.
- 78 Gnoibos glue: glue made from a local plant.
- 79 Kaross: A large "blanket" made of several tanned animal hides sewn together. Very warm, and lasts for ever.
- 80 Riempie seat: A stool with a seat made with strips of animal hide
- 81 Pofadder: A kind of sausage which looks a little like a puffadder snake.
- 82 Ver in die ou Kalahari - "Far away in the old Kalahari": A nostalgic song sung by South Africans.

4.4 Semantiese kategorieë

Vir die doel van die studie is daar geoordeel dat die leser probleme gaan ondervind met die betekenis van die terme wat in die voetnotas verduidelik word (om dié rede is voetnotas net geskep oor hierdie spesifieke probleemareas). Hierdie voetnotas is dus ingedeel in die volgende semantiese kategorieë, wat bespreek gaan word met die doel om te poog om 'n patroon of strategie te vind vir 'n gekoördineerde metode:

- 1 Eiename
- 2 Geografiese name
- 3 Fauna en flora
- 4 Ander kultuurgebonde terme (waaronder kossoorte en ander dinge wat vir die doelkultuur vreemd is, ressorteer)

Die nommers wat by die terme aangedui word, is kruisverwysings na die voetnotas.

1 Eiename

Newmark (1988:70-83) gee praktiese wenke oor die vertaling van eiename, byvoorbeeld dat eiename oor die algemeen nie vertaal moet word nie, aangesien dit moeilik vertaalbaar is. Nelson (1991:145) sluit hierby aan: "Name wat nie bedoel is om besondere informasie te kommunikeer nie, moet in die vertaalde teks **behou** word in 'n vorm so na as moontlik aan die bronteks". Sy voeg egter by: "Name wat ooglopend bedoel is om sekere **assosiasies** te wek, moet **ontleed** word met die oog daarop om vas te stel wat die essensie is van die assosiasie wat gekommunikeer word".

Die volgende eiename wat in Poppie-Dot by die Grootrivier voorkom, is vertaal omdat dit **betekenisdraend** is:

1 Dolly-Dot

63 Stayer

Die **byname** wat ook sterk betekenisdraend is, is nie vertaal nie, juis om die jong leser se leerervaring te versterk. Dit is egter verduidelik deur middel van voetnotas:

8 Duifie

12 Stompie

Handelsname word nie vertaal nie, daarom is die volgende net so in die vertaalde teks oorgeneem:

5 Singer

59 Ford

Name wat nie betekenisdraend is nie, word na aanleiding van Newmark en Nelson se uitsprake soos bo genoem, nie vertaal nie. Nelson (1991:145) sê egter in dié verband: "Sulke name moet egter wel aangepas word by die doeltaal se **spellingsisteem** en by die **doeltaalkonvensies** in verband met afkortings van name". Die volgende name, wat oorspronklik uit Engels kom en wat dikwels in die teks voorkom, word dus verander om toeganklik te wees vir die doelkultuurleser:

3 Sarah May

4 Grandma Sarah

6 Grandpa Georgy

Volgens Nelson (1991:145) word karakterontleding gedoen om te bepaal watter karakters minder belangrik is. Aangesien die meeste name in hierdie kinderverhaal nie bepaalde persoonlikheidseienskappe aandui nie, behalwe in die enkele gevalle waar byname gebruik word, word 'n volledige karakterontleding nie gedoen vir hierdie doel nie. Minder belangrike karakters word geïdentifiseer deur die feit dat hulle minder gereeld in die verhaal voorkom. Hierdie karakters se name is nie betekenisdraend nie, derhalwe word dit nie vertaal nie.

Voorbeelde van hierdie name is die volgende (daar is geen kruisverwysings nie, aangesien dit nie as voetnotas voorkom nie):

Ben, Abel, Leah, Clara

Meraaia, Magrieta (Grietjie, Grieta)

Miena, Trientjie, Sefie, Joos

Mr Myburgh, Mr Noord

Alfons, Karel, Bet, Kerneels

Henry

Daar is sekere name wat aangepas kon word by die Engelse spelling en vorm, soos Karel: Charles, Bet: Beth, Kerneels: Cornelius, Alfons: Alphonso. Om in te pas by die doel van die vertaling, naamlik om te dien as 'n kulturele leeropvoeding vir kinders oor Suid-Afrika, is daar egter besluit om die name net so oor te neem. Nog 'n rede ter versterking van dié besluit, is dat die vorme van die naam Magrieta (Grietjie, Grieta) wat deur verskillende Engelse name verteenwoordig word, probleme sou veroorsaak en die jong leser sou verwar. Dan ook, is daar suiwer Afrikaanse name wat nie maklik vertaal kan word nie, soos byvoorbeeld Meraaia, Joos, Miena en die van Myburgh, waarvoor 'n vertaalekwivalent gesoek moes word. Daar is dus volgens Newmark se uitspraak dat eiename oor die algemeen nie vertaal moet word nie, besluit om hierdie name net so in die doelteks te gebruik.

2 Geografiese name

Om die doeltaallesers se kulturele leerervaring verder te versterk en hulle in staat te stel om die verhaal beter te plaas, word 'n kaart as hulpbron aangeheg met nommers as kruisverwysings na die

voetnotas. Die teikengroep by hierdie studie, kinders tussen 9 en 11 jaar, behoort reeds in staat te wees om 'n kaart te lees. Die kaart word aangeheg as bylaag C.

Reeds aanvaarde vertalings van plekname word gebruik naamlik:

- 2 Great River
- 18 Longkloof
- 29 The Cape
- 32 Camps Bay
- 33 Seapoint and Greenpoint

Ander plekname is Engelse name, of lees gemaklik in Engels, en word net so oorgeneem:

- 30 Chapman's Peak
- 34 Milnerton
- 35 Clanwilliam
- 60 Upington

Die volgende plekname is net so in die teks gebruik, slegs veranderinge met die doel om te verengels (byvoorbeeld "baai" word "bay") is aangebring. Die onvertaalde terme word verduidelik deur middel van voetnotas:

7	Weltevrede
9	Bamboes Bay
10	Galjoen se kom
17	Walvis Bay
19	Keimoes
27	Kommetjie
28	Noordhoek
31	Karbonkel Mountain
37	Van Rhy'n's Dorp
38	Knervlakte
39	Van Rhy'n's Pass
40	Nieuwoudtville, Calvinia
41	Hantam
43	Buck Island
55	Ram Island
58	Kalahari
62	Tsammaveld

3 Fauna en flora

Newmark (1988:95-98) se siening oor die vertaling van natuurlike verskynsels, byvoorbeeld fauna en flora, is dat dit moeilik vertaalbaar is, juis omdat dit so 'n integrale deel is van die besondere

kultuur. Daarom is sy uitspraak dat die spesies van fauna en flora nie vertaal word nie, behalwe wanneer dit in die brontaal- en doeltaalomgewing voorkom. Om weereens die leerervaring te versterk om sodoende die jong leser se wêreldkennis uit te brei, is interessante punte in die voetnotas oor die volgende uitgelig"

- 15 Everlastings
- 25 lucerne
- 49 Camel thorn
- 50 pod
- 51 bluegum
- 56 Jantwak
- 57 gansogies
- 61 kortbeenboesmansgras
- 69 knietjiesgras
- 76 uintjies
- 77 shepherd's tree

4 Ander kultuurgebonde terme

Vir sekere kultuurgebonde terme is daar geen vertaalekwivalent nie, byvoorbeeld *njarriesbier*, *xannetjie goub*, en *gnoibos*, daarom word dit as leenwoorde in die teks gebruik en met behulp van voetnotas verduidelik. Terme soos hierdie gee kleur aan die land van oorsprong en indien pogings

aangewend word om dit te vertaal, gaan daar veel verlore. Die vertaler moet self besluit, met inagneming van die teks, hoe hy of sy hierdie soort terme gaan weergee. Die teikengroep moet egter altyd in gedagte gehou word.

In hierdie studie word die teikengroep beskou as Engelssprekende kinders uit Brittanje tussen die ouderdomme van nege tot twaalf. Waar jong Engelssprekende lesers in Suid-Afrika moontlik nog sekere verbande kan trek tussen kultuurgebonde woorde en die betekenis daarvan, omdat hulle aan die Afrikaanse kultuur blootgestel is, sal eersgenoemde nie daartoe in staat wees nie. Om hierdie rede is leenwoorde met verduidelikende voetnotas gesien as die enigste werkbare metode.

Kultuurgebonde terme wat in *Poppie-Dot by die Grootrivier* voorkom, is die volgende:

Kultuurvreemde dinge

- 11 Ballerina hairbrush
- 13 Reed-broom
- 22 Sea-bean
- 36 Bush-tea
- 42 Beetle
- 45 Namaqualand bonnet
- 52 paraffin can
- 54 veld-shoes

- 64 Bushman
- 66 cool room
- 67 barbeque
- 70 springbuck-hide
- 71 ostrich eggs
- 72 fox-hides
- 73 calabash
- 74 njarriesbier
- 75 xannetjie goub
- 78 gnoibos glue
- 79 kaross
- 80 riempie seat
- 82 ver in die ou Kalahari

Kossoorte

Daar kom heelwat verwysings na kossoorte in *Poppie-Dot by die Grootrivier* voor, wat nie aan die doelkultuur bekend is nie, aangesien dit geregte is wat eie aan Afrikaans is. Die name word nie vertaal nie, omdat daar nie vertaalekwivalente daarvoor bestaan nie.

- 14 Perlemoen
- 16 snoek

20	Bokkems
21	Galjoen
23	Aniseed rusks
24	Grandma Smith apples
26	sour figs
44	snoek season
46	mosbeskuit
47	skuinskoek
48	koeksisters
53	mealie porridge
65	floor bread
68	stick bread
81	pofadder

HOOFSTUK 5: SAMEVATTING

Die doel van hierdie studie was om te bepaal **of daar wel 'n semantiese gaping bestaan** tussen die Afrikaanse en Engelse kultuur by die vertaling van kinderverhale en, indien wel, **of die gaping oorbrug kan word en hoe dit gedoen kan word.**

In Hoofstuk 4 is bewys dat hierdie semantiese gaping wel bestaan tussen die oorspronklike teks van *Poppie-Dot by die Grootrivier* en die vertaalde teks. Die aanname kan dus gemaak word dat daar ook 'n semantiese gaping bestaan by ander vertalings van kinderverhale wat uit verskillende kulture stam. Dit stem ooreen met die bevindinge wat deur Nelson (1991) gemaak is.

Hierdie gaping ontstaan wanneer daar in 'n teks verwys word na begrippe en items wat eie is aan daardie bepaalde kultuur en wat volksvreemd is vir lesers van 'n ander taal en kultuur.

Die gaping is egter nie onoorbrugbaar nie, aangesien daar sekere oplossings vir die probleme wat uit die gaping ontstaan, bestaan. Die vertaler het 'n paar opsies. Hy of sy kan van leenwoorde of vertaalekwivalente gebruik maak, of in sekere gevalle van metateks. In hierdie studie is gevind dat leenwoorde alleen nie voldoende is by die vertaling van kultuurgebonde woorde en uitdrukkings in kinderverhale nie, aangesien die teikengroep (jong Britse lesers tussen die ouderdomme van nege en elf jaar) meer verduideliking vereis. Hierdie teikengroep sal heelwat van die kultuurgebonde woorde soos byvoorbeeld "koeksister" glad nie verstaan nie, die betekenis is moeilik van die konteks af te lei en daar bestaan geen vertaalekwivalent vir die term nie. Daarom is, in hierdie

geval, die vertaling as kommunikasie meer geslaagd indien metateks gebruik word. Dit is teenstrydig met Nelson (1991:146) se bevinding dat probleme in verband met kultuurvreemde dinge in haar studie nie opgelos kon word deur voetnotas of 'n woordelys nie, maar dat dit in die teks self moes geskied.

By *Poppie-Dot by die Grootrivier* is gevind dat metateks by kinderverhale nie geweldig uitgebreid hoef te wees nie. Dit is byvoorbeeld onnodig om 'n koeksisterresep te verskaf ten einde te verduidelik presies wat 'n koeksister is. Daar hoef ook geen omvangryke verduideliking oor plekname gegee te word nie, met ander woorde, dit is nie nodig om die volledige geskiedenis of geografiese ligging van elke dorp of stad aan te gee nie. Kinders sal dit waarskynlik vervelig en langdradig vind. Daarom is net die noodsaaklike inligting gegee ter wille van situering van die verhaal en gebeure.

Nog 'n doel van die studie was om **spesifieke probleme** wat opduik by die vertaling van kultuurgebonde woorde by kinderverhale uit Afrikaans in Engels **te identifiseer en moontlike oplossings daarvoor te vind**. Dit is in hoofstuk 4 gedoen en daar is gevind dat die probleme onder sekere hoofde ingedeel kan word, naamlik die vertaling van eiename, vertaling van geografiese name, vertaling van fauna en flora terme, en die vertaling van ander kultuurgebonde terme.

Die studie het ook ten doel gehad om 'n **verwysingsraamwerk** te skep vir moontlike knelpunte in sulke vertalings. Die vertaler het 'n belangrike taak, naamlik om die boodskap in die teks so

effektief moontlik oor te dra. Die hele verwysingsraamwerk vir die vertaler moet dus op dié beginsel berus. Soos reeds genoem, moet die vertaler keuses uitoefen. Daar word dus van hom of haar verwag om 'n grondige kennis van die kulture van die tale wat ter sprake is, te hê, ten einde die regte keuses te maak.

Aanvaarbare oplossings met duidelike riglyne vir vertalers is nie by al die probleme gevind nie, terwyl riglyne wel vir sekere probleme verkry kon word na aanleiding van die voorstelle van onder andere Newmark (1981). Die vertaler moet dus tot 'n groot mate sy/haar eie diskresie gebruik. Die enigste werklike reël hier is dat die brontaaltekst so na as moontlik aan die doeltaaltekst moet bly wat inhoud en emotiewe waarde betref.

By die vertaling van eiename, onder andere, is daar sekere beginsels wat gevolg kan word, soos in Nelson (1991) genoem en riglyne wat deur Newmark (1981:70-83) gegee word. Indien 'n naam 'n sekere eienskap moet oordra of funksie beklee, moet 'n ekwivalent in die doeltaal gesoek word. By die vertaling van kulturele terme kan leenwoorde dikwels gebruik word, en indien die leenwoorde nie slaag met die oog op effektiewe kommunikasie nie, kan dit deur metatekst aangevul word. Wanneer 'n teks woordspelings bevat, is die vertaler weer eens op sy eie oordeel aangewese. Aangesien daar geen vaste riglyne is wat bepaal of woordspel ten alle koste behou moet word nie, moet die vertaler nogeens die beginsel van effektiewe kommunikasie in gedagte hou. Nelson (1991) kyk ook na die probleem wat by vertaling van aanspreekvorme ontstaan. Weer is daar egter nie 'n rigiede resep wat gevolg kan word nie.

Die gevolgtrekking wat gemaak kan word by die opstel van 'n verwysingsraamwerk vir vertalers by die oplos van knelpunte by die vertaling van kultuurgebonde woorde van Afrikaanse kinderverhale in Engels, is dat dit nie moontlik is nie. Soos elke vertaling vanweë die aard van sy inhoud en konteks sal verskil, so verskil vertalers wat betref hul eie verwysingsraamwerke en tegnieke. Dit sou dus 'n onbegonne taak wees om voorskriftelik te probeer wees in dié verband.

Die bevindinge in hierdie studie kan wyer getrek word as die blote vertaling van *Poppie-Dot by die Grootrivier*. Die onderwerp van vertaling van kultuurgebonde woorde bied wye ontginningsvelde vir verdere studies.

VERWYSINGS

- ANDREWS, I. 1991. Sandwiched between cultures: the translation of advertisements. *Language Matters*. (1995):26, p.22-39.
- ANDREWS, I.C. 1992. Die vertaling van klanklike aspekte binne die sonnet met spesiale verwysing na verhaal en drie vertalings. (Verhandeling (MA). Pretoria: UNISA.)
- BASSNETT-McGUIRE, Susan. 1993. *Translation Studies*. London: Methuen.
- BELL, R.T. 1991. *Translation and Translating. Theory and practice*. London: Longman.
- BIGUENET, J. & SCHULTE, R. 1989. *The Craft of Translation*. Chicago: The University of Chicago Press.
- BRANDT, M. 1993. *Poppie-Dot by die Grootrivier*. Kaapstad: Tafelberg.
- CATFORD, J.C. 1965. *A Linguistic Theory of Translation*. London: Oxford University Press.
- CLOETE, T.T., BOTHA, Elize & MALAN, C. 1985. *Gids by die literatuurstudie*. Pretoria: HAUM Literêr
- DELISLE, J. 1988. *Translation: an interpretive approach*. Ottawa: University of Ottawa Press.
- DEPARTMENT OF ENGLISH LANGUAGE AND LITERATURE. *Kernaantekeninge. Teorie van Vertaling*. Potchefstroomse Universiteit vir C.H.O.
- DUSSÉ, C. 1995. *The Metaphors in Songs of Songs and Adolescents: A Reception-Theoretical Investigation and Proposed Translation*. (Proefskrif. (PhD) Potchefstroom: PU vir CHO.)
- ERDMENGER, M. & ISTEEL, H.W. 1973. *Didaktik der Landeskunde*. München: Max heuber.
- GENTZLER, E. 1993. *Contemporary Translation Theories*. London: Routledge.

- HAFTER, P. 1984. Sosiokulturele veronderstellings en moontlike oplossings vir die weergawe daarvan in literêre vertalings. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* 24(1):17-20 Maart.
- HATIM, B. & MASON, I. 1990. *Discourse and the Translation*. London: Longman.
- HERVEY, S. & HIGGINS, I. 1992. *Thinking Translation*. London: Routledge.
- HOUSE, J. 1977. *A Model for Translation Quality Assessment*. Tübingen: Gunter Narr Verlag
- JAUSS, H.R. 1982. *Ästhetische Erfahrung und literarische Hermeneutik*. Frankfurt/Main : Suhrkamp.
- KASCHULA, R.H. 1995. Inter-cultural communication in the Cape and Transkei: from farmers to lawyers. *Karring*:9. p. 28-35.
- LYONS, J. 1981. *Language and Linguistics*. Londen: Cambridge University Press.
- NELSON, M.E. 1991. 'Ze willen grieven eten': Teorie en praktyk van die vertaling van 'n Nederlandse kinderboek. Proefskrif (D.Litt.) Potchefstroom: PU vir CHO.
- NEWMARK, P. 1981. *Approaches to Translation*. Oxford: Pergamon Press.
- NEWMARK, P. 1988. *A textbook of Translation*. London: Prentice Hall International Ltd.
- NIDA, E.A. 1959. Principles of Translation as Exemplified by Bible Translating. (*In* Brower, R.A. (ed.) *On Translation*. New York: Oxford University Press.)
- NIDA, E.A. & TABER, C.R. 1982. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E.J. Brill.
- ODENDAL, F.F. *et al.* 1994. *Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal*. Midrand: Perskor.
- PIAGET, J. 1926. *The Language and Thought of the Child*. Cleveland: Meridian Books.
- PICARD, J. 1989. Waar lê die fout?. *Paratus* 40:3. 20-22 Mrt.
- POSTMA, M. 1995. *Bridging Cultural Differences in Translation* (Dissertation (MA) PU v CHO).

- POTGIETER, D.J. (ed.) *et al.* 1972. Standard Encyclopaedia of Southern Africa. Vol. 1-12.
Kaapstad: Nasou Bpk.
- STEENBERG, Elsabe. 1983. Die vertaling van kleuter-, kinder- en jeugboeke. (In SAVAL-
Kongresreferate II: Vertalingsteorie en die briefroman. Potchefstroom 1983. p42-46).
- TALJAARD, S.H. 1993. Beatrix Potter se kinderverhale in Afrikaans: 'n Funksionele ekwivalering
van enkele bron- en doeltaaltekste. (Skripsie (MA) RAU).
- TOURY, G. 1980. In Search of a Theory of Translation. Tel Aviv: Porter Institute for Poetics and
Semiotics.
- TRIANDES, H. 1979. Approaches Towards Minimizing Translation (In Brislin, R.W. (ed.) 1979.
Translation, Application and Research. New York: Gardner Press. :229-243).
- VAN DER MERWE, F.P. 1958. Die vertaling as kuns. Johannesburg: SAUK.

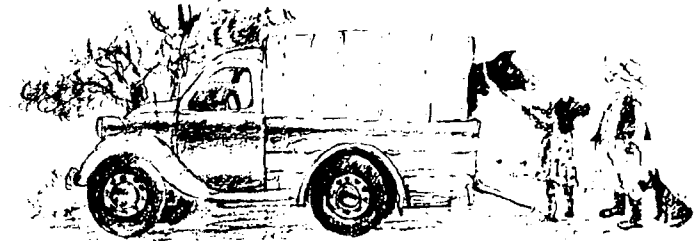
BYLAAG A

Oorspronklike teks - *Poppie-Dot by die Grootrivier*

Marianna Brandt

Poppie-Dot by die Grootrivier

Illustrasies deur Nikki Jones

Tafelberg

1. 'n Koeiwa vir Sêramei

Poppie-Dot trek haar lappieskombers tot onder haar ken op. Sy kan nog goed onthou hoe haar ouma Sêra van anderkant die berg dit lappie vir lappie met haar ou Singer-naaimasjien aanmekaar gestik het.

Sy wil nog 'n klein rukkje lê en luister na die see en bietjie verlang na ouma Sêra wat haar altyd van elke lappie 'n storie kan vertel.

Van die lappies onder haar ken het Ouma haar lankal vertel. Die wittetjie met die pienk rosies was 'n lappie van een van die rokkies wat haar mamma vir haar gemaak het toe sy nog baie klein was. En die groen een langsaan was 'n oorskietlappie van die rok wat ouma Sêra op haar mamma en pappa se troudag aangehad het. Op ouma Sêra se spieëlkas staan 'n mooi kiekie van die troue.

Die swart lappie is 'n hartseerlappie. Ouma Sêra hou nie daarvan om baie daaroor te praat nie, want sy het so 'n swart rok vir begrafnisse. Sy het die rok al vir Poppie-Dot se mamma en pappa én oupa Ben se begrafnisse aangehad.

Die blou-en-wit strepieslappie laat Poppie-Dot se hart sommer bollemakiesie slaan. So lyk die gordyntjies van oupa Jorsie se nuwe boot, die *Weltevrede*, wat hy en Karel en Duifie self gebou het.

Van die kombuis se kant af hoor sy oupa Jorsie roep: "Opstaan, my kind!" Vinnig gooi sy die lappieskombers van haar af en wip uit die bed.

“Môre, Oupa!” roep sy terug en maak haar kamervensters wyd oop vir die vars soutseelug van Bamboesbaai. Skielik onthou sy dis Saterdag en oupa Jorsie moet Galjoen-se-Kom toe ry. Sy gooi vinnig ’n rooi-en-wit kolletjiesrok oor haar kop en borsel haar digte donkerbruin krulle met haar Ballerina-haarborsel. Toe loop sy kombuis toe.

Die ou koolstoof het die klipvloerkombuis lekker warm gehou deur die nag, en dit ruik nog na laas nag se kreefpotjie wat oupa Jorsie vir hulle gemaak het. Sy gooi die ketel vol koue water en sit dit op die stoof. Uit die kartondoos langs die stoof haal sy ’n handvol fyn houtjies en gooi dit in die kolebak om die vuur te laat opflikker.

Sêramei wag seker al om gemelk te word, dink sy. Sy gryp die melkemmaer, spoel dit vinnig onder die kraan uit en sit af stal toe.

Buite is die wêreld klam en mistig. Soos altyd loer sy eers deur die gleuf in die houtdeur om seker te maak dat daar nie ’n gevaarlike iemand in die stal is nie. Daarna buig sy die blou-draad waarmee die deur toegemaak is, oop.

Sêramei lê op die strooi en herkou.

“Lê jy nog, Sêramei? Ek is so jammer, Sêramei, as oupa Jorsie nie vanoggend so vroeg Galjoen-se-Kom toe wou ry nie, het ek jou nie nou al kom pla vir melk nie,” sê Poppie-Dot en trek die melkstoeltjie wat teen ’n stalpaal staan, nader. “Kom nou, Sêramei, ek moet nog vir my en Oupa gaan pap maak.”

Sêramei is vanoggend baie lui. Poppie-Dot vat die riem wat om haar koei se nek vas is, in haar hand en trek. “Seblief, Sêramei. Jy kan weer gaan lê as ek jou klaar gemelk het,” soebat sy.

Sêramei staan stadig op en rimpel haar rugvel om die strooi-

halms af te skud. Poppie-Dot sit die melkemmer onder haar spene en skuif die melkstoeltjie reg om te gaan sit.

Sy trek die spene. Eers die een, dan die ander. Met elke spuit van die melk klots die louwarm skuim teen die kant van die emmer.

Toe die emmer ná 'n rukkie halfvol is, haal Poppie-Dot dit onder Sêramei se spene uit. Nou kan sy haar lus nie meer hou nie. Met haar wysvinger skep sy van die skuim langs die kant van die emmer op en lek dit vinnig af voor dit oor die palm van haar hand kan loop.

"Hmmm . . . Sêramei, jou melk is die lekkerste in die hele wêreld," sê sy en druk haar kop teen Sêramei se warm lyf voor sy die emmer optel.

"Bûûû," bulk Sêramei, so al asof sy saamstem.

Stompie, die seemeeu met die af poot, wag Poppie-Dot op die kombuis se trappie in, pik-pik aan 'n stukkie swartmossel-skulp. Sy sit die melkemmer op die kombuistafel neer. Toe skraap sy gou 'n handvol broodkrummels vir Stompie uit die broodblik en gooi dit 'n entjie van die stoepie af op die grond. Sy kry hom jammer omdat die ander seemeeu altyd sy kos afvat.

"Môre, laatslaper," terg oupa Jorsie en kom sit by die kombuistafel. "Wanneer kry 'n mens koffie in hierdie huis, h'm?"

"T-aag, Oupa," sê Poppie-Dot verleë, "ek gaan nou vir Oupa koffie skink."

Terwyl oupa Jorsie sy koffie drink en sy pyp rook, roer Poppie-Dot die hawermoutpap. Oupa Jorsie hou baie van hawermoutpap en dit was die eerste ding wat hy haar leer maak het toe sy by hom kom woon het.

Toe oupa Jorsie se lorrietjie met die houtbak skud-skud oor die hobbelrige grondpad by die werf uitry, gryp Poppie-Dot

die rietbesem en vee die kombuis uit. Sy sit die skottelgoed in die opwaskom. En toe hardloop sy hoenderhok toe om die hoenders kos te gee.

Lank voor middagete hoor sy oupa Jorsie se lorrietjie in die grootpad aankom. Maar dis mos nog nie etenstyd nie, dink Poppie-Dot, en hier is Oupa al terug in Bamboesbaai.

"Oupa," roep sy toe sy vir hom die werf se hek gaan oopmaak, "wat kom maak Oupa so vroeg by die huis?"

"Hallo, my kind," groet oupa Jorsie by die lorrietjie se venster uit. "Ek is klaar met die see vandag, my kind."

"Dan kuier Oupa vandag by my en Sêramei," sê Poppie-Dot toe sy voor langs hom inklim.

Oupa Jorsie hou voor die agterdeur stil. Poppie-Dot spring uit dat haar kolletjiesrok wip. Sy sien die nat streepsak agter op die bak.

"Wat het Oupa in die sak?" vra sy.

"Nuuskierig, nè?" lag oupa Jorsie toe hy met die nat streepsak kombuis toe loop. "Jy sal tog nie kan raai nie."

"Kreef!" raai Poppie-Dot kort op sy hakke.

"Nee, verkeerd geraai," sê oupa Jorsie en sit die sak in die opwaskom neer. Poppie-Dot maak die bek van die sak oop en loer toe Oupa nie kyk nie.

"Perlemoen!" roep sy uit.

"Ek sal dit vir ons gaarmaak, my kind," sê oupa Jorsie terwyl hy sy nat sokkies uittrek. "Vat gou hier, en gaan spoel Oupa se sokkies solank uit."

Toe oupa Jorsie se sokkies agter die huis aan die wasgoed-draad hang, hardloop Poppie-Dot terug kombuis toe. Sy lig die deksel op van die groot swart pot op die koolstoof. En die hele kombuis ruik skielik na perlemoenbredie!

"Toe . . . weg hier voor my kospotte," sê oupa Jorsie en stamp liggies met sy elamboog teen haar bo-arm. "Ek loer nie in jou kospotte nie."

"T-aag, Oupa," sê Poppie-Dot. Oupa Jorsie lag dat sy groot wit snor sommer tot teenaan sy neus opkruip.

Toe haar oupa se perlemoenbredie gaar is, haal Poppie-Dot 'n skoon wit tafeldoek uit die kombuiskas se laai en gooi dit oor die tafel. Uit die vertoonkas haal sy twee pienk borde met blou blommetjies om die rand en sit hulle op die tafel.

Toe die messegoed netjies langs die borde op die tafeldoek lê, gryp Poppie-Dot die kombuismandjie waarin sy altyd vir ouma Sêra veldblommetjies neem as hulle vir haar gaan kuier. "Skep solank, Oupa," sê sy en hardloop om die huis tot waar die eerste sewejaartjies blom. Sy pluk 'n handvol vir die blom-potjie op die tafel.

"Ai, 'n mens kan darem sien dis lente," sê oupa Jorsie toe sy inkom.

"Hmmm," stem Poppie-Dot saam.

"En die snoektyd is hier. Ek en Karel en Duifie kan nie meer wag om die *Weltevrede* see toe te neem nie," sê oupa Jorsie.

"Ek ook nie, Oupa," antwoord Poppie-Dot met 'n kies vol perlemoenbredie. "Sêramei sal net so baie daarvan hou om op Oupa se nuwe boot te ry."

"Ai, my kind, weet jy hoe ver is Walvisbaai? En wat gaan ons met 'n siek koei op die see maak?" vra oupa Jorsie.

"Sêramei sal nie siek word nie, Oupa. Sy ken die see al. Sy bly mos al lank hier by ons. En Oupa, ons sal elke dag lekker vars melk kan drink," verseker Poppie-Dot hom.

Oupa Jorsie lag ondeund. "Ek dink ons sal lekker suurmilk drink, my kind, en sover ek weet, hou jy niks van suurmilk nie," sê hy.

"Oupa, waar gaan ek en Sêramei dan bly as Oupa Walvisbaai toe gaan? Ons kan mos nie alleen hier op Bamboesbaai bly nie," sê Poppie-Dot met 'n huilstem.

"Ek het gedink jy en Sêramei kan maar by jou ouma Sêra gaan bly vir die tyd wat ek see toe gaan," sê oupa Jorsie.

"Ouma Sêra gaan mos vir oom Abel in die Langkloof kuier, Oupa," sê Poppie-Dot.

"Ai, hoe kan ek dan so vergeet," sê oupa Jorsie.

Hy vroetel in sy sak en haal 'n geel koevert uit. "Amper het ek wêér vergeet," sê hy met 'n laggie. "Tannie Miena – dis nou my broer Sefie van Keimoes se vrou, nê? – het geskryf. Sy het jou laas gesien toe jy nog baie klein was," sê oupa Jorsie en haal die brief uit die koevert.

"Wat sê sy, Oupa?" vra Poppie-Dot nuuskierig.

"Soos altyd wil sy hê ons moet kom kuier, my kind."

"Ek het 'n plan, Oupa! Ek en Sêramei kan mos by *hulle* gaan bly in die vakansie wanneer Oupa gaan snoek vang," sê Poppie-Dot en sy vlieg op, gryp oupa Jorsie om die nek en gee hom 'n soen op sy wang. "Dis 'n goeie plan, nê, Oupa?"

"Ja, dit is nogal. Ek sê jou wat, ons kan jou koei met die trein stuur en jy ry saam met my tot in Keimoes," sê oupa Jorsie en steek sy pyp op. "Karel is 'n goeie skipper – hy en Duifie kom met die *Weltevrede* op Walvisbaai toe, en van Keimoes af ry ek dan sommer reguit soontoe."

"Nee, Oupa, Sêramei hou niks van treinry nie. En sê nou iemand steel haar?" sê Poppie-Dot met 'n frons.

"Miskien kan ons iemand vra om snags hier te kom slaap," sê oupa Jorsie.

"Nee, Oupa, Sêramei sal nie dat 'n vreemde mens aan haar spene *vat* nie . . . En sy sal siek word as sy nie gemelk word

nie." Poppie-Dot voel baie ongelukkig omdat haar oupa nie kan verstaan nie.

"Nou hoe wil my kind dan maak?" vra oupa Jorsie en suig sulke vinnige kort suigies aan sy pyp.

Toe sy die borde in die opwaskom pak, kry sy skielik 'n plan.

"Oupa, Sêramei kan mos saam met ons na tannie Mienahulle toe gaan. Oupa kan haar op die lorrietjie laai!" sê sy, trots op haar plan.

"My kind, die son sal haar doodbrand. En sê nou sy skrik vir groot lorries en busse op die pad?" vra oupa Jorsie. "Dan wil ek sien hoe spring so 'n koei!"

"Hoe gaan ons haar anders daar kry, Oupa?" vra Poppie-Dot moedeloos.

"Ek weet nie, my kind. Ek loop eers so 'n draai in die tuin. Miskien kry ons 'n plan," sê oupa Jorsie. "Dink jy maar ook solank."

Toe oupa Jorsie later by die kombuisdeur inkom, *het* Poppie-Dot 'n plan.

"Oupa, ons kan vir Sêramei 'n wa op die lorrietjie se bak bou. Oupa weet, soos dié waarin die mense hulle resiesperde laat ry," probeer sy verduidelik.

"Ek hoor jou, my kind," sê oupa Jorsie en gaan sit in sy rottangstoel.

Later, toe Poppie-Dot se ingesepte vadoeke aan die wasgoeddraad agter die huis hang om te bleik, vra sy vir oupa Jorsie: "Wat dink Oupa van my plan?"

"Met wat moet ons so 'n koeiwa bou, my kind?" vra oupa Jorsie, en dit lyk vir Poppie-Dot of haar oupa begin dink oor haar plan.

"Van planke, Oupa. Van die boot se planke wat oor was."

"Hmmm . . ." sê oupa Jorsie en teug aan sy pyp. "Daar is nog planke oor, ja."

Poppie-Dot slaan haar arms om haar oupa se nek en gee hom 'n klapsoen op sy wang. "Ons kan vir haar 'n wa met 'n venstertjie in bou wat net soos 'n treinwa lyk," sê sy. Sy gryp oupa Jorsie se hand en trek hom agter haar aan by die kombuisdeur uit werf toe. Agter die koeistal gaan sit sy bene oorkruis op die hoop planke wat van die *Weltevrede* oorgebly het.

"Kyk, Oupa. Dis mos genoeg planke vir 'n koeiwa. En weet Oupa van die geroeste vensterraam agter die hoenderhok?"

"Lyk my jy het al klaar aan alles gedink, my kind," sê oupa Jorsie toe sy die ou swart geroeste raam vir hom wys. "Ek sal vir Karel en Duifie vra om my te help met jou koei se wa," sê hy. "Manne wat 'n boot soos die *Weltevrede* kan bou, sal darem seker 'n koeiwa ook kan bou!"

"Jippieeee! Jippieeee!" skree Poppie-Dot dat dit weerklink oor die werf.

Die volgende Maandag begin Karel en Duifie vir oupa Jorsie help om Sêramei se wa op die lorrietjie se bak te bou. En so tussen die bouery deur hoor Poppie-Dot hoe hulle opgewonde gesels oor die groot snoeke wat hulle drie in Walvisbaai gaan vang.

"Hoe ver is die plek waarheen ons gaan?" vra Poppie-Dot terwyl sy vir haar oupa spykers aangee.

"Ver, my kind. Keimoes lê 'n hele dag en amper 'n hele nag met my ou lorrietjie hiervandaan," sê oupa Jorsie. "En die lang pad soontoe loop deur 'n droë wêreld waar die reën party jare skoon vergeet om te val," voeg hy by en staan terug om te sien hoe vorder die koeiwa.

“Oupa, ek dink ons moet maar genoeg water saamneem,” sê Poppie-Dot.

“Ons kan die twee seil-watersakke volmaak en voor aan die buffer van die lorrie ophang,” sê oupa Jorsie so tussen die gehamer deur.

“Dis nie genoeg nie, Oupa! Twee sakke water sal nooit genoeg wees vir my en Sêramei tot Oupa terugkom nie.”

Oupa Jorsie lag dat sy maag sommer so skud.

“Toe maar, my kind,” sê hy, “die water is net vir die pad. Daar sal seker darem vir jou ’n bietjie drinkwater by tannie Miena-hulle wees!”

Maar Poppie-Dot voel nie baie gerus nie . . .

Twee dae later – toe Poppie-Dot een namiddag vir die soveelste keer gaan kyk – staan Sêramei se wa kant en klaar op die lorrietjie se bak. Karel verf nog net die vensterraam blou.

Sy klim in en loer by die venstertjie uit. “Dis baie beter as ’n treinwa, Oupa,” sê sy. “Nog net strooi vir die vloer en dan kan Sêramei maar inklim.”

“Ek ry môreoggend vroeg, my kind,” sê oupa Jorsie daardie volgende middag aan tafel. “Jy moet solank jou klere inpak.”

“Ja, Oupa. Wat kan ons vir tannie Miena saamneem, Oupa?” Sy dink hardop: “Bokkems, galjoen, kreef . . .?”

“Tannie Miena eet nie kreef nie, my kind. Sy sê ’n kreef laat haar te veel aan ’n skerpioen dink.”

Toe lag Poppie-Dot en oupa Jorsie baie lekker.

“Wat gaan jy vir jou niggie Magrieta saamneem?” wil oupa Jorsie weet.

Poppie-Dot dink ’n bietjie en toe sê sy: “Ek het nog ’n seeboontjie, Oupa. Dink Oupa Grietjie sal daarvan hou?”

“Ek dink so, my kind. Bring dit hier, dan boor ek sommer

gou ’n gaatjie in. En jy moenie vergeet om vanaand te bel om vir jou ouma Sêra tot siens te sê nie, hoor?” sê oupa Jorsie.

Terwyl oupa Jorsie met ’n els ’n gaatjie in die seeboontjie boor, dink Poppie-Dot wat sy vir hulle kan inpak vir padkos. Daar is brood, bokkems, van haar ouma Sêra se anysbeskuit, en ’n paar Ouma Smith-appels – soos sy hulle noem – wat haar oom Abel uit die Langkloof vir hulle gestuur het.

In ’n stuk koerantpapier draai sy ’n paar bokkems toe. Toe pak sy vier blinkgroen appels daarby in die mandjie. Sy maak die rooi koffiefles vol moerkoffie en sit dit saam met twee wit enemmelbekers in die kosmandjie. Dan die gekookte eiers en die toebroodjies.

Baie vroeg die volgende oggend, toe die son nog net loer, is Karel en Duifie daar om vir oupa Jorsie te help om Sêramei op die lorrietjie te laai.

“Haai wag, julle!” roep Poppie-Dot by die kombuisvenster uit toe sy sien hoe Karel vir Sêramei na die lorrietjie toe lei. “Ek moet nog melk voor julle haar laai.”

“Dan moet jy gou maak, my kind. Kyk waar sit die son al,” sê oupa Jorsie. Poppie-Dot sit die emmer langs Sêramei neer en hardloop stal toe. “Julle het my melkstoeltjie vergeet!” roep sy oor haar skouer.

Toe sy klaar gemelk het, vat sy die emmer in kombuis toe en skep vir haar, oupa Jorsie, Karel en Duifie elkeen ’n beker loutewarm melk. Die res laat sy in plastiekkannetjies afkoel vir die pad.

Karel sit die breë loopplank wat oupa Jorsie gaan saamneem skuins teen die lorrietjie se agterkant sodat Sêramei kan opklim. Toe klim Duifie in die koeiwa en trek aan die riem om Sêramei se nek, terwyl Karel en oupa Jorsie haar van agter

stoot. Maar Sêramei wil niks weet van opklim nie. Sy loer vir Duifie onderlangs, so asof sy hom wil waarsku: Vat aan my lyf, dan's daar moeilikheid . . .

"Duifie, ek sal aan haar riem trek," sê Poppie-Dot en klim in Sêramei se wa. Met 'n handvol lusern onder Sêramei se nat neus sê sy: "Kom nou, Sêramei, anders bly jy net hier. Die skelms sal jou uier kom leeg steel. Toe kom, jy het 'n venstertjie ook om by uit te kyk." Poppie-Dot strel met haar hand oor Sêramei se blad en so al asof sy verstaan, klim die koei in agter die lusern aan.

Poppie-Dot klim weer uit die koeiwa en gaan staan by die venstertjie om te kyk of Sêramei haar kop gaan uitsteek.

"Sêramei! Sêramei!" roep sy en daar steek Sêramei haar kop by die venstertjie uit.

"Sien jy nou, Sêramei? Dis baie beter as 'n treinwa," sê Poppie-Dot in haar noppies. "'n Koeitreinwa het nie eens 'n venster nie. Ek bring nou-nou vir jou water en kos vir die pad."

Sy maak twee plastiekkannetjies vol water en sit hulle in die een hoek van Sêramei se wa saam met 'n wasskotteltjie waaruit sy kan drink. Op die vloer, voor Sêramei se pote, gooi sy 'n armvol lusern. En toe kom die melkstoeltjie en emmer.

"Is jy nou klaar, my kind?" vra oupa Jorsie later nadat hy vir Karel en Duifie gegroet het. "Wat van jou hoed?"

"My hoed! En Grieta se seeboontjie en tannie Miena se suurvytjies!" roep sy so in die hardloop terug kombuis toe.

Sy trek die kombuiskaslaai oop en haal 'n papiersakkie uit vir die suurvytjies. Grieta se seeboontjie lê nog net daar op die kombuistafel waar oupa Jorsie dit gelos het nadat hy 'n gaatjie daarin gemaak het. Hy het sommer 'n toutjie ook deurgeryg, sien sy. Sy hang dit om haar nek en haal haar laphoed van die

haak agter die kombuisdeur af en plak dit op haar kop. Agter die huis waar die suurvytjies rank, pluk sy gou 'n papiersakkie vol.

"Ek's rê-êg!" roep sy toe sy met die mandjie op haar skoot regskeer in die lorrietjie.

"En ek is *lankal* reg," sê oupa Jorsie. Hy klim in en skakel die lorrietjie aan.

Toe Karel en Duifie die werfhek agter hulle toestoot, knyp Poppie-Dot haar bobeen om seker te maak sy droom nie. Sy loer deur die agterste venster van die lorrietjie. Nee, sy droom nie. Daar staan Sêramei en kyk deur haar koeiwa se venster.

2. Keimoes toe

"Hoe ry ons Keimoes toe, Oupa?" vra Poppie-Dot toe oupa Jorsie se lorrietjie van die sinkplaatpad af op die teerpad kom.

"Ons ry nou eers Kommetjie toe vir petrol en dan ry ons Noordhoek toe," verduidelik oupa Jorsie.

"En kort daarna kom die Kaap, nè, Oupa?"

"Nee, my kind, jy's te haastig," lag oupa Jorsie. "Ons moet eers om Chapmanspiek al langs Karbonkelberg verby tot in Kampsbaai ry. Wanneer ons daar kom, sal Oupa verder verduidelik."

Poppie-Dot draai die venster oop toe hulle deur Kampsbaai ry. Die huise lê hoog teen die berg ingeryg, en aan die seekant van die ry palmbome in die hoofstraat lê 'n groot wit strand.

"Dis darem mooi hier, Oupa," sê Poppie-Dot, "maar ek sal liewer in Bamboesbaai bly. Sêramei ook."

"Hoe dan so, my kind? Hier is baie winkels en nie so baie rotse in die see soos by ons nie," sê oupa Jorsie.

"Ja, Oupa, maar ek sien nie eens 'n gaatjie waar ons vir Sêramei 'n stal kan opsit nie," sê Poppie-Dot toe hulle uit Kampsbaai ry.

Oupa Jorsie lag net.

Ná 'n rukkie vra Poppie-Dot weer: "Watter dorp kom nou, Oupa?" Die strandplekke lyk vir haar almal eenders.

"Seepunt en dan Groenpunt, en as ons verby die Kaapse hawe ry, moet jy weet ons is op die grootpad Keimoes se wêreld toe," sê oupa Jorsie.

By die bord met MILNERTON op, aan die linkerkant van die pad, draai oupa Jorsie af.

"So ja, nou is ons uit die groot verkeer," sê hy en skuif homself gemaklik agter die stuurwiel.

So ver soos hulle ry, sien Poppie-Dot plate geel, wit en pers blommetjies soos 'n lappieskometers aan weerskante van die teerpad. Net so mooi soos die materiaal waarvan ouma Sêra se mooiste kerkrok gemaak is, dink sy. Sy kyk deur die lorrietjie se agtervenster.

"Oupa, kyk! Sêramei kyk ook na die mooi blomme," sê Poppie-Dot. Nou is sy eers bly dat die koeiwa 'n venster het.

By die padwyser wat Clanwilliam toe wys, beduie oupa Jorsie deur die venster en sê: "Jou ouma Sêra se bossietee kom hiervandaan, my kind."

"Regtig, Oupa!" sê Poppie-Dot. "Ek gaan vir ouma Sêra vertel ek weet nou waar haar lekker tee vandaan kom." Sy begin vroetel in die kosmandjie. "Ek is so 'n bietjie honger, Oupa. Wil Oupa ook 'n ietsie eet?" vra sy met 'n toebroodjie in haar hand.

"Ja, dankie, my kind. Gee vir Oupa van die perlemoenbrediebroodjies aan, asseblief."

Poppie-Dot hou op met kou toe oupa Jorsie kort daarna skielik van die pad aftrek en onder 'n boom stilhou.

"Wat is nou verkeerd, Oupa?" vra sy bekommerd en klim saam met haar oupa uit.

"Niks nie, my kind," sê hy. "Dis net my keel wat darem alte droog is."

"Oupa se keel vra seker 'n bietjie koffie," sê Poppie-Dot en haal die mandjie voor uit die lorrietjie en sit dit op die enjin-kap. "Ek sal gou vir Oupa 'n bietjie koffie gooi." Sy skink vir oupa Jorsie 'n beker koffie en vir haarself van Sêramei se melk.

Toe hulle klaar is, pak Poppie-Dot die bekers weg. "Oupa, maak seblief vir my Sêramei se wa oop," vra sy. "Ek wil vir haar 'n bietjie water gee."

"Jy moenie lank draai nie, my kind," sê oupa Jorsie toe hy die wa se deur vir haar oopmaak. Poppie-Dot klouter haastig in.

Sêramei lê rustig en herkou soos 'n koei wat gewoon is aan ry. Poppie-Dot slaan haar arms om Sêramei se nek. "Ek gaan nou vir jou water gee, Sêramei," sê sy. "Jy kan maar net so lê en drink as jy wil."

In die wasskotteltjie wat sy saamgebring het, gooi sy water en sit dit voor die koei neer. Sêramei drink sommer dadelik.

"Sy was baie dors, Oupa," sê Poppie-Dot toe haar oupa die deur van die koeiwa kom toemaak.

Voor in die lorrietjie is dit baie warm. Poppie-Dot sit en slaap sommer sulke lang ente. Sy skrik wakker toe oupa Jorsie by 'n vulstasie inry en langs 'n petrolpomp stilhou. Sy vryf haar oë en kyk by die venster uit.

"Waar is ons nou, Oupa?"

"Ons is in Vanrhynsdorp," sê oupa Jorsie by haar venster terwyl die petroljoggie die olie en water nasien.

"Watter dorp kom nou, Oupa? En hoe ver is dit?" vra sy toe oupa Jorsie weer inklim.

"Ons ry nou oor die Knersvlakte, dan op met die Vanrhynspas, en daarna kom Nieuwoudtville. Ná Nieuwoudtville kom Calvinia – en daar begin die deel wat ons die Hantam noem. Toe maar, my kind, Keimoes is nie meer so vreeslik ver nie," troos haar oupa.

Die son begin al sak toe hulle deur Calvinia ry. Oupa Jorsie hou by 'n kafee stil. Hy koop vir haar 'n pakkie aartappelskyfies en vir hulle elkeen 'n blikkie koeldrank.

Buite Calvinia hou oupa Jorsie weer stil sodat Poppie-Dot vir Sêramei 'n bietjie water kan gee. Hulle eet ook eers iets. Toe hulle wegtrek, is dit al skemer.

'n Entjie van Calvinia af ry oupa Jorsie skielik stadiger en hou op die klipperige grond langs die teepad stil.

"Wat is verkeerd, Oupa?" vra Poppie-Dot en loer angstig deur die venster na die donkerte om hulle.

Oupa Jorsie klim vinnig uit en loop om die lorrietjie. Poppie-Dot skrik toe hy skielik by haar venster inloer.

"Ons het 'n pap wiel, my kind," sê hy. "Ons sal jou koei moet aflaai. Ek kan nie die wiel regmaak met haar gewig op die bak nie."

"'n Pap wiel, Oupa?" vra Poppie-Dot en spring uit. Oupa Jorsie maak vir haar die wa se deur oop en sy klouter in.

"Sêramei, staan op, seblief. Oupa moet gou 'n pap wiel regmaak," sê sy en neem die riem in haar hand. "Kom nou, ons kan nie die hele nag hier op die pad staan nie."

Sêramei staan gehoorsaam op. Oupa Jorsie sit die loopplank skuins teen die lorrietjie se agterkant, en sy loop versigtig af tot op die grond.

Op die teepad steek Sêramei neus in die lug vas. Poppie-Dot rem aan die riem om haar nek. "Kom, Sêramei," sê sy kwaai, "wil jy doodgery word, h'm?"

Poppie-Dot lei haar na die oop stuk grond langs die teepad, van waar hulle vir oupa Jorsie kan sien pap wiel regmaak.

Dit lol 'n bietjie in die swak lig, maar Oupa weet net hoe. Nie te lank nie of hy sit die pap wiel op die lorrietjie se bak en kry sy gereedskap bymekaar. "Kom, my kind," roep hy. "Ons moet ry."

"Die pap wiel is reg, Sêramei. Kom," sê Poppie-Dot en lei haar koei na die lorrietjie toe.

“Toe, my kind. Kyk hoe donker is dit al. Ons moes al baie ver gewees het,” sê oupa Jorsie.

“Sêramei is moeg, Oupa.” Poppie-Dot rem-rem aan die riem om haar onwillige koei se nek. Sêramei trap soos ’n steeks donkie voor die skuins plank vas. “Sy wil nie inklim nie, Oupa,” sê Poppie-Dot mismoedig.

“Daar is nie so ’n ding dat ’n koei nie wil nie, my kind,” sê oupa Jorsie terwyl hy vir Sêramei van agter stoot en Poppie-Dot uit die koeiwa aan die riem trek.

Sêramei roer nie.

“Sjoe, Oupa, sy *wil* nie,” sê Poppie-Dot.

Skielik word die binnekant van die wa deur ’n lig van buite verlig. “Oupa, hier kom ’n kar,” sê Poppie-Dot toe sy by die venstertjie uitkyk. “Stop hom, Oupa!” roep sy en klim haastig uit die koeiwa.

’n Wit Kewer ry stadig by hulle verby en hou voor die lorrietjie stil. Poppie-Dot skrik toe die motor se deure oopgaan en twee lang wit rokke in die donker uitklim. Sy hou haar hande voor Sêramei se oë. “Sêramei,” sê sy, “jy moenie bang wees nie. Ek is seker dis nie spoke nie. Spoke het nie karre nie.”

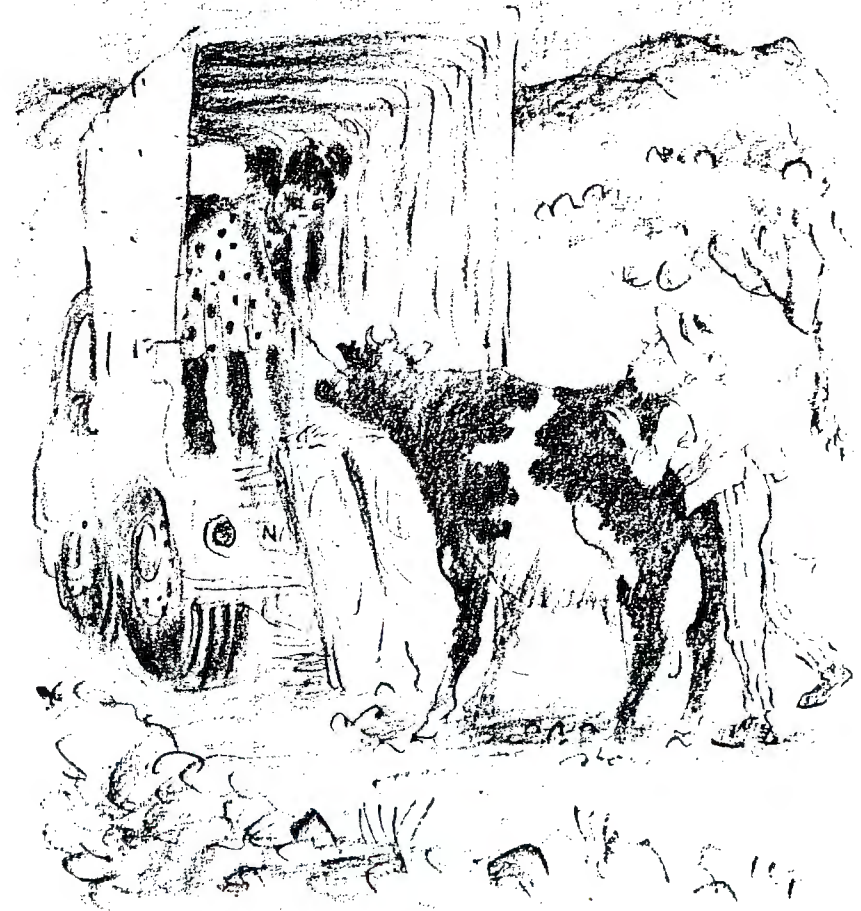
Toe hoor sy oupa Jorsie met hulle praat. Sy loer skuins verby Sêramei se agterlyf om te kan sien.

“Suster, ons sukkel om ’n koei op die lorrie te kry. Die lorrie het ’n pap wiel gekry en ek moes die koei aflaai om dit reg te maak,” hoor sy oupa Jorsie verduidelik.

“Suster? Oupa Jorsie het nie susters wat ek van weet nie, Sêramei,” sê Poppie-Dot naby Sêramei se oor.

“Ons kan probeer help, meneer,” hoor Poppie-Dot die een suster sê.

“Baie dankie, suster. Ai, dat julle nou ook vanaand op die pad is,” sê oupa Jorsie.

"Ja, ons is eintlik van Keimoes se sendingstasie. Ons het vir twee dae by vriende in Calvinia gaan kuier en moet môreoggend weer terug wees," verduidelik die ander suster.

"Poppie-Dot!" roep oupa Jorsie.

"Ja, Oupa! Kom, Sêramei, Oupa wil jou seker vir die susters wys," sê Poppie-Dot en trek aan die riem om haar koei se nek. Tonke-tonke-tonk, lui Sêramei se blikklokkie in die stil aand toe sy agter Poppie-Dot aanloop.

Die twee vrouens met die wit rokke en die kopdoeke wat tot oor hulle skouers hang, steek hulle hande uit na Poppie-Dot.

"Hallo, Poppie-Dot. Ek is suster Clara," sê die een met die bril en gee haar hand 'n drukkie.

"En ek is suster Leah," sê die ander een.

Poppie-Dot se oë rek. "Gaan julle ons help om vir Sêramei op die lorrietjie te kry?" vra sy. Sy weet darem nie of Sêramei daarvan sal hou as die susters aan haar stoot nie.

"Ons gaan probeer," verseker suster Clara haar.

Die twee susters volg oupa Jorsie na die agterkant van die lorrietjie.

Poppie-Dot druk haar kop teen Sêramei se lyf en fluister: "Jy moenie vir hulle skrik nie, Sêramei. Hulle het net kom help om jou op die lorrietjie te kry. Jy wil mos nie self opklim nie. Dis eintlik jou eie skuld."

Sy lei Sêramei tot voor die skuins plank waar oupa Jorsie besig is om die twee susters te wys wat hulle moet doen.

"Ek en suster Clara en suster Leah sal haar van agter stoot, en jy klim weer in die wa en trek aan haar riem," sê oupa Jorsie vir Poppie-Dot.

"Goed, Oupa," sê Poppie-Dot en klim in. Sy gaan staan aan die bokant van die skuins plank en pluk aan Sêramei se riem.

"Stoot!" sê Oupa, en toe *stoot* hy en die susters, en Poppie-Dot *trek*.

"Kom nou, Sêramei," soebat sy, maar Sêramei staan soos 'n berg en loer vies na die susters.

"Ons sal maar net moet harder stoot," sê oupa Jorsie en toe *stoot* hulle weer en Poppie-Dot *trek*.

Skielik vererg Sêramei haar en druk haar lyf vinnig agteruit. Die twee susters steier agteroor en val op hulle sitvlakke. Oupa Jorsie is dadelik by om hulle op te help.

"Ek is vreeslik jammer, susters," sê oupa Jorsie verleë. "Dit kom nou van 'n koei karwei Keimoes toe."

"Sien jy nou, Sêramei? Nou is Oupa *en* die susters vir jou kwaad," raas Poppie-Dot.

"Bûûû!" bulk Sêramei en loer weer in die susters se rigting.

"Kom nou, Sêramei. As jy nie wil hê hulle moet aan jou stoot nie, moet jy self inklim," sê Poppie-Dot op haar heel kwaaieste en trek aan die riem. En jou waarlik, daar loop Sêramei die skuins plank uit tot in die koeiwa.

"Nou wil jy meer!" roep oupa Jorsie verbaas uit. "Ek het nie geweet 'n koei kan verstaan nie."

"Ek het nog nooit so 'n slim koei gesien nie, Poppie-Dot," sê suster Clara. "Waarheen neem julle haar?"

"Ons gaan Bok-eiland toe, suster," sê oupa Jorsie. "Na my broer toe. Poppie-Dot en die koei gaan daar bly vir die snoekseisoen."

"Bok-eiland?" vra Poppie-Dot met 'n frons. "Eilande kry 'n mens mos net in die see. So het Oupa mos eenkeer gesê."

"Jy is reg, my kind, maar 'n mens kry ook mensgemaakte eilande soos in Keimoes. Bok-eiland is omring van mensgemaakte riviertjies wat 'n mens kanale noem. Uit hierdie kanale lei die boere hulle tuine nat," vertel oupa Jorsie.

“Dis heeltemal reg wat jou oupa sê,” sê suster Clara. “Die kanale se water kom uit die Grootrivier uit.”

“Nou kan ek nie meer wag om dié anderster eiland te sien nie, Oupa,” sê Poppie-Dot. Sy help Oupa om die koeiwa se deur toe te kry.

“Ek wens ek het iets gehad om vir julle te gee,” sê oupa Jorsie vir die susters. “Was dit nie vir Poppie-Dot se steeks koei nie, was julle ook al lankal by die huis.”

Die susters lag. “Ag, meneer, dit was ’n plesier om vir julle te help. Eintlik het ons nie eens gehelp nie. Die koei het dan sommer self ingeklim,” sê suster Leah.

Toe onthou Poppie-Dot van die bokkems voor in die lorrietjie en sy spring om.

“Ek het iets, Oupa!” roep sy en kom aangedraf met ’n plat pakkie toegedraai in koerantpapier. Sy maak dit vinnig oop.

“Oupa het hulle spesiaal vir die langpad gedroog,” sê Poppie-Dot trots toe sy die twee gedroogde visse uit die koerantpapier haal en vir die susters wys. “Dit is regte, egte Bamboesbaai-bokkems.”

“Baie dankie, Poppie-Dot,” sê suster Leah en vat die bokkems aan die stertvinne. “Meraaia en Alfons sal baie daarvan hou.”

“Hulle sal, ja. Ek is seker hulle het baie lank laas bokkems geëet,” sê suster Clara. “Julle moet voorspoedig ry, hoor.”

“Dankie, susters. Tot siens,” roep oupa Jorsie toe die Kewer wegtrek.

“Tot siens, susters!” roep Poppie-Dot ook agterna. Toe klim sy en Oupa in die lorrietjie. Buite is dit al baie donker.

Oupa Jorsie het skaars weggetrek, of Poppie-Dot trek die kosmandjie nader. “Wil Oupa ook ietsie hê?” vra sy en woel ’n pakkie toebroodjies oop.

“Ja, gee maar, kind,” sê oupa Jorsie en hou sy hand.

“Oupa, ek wonder wie is Meraaia en Alfons. Hulle is seker ook van die Kaap,” sê Poppie-Dot met ’n frons. “Dit klink of hulle weet wat bokkems is, nè?”

“Miskien ken hulle bokkems baie goed,” sê oupa Jorsie en lag uit sy maag. “Weet jy wat? Ek dink hulle is die susters se katte.”

“Katte!” roep Poppie-Dot geskok uit. “Maar Oupa, bokkems is menskos, nie katkos nie!” As sy dít geweet het, het sy die bokkems liewerster vir hulleself gehou, dink Poppie-Dot vies.

“Ai, my kind, die arme Keimoes-katte sal feesvier met daardie twee bokkems,” sê oupa Jorsie en lag weer van voor af aan. Toe Poppie-Dot ’n lang gaap gee, sê hy: “Jy kan maar skuins lê, my kind. Ons is nog ’n hele entjie van Keimoes af. Oupa sal vir jou by die polisiestatie wakker maak. Oom Sefie sal ons daar kry om vir ons die pad Bok-eiland toe te wys.”

“Ek dink ek is ’n bietjie vaak, Oupa . . .” sê Poppie-Dot en krul haar op teen die lorrietjie se rugleuning.

3. Bok-eiland

Bok-eiland is toe 'n anderster eiland. Nie soos die eilande wat oupa Jorsie haar van vertel het nie, dink Poppie-Dot toe sy die tweede oggend op Bok-eiland wakker word. Sy kan nie lekker slaap nie, sy sweet te veel van die warmte, en as sy sonder skoene loop, steek die dorings haar.

Dit moet nog baie vroeg wees, dink Poppie-Dot toe sy kombuis toe loop om water te drink. Almal slaap nog. Sy wens Grieta was al wakker. Gister het hulle twee die hele dag die plaas vol geloop, sodat daar nie tyd was vir verlang nie. Maar nou verlang sy skielik baie na oupa Jorsie wat gisteroggend al die pad Walvisbaai toe gevat het.

Sy is bly toe sy by die kombuisvenster uitkyk en oompie Joos, tannie Miena se broer, sien. Sy drink nog 'n paar slukke uit die groot waterbeker en sluit dan die kombuisdeur saggies oop en glip uit.

"Môre, Oompie!" roep sy.

"Jy is darem vroeg op, meisiekind. Staan julle mense van die see maar altyd so vroeg op?" vra oompie Joos. Hy is besig om 'n bedding om te spit.

"Nee, Oompie. Ons staan baie later op. Op Bamboesbaai hou die koel wind 'n mens onder die komberse," sê Poppie-Dot. "Daar is baie bamboese by ons op die strand. Dis hoekom die plek se naam Bamboesbaai is. Is daar dan baie bokke op Bok-eiland ook?" vra sy.

Oompie Joos lag lekker toe hy orent kom. "Nee, meisiekind, hier is maar min bokke op Bok-eiland. Sover ek weet, is daar net een bok en dis ou Dora, Grieta se bok daar onder in die kampie."

"Regtig, Oompie? Maar hoekom is die eiland se naam dan Bok-eiland?" vra Poppie-Dot met 'n frons.

"Ek het gehoor die eiland het lank gelede aan 'n man met die van Bock behoort – B-o-c-k. Toe het die mense dit Bock-seiland genoem en later het dit sommer Bok-eiland geword," verduidelik oompie Joos.

"O . . ." sê Poppie-Dot verbaas. Sy het rêrig gedink daar moet baie bokke op die eiland wees. Toe sy Grieta van die kombuisdeur af hoor roep, spring sy om huis toe. "Ek kom weer later met Oompie gesels," roep sy so in die hardloop oor haar skouer.

"Dè, sit jou kappie op. Dit gaan baie warm word vandag," waarsku Grieta met die melkemmaer in haar hand.

Poppie-Dot sit die Namakwalandkappie met die nekvalletjie op wat tannie Miena vir haar gemaak het en knoop die bande onder haar ken in 'n strik.

"Julle moet gou maak, kinders," sê tannie Miena. "Ek wil nog vanoggend 'n baksel mosbeskuit en skuinskoek bak."

"Skuinskoek, tannie Miena?" vra Poppie-Dot. "Dit klink so snaaks."

"O jong, dis 'n groot lekkerte van hierdie wêreld," sê tannie Miena. "Mens druk 'n stuk van jou beskuitdeeg plat uit en sny dit in sulke lang repe. Dan sny jy weer skuins oor die repe, sodat die stukkies deeg diamantvormig is. En dan bak jy hulle in baie warm olie – nes mens koeksisters bak. Heerlik!"

"En dan sis hulle seker in die olie, nes die koeksisters met die klapper om wat ouma Sêra altyd maak," sê Poppie-Dot. Tan-

nie Miena laat haar so baie na ouma Sêra verlang, dink sy. As tannie Miena korter en 'n bietjie dikker was, sou sy hulle van ver af nie uitmekaar kon ken nie. Veral nie as sy haar blou kopdoek met die rooi blomme dra nie. Dan lyk sy baie na ouma Sêra. Ouma Sêra is net ouer.

Toe Poppie-Dot en Grieta onder die ou kameeldoring langs die huis verbystap, buk Grieta om 'n peul op te tel.

"Kyk, Poppie-Dot, dis Bok-eiland se boontjies." Sy skud dit naby Poppie-Dot se oor. Tsiek-tsiek-tsiek, hoor sy die pitjies binne-in raas.

"Bok-eiland se boontjies!" roep Poppie-Dot uit. "Hier is sommer baie. Jy kan 'n hele string om jou nek dra."

"Dit sal ek nooit doen nie," sê Grieta en voel aan die blink-bruin seeboontjie aan die riempie om haar nek. "Dora-bok sal hulle almal afvreet."

Toe lag Poppie-Dot lekker.

Hulle loop verby die pakhuis, deur 'n plaat geel en wit en oranje gousblomme. 'n Entjie verder staan Sêramei onder die groot ou bloekomboom langs Dora-bok se kampie. "Môre, Sêramei!" roep Poppie-Dot en hardloop vooruit tot by haar koei.

Sy sit die melkstoeltjie reg. "Bring die emmer, Grieta," roep sy agtertoe en streel vir Sêramei oor haar sy. "Ek gaan vir Grieta wys hoe melk 'n mens, maar ek belowe jou sy sal nie aan jou spene vat nie," fluister sy vir Sêramei. Sy sit die melk-emmer onder Sêramei se uier en gaan sit op die melkstoeltjie. Grieta gaan sit langs haar op 'n leë paraffienblik.

"Kyk, so moet jy die spene trek. So een-een," sê Poppie-Dot. Grieta kyk hoe die melk tsuut, tsuut, met 'n skuins straal in die emmer spuit. Hoe voller die emmer word, hoe hoër bol die skuim wat bo-op dryf. Toe die emmer halfvol is, haal Poppie-Dot dit onder Sêramei se uier uit.

"Sien jy nou? Dis glad nie moeilik nie. Jy sal maar vir jou pa moet vra om vir jou ook 'n koei te koop. My Sêramei sal nie daarvan hou as iemand anders haar melk nie," sê Poppie-Dot en lek aan 'n vinger vol skuim. "Proe jy ook," sê sy en skep weer 'n vingervol.

"Waar sal my pa een kry?" sê Grieta en krap met 'n stokkie tussen die droë bloekomblare op die grond. "Sêramei is die eerste koei wat *ek* op Bok-eiland sien."

"Hoor jy daar, Sêramei? Jy is die eerste koei op Bok-eiland," sê Poppie-Dot.

"Wag 'n bietjie," sê Grieta. "Ek dink oompie Joos het eenkeer iets van 'n koei vertel wat hier rond was. Oompie Joos is al baie lank op Bok-eiland, van nog lank voor daar brûe oor die Grootrivier was," sê Grieta.

Poppie-Dot tel die melkemmer op. "So lank?" vra sy.

"Ja, oompie Joos was 'n pontsman. Hy het die mense oor die rivier geneem met die pont. Nou is hy oud en werk in die tuin vir meneer Myburgh. Hy en tannie Bet bly onder by die Grootrivier, nie so ver hiervandaan nie," sê Grieta. "Ons kan sommer nou-nou vir hom gaan vra van die koei, nes ons klaar geëet het."

Saam dra hulle die emmer melk huis toe. Tannie Miena is bly om hulle so gou terug te sien. "Nou kan julle lekker mieliepap eet met vars koeimelk," sê sy terwyl sy die stomende pap uit die groot swart pot in die diep borde voor hulle op die tafel opskep.

Agter haar, deur die oop kombuisvenster, hoor Poppie-Dot heelyd die pir-pir-pir van meneer Myburgh se kragopwekker. Dis nog skemer soggens wanneer oompie Joos dit aanskakel, en dan kan sy nie meer slaap nie.

Noudat sy moet skoene dra omdat daar so baie dorings op Bok-eiland is, mis sy die koel seesand van Bamboesbaai darem

baie. Die velskoene wat tannie Miena-hulle vir haar voor die tyd by 'n skoenmaker van Ram-eiland laat maak het, laat haar voete sweet en sy hou niks daarvan nie. Bok-eiland is baie anders as Bamboesbaai . . . Sy wikkel haar tone om te voel of sy nie dalk net droom nie.

"Jy moet jou pap eet, Poppie-Dot," sê Grieta skielik. Poppie-Dot skrik. Sy verlang vanoggend so na Bamboesbaai dat sy skoon vergeet om te eet.

"Kom ons vat vir oompie Joos 'n bekertjie van Sêramei se melk en dan vra ons hom van die koei," sê sy vir Grieta.

Hulle kry oompie Joos in mevrou Myburgh se groot tuin.

"Hallo, kinders. Het julle tog nie al gaan melk nie?" vra hy.

"Ja, Oompie. Nou net," sê Grieta.

Oompie Joos se oë blink toe Poppie-Dot die bekertjie melk vir hom aangee.

"Aitsa, is dit vir my? Ek dink jy moet maar hier by ons kom bly, Poppie-Dot. Ek gaan die lekker koeimelk baie mis die dag as jy moet teruggaan see toe," sê hy slurp-slurp.

"Oompie, Poppie-Dot se koei is mos die eerste koei op Bok-eiland, of hoe?" vra Grieta met haar een oog toegeknyp teen die son.

Dit lyk vir Poppie-Dot of oompie Joos ver dink en toe sê hy: "Daar was eenkeer 'n koei op Bok-eiland, baie, baie lank terug."

"Wanneer was dit, Oompie?" vra Poppie-Dot.

"Nog lank voor ek pontsman was. Dis 'n snaakse storie. 'n Baie snaakse storie."

"Ag, vertel vir ons, Oompie," soebat Grieta.

Terwyl oompie Joos sy pyp stop, vertel hy: "Dit was in die tyd toe daar maar baie min mense hier op die eilande gebly het. Hulle het nie skuite gehad waarmee hulle oor die rivier

kon kom nie. Die mense moes maar swem as hulle oorkant wou kom. Nou, die Grootrivier was daardie tyd net so gevaarlik soos vandag. Mens moes jou swem ken. Toe, een nag, het die wolke swaar geword en dit het baie hard begin te reën. Orals waar jy kon kyk, was dit onder water. Oor die hele land het dit so gereën."

"En toe was daar nie polisie en helikopters wat vir die mense kon kos bring en kom red nie, nè, Oompie?" las Grieta by.

“Ja, die mense kon glad nie van die eilande afkom nie. Hulle moes wag vir die water om weer op te droog. Maar daardie nag toe dit so erg gereën het, het daar ’n snaakse ding gebeur. Langs die rivier het twee mans by ’n vuur gesit en wag vir die water om te sak sodat hulle kon deurswem na die ander kant toe. Toe hulle nog so sit en praat, sien die een skielik iets op die rivier in die verte aangedryf kom . . .”

“Wat was dit, Oompie?” vra Poppie-Dot met groot oë.

“Die twee mans het hulle oë gevryf en gekyk en gekyk. ’n Paar tree van hulle het ’n melkkoei op ’n omgekeerde kombuis-tafel verbygedryf.”

Poppie-Dot en Grieta skater van die lag. “En toe, Oompie?” vra hulle amper gelyk.

“Die twee mans het gedink hulle sien ’n spook. Maar voor hulle oë het hierdie koei op die tafel rivier-af gedryf. Die volgende dag, toe die water gesak het, het hulle die koei loop soek. Al langs die rivier af het hulle geloop, maar hulle kon haar nie kry nie. Hulle het vir almal wat hulle teëgekom het van die koei vertel,” sê oompie Joos en suig-suig aan sy pyp. “Maar niemand wou hulle glo nie.”

“Sou Oompie hulle geglo het?” vra Grieta.

“Nie sommer nie, maar ek sou . . . oor wat hulle *later* gedoen het,” sê hy.

Nou is Poppie-Dot en Grieta baie nuuskierig.

“Een aand, maande later, toe hulle weer ná ’n reën langs die Grootrivier sit en wag vir die water om te sak sodat hulle kan deurswem, kry een van hulle skielik ’n plan. As daardie koei oor die rivier kon kom, kan hulle mos ook. En hy begin om hout aanmekaar te timmer. Toe dit klaar is, het dit byna net soos die omgekeerde tafel gelyk.

“Die ander eilandmense was verbaas toe hulle by die rivier

kom en die twee mans anderkant die rivier sien! En van toe af het hulle die storie van die koei geglo.”

“Dan was die koei nie regtig op Bok-eiland nie, nè, Oompie?” vra Poppie-Dot.

“Nee, sy het mos verbygedryf,” sê Grieta. “So, Sêramei is die eerste koei op Bok-eiland wat Oompie van weet, nè?” vra Grieta gretig.

“Net so. Ook maar goed daar is nie meer ’n pont hier onder by die rivier nie, Poppie-Dot. As jou Sêramei-koei so slim is soos wat daardie een was, sou sy seker lankal die pont gevat het Bamboesbaai toe,” lag oompie Joos.

Daardie middag hardloop Poppie-Dot alleen na haar koei toe. Sy moet vir haar die goeie nuus gaan vertel. Toe sy daar kom, sien sy hoe die muggies voor Sêramei se oë swerm.

“Hallo, Sêramei, wag, voor ek vir jou die goeie nuus vertel, moet ek eers die muggies uit jou oë kry,” sê sy terwyl sy ’n armvol jantwaktakkies pluk. Sy vleg ’n kransie daarvan, en sommer vir die mooi vleg sy ’n paar geel blommetjies met pers hartjies ook in. “Dié blommetjies noem Grieta-hulle gansogies, Sêramei,” sê sy en glimlag oor die snaakse naam. Toe sit sy die melkstoeltjie voor Sêramei neer en klim daarop.

“Jy moet dit nie afgooi nie, hoor jy, Sêramei? Die kransie sal die muggies uit jou oë hou,” sê sy en sit dit versigtig om Sêramei se horings. “Nou lyk jy baie mooi.”

Toe klim sy van die melkstoeltjie af, druk haar kop teen Sêramei se lyf en sê: “Weet jy wat, Sêramei, jy is die heel eerste koei op Bok-eiland. Die ander koei het op haar boot verbygevaar. Ja, rêrig. Sy het nie voet aan wal gesit nie, sê oompie Joos. So, jy is die eerste koei op Bok-eiland.”

4. Kalahari toe

Dit is warm voor in oom Sefie se bruin Ford-lorrie. Poppie-Dot trek haar oë skrefies teen die son wat net-net oor die rug van 'n rooi duin loer, en neem 'n slukkie koeldrank uit die blikkie op haar skoot. Sy wonder hoe ver dit nog is na meneer Noord se Kalahari-plaas.

Hulle is vanoggend, toe Bok-eiland nog geslaap het, van die huis af weg. Voor hulle uit Keimoes weg is, het oom Sefie petrol ingegooi, en op Upington het hy 'n paar sakke voer en buitebande vir meneer Noord gelaai. Nou ry hulle al baie ver.

Poppie-Dot se oë wil-wil net toeval. Sy skrik toe oom Sefie skielik sê: "Kyk nou net hoe sit en slaap so 'n kind. Ja-nee, dit kom van vroeg opstaan!"

"T-aag, Oom," sê Poppie-Dot verleë en draai die venster af sodat die oggendluggie kan inwaai. Deur die venster sien sy die geel duine lê. Op party se rûe staan groot bome met hulle worteltone diep onder die sand ingewikkel. En orals oor die vlakke en in die leegtes tussen die duine staan polle wit gras. "Dis kortbeenboesmangras," sê oom Sefie toe sy vra. Wanneer die windjie deur hulle stoot, lyk dit vir Poppie-Dot asof die halms haar nader wink.

Ná 'n rukkie trek oom Sefie van die pad af en hou onder 'n kameeldoringboom stil.

"Kom, Poppie-Dot, klim uit. Ek kan dit nie meer hou van die

warmte tussen jou en my pa nie," sê Grieta. "Kom, jy wil mos gaan kyk hoe die Kalahari se duinsand lyk."

"Ja!" sê Poppie-Dot en spring vinnig uit. Sy en Grieta hardloop na die naaste duin, wat sommer naby die pad lê.

"Wil julle kinders ook van die koue water hê?" roep oom Sefie agter hulle aan toe hy die nat seilsak van die lorrie se buffer afhaal.

"Ja, seblief, Oom!" roep Poppie-Dot oor haar skouer. Sy skep 'n handvol duinsand en laat dit deur haar vingers sif. "Dis regtig anders as Bamboesbaai se sand," sê sy verbaas. "Ek moet vir ouma Sêra daarvan saamneem." Die fyn sandkorreltjies kielie haar vingers. As sy hier in die Kalahari kon bly, sou sy elke dag op die rooi duine kom sit en droom het, dink sy.

"Wag maar tot jy die duin agter tannie Tryntjie-hulle se huis sien," sê Grieta. "Kom ons hardloop, my pa wag."

Hulle gly-gly teen die duin af dat die rooi sand sulke boë staan.

"Toe, kinders. Kyk waar sit die son al," sê oom Sefie toe hulle klaar gedrink het uit die seilsak.

Dis baie warm in die lorrie. Nou kan nie eens die luggie wat deur die venster kom, Poppie-Dot en Grieta se oë oophou nie.

Hulle skrik wakker toe oom Sefie by Tsammaveld se hek inry. Toe hulle stilhou voor die huis van tannie Miena se broer Kerneels, wat voorman van Tsammaveld is, sê Grieta opgewonde: "Toe, Poppie-Dot, klim uit. Ek wil vir jou die duin gaan wys."

Die sifdeur van die wit gekalkte huis met die sinkdak klap wap-wap! toe agter tannie Tryntjie toe sy uitkom om hulle te groet.

"Kinders!" roep sy uit. "Ai, ek is so bly om vir julle te sien. En vir Poppie-Dotjie! Ek het die kind laas gesien toe sy maar 'n ou babetjie was."

Oom Kerneels kom van die windpomp se kant af met meneer Noord se groen bakkie aangery en kom hou langs oom Sefie se lorie stil.

"Sefie! Ek dag jy kom eers vanaand," sê hy en gryp sy swaer se hand. "Tryntjie, loop maak dan daar vir ons mense koffie."

Terwyl oom Sefie en oom Kerneels die goed aflaai wat oom Sefie vir hulle van Upington af moes saambring, wys Grieta vir Poppie-Dot hoe 'n Kalahari-plaas lyk. Haar mond val oop toe sy die twee duine agter tannie Tryntjie-hulle se huis sien. Sy vryf haar oë en kyk weer. Langs mekaar lê hulle. Die een gelerig, byna soos borrie, en die ander een roesrooi soos rooi-peper. Ouma Sêra sal dit nooit glo nie, dink Poppie-Dot. Sy weet net van wit sandduine.

"Weet jy wat, Poppie-Dot, oom Kerneels sê die wind waai die sand van die duine nooit deurmekaar nie," sê Grieta. "Die Kalahari-wind weet watter sand kom by watter duin. Ek weet darem nie of die wind van Bamboesbaai ook so slim is nie," sê sy en wip haar vlegsels oor haar skouer.

Poppie-Dot frons. "Maar waar kry die wind die sand?" wil sy weet.

"Ek weet nie," sê Grieta en krap met 'n droë stokkie patroontjies uit in die sand. "Oom Kerneels het nie gesê nie. Miskien weet Langasem."

"Wie is Langasem?"

"Langasem is 'n Boesman," sê Grieta. "In sy taal beteken sy naam Langasem."

"'n Boesman! Is hy hier op die plaas?"

"Ja, hy is baie slim en weet alles van al die bome en gras en sand," sê Grieta.

"Regtig!" Poppie-Dot het nog nooit 'n Boesman gesien nie. Haar oom Henry van Kaapstad het haar al van die Boesmans

vertel, maar sy is seker dis nie alles waar nie. Al sê oom Henry ook hy het beelde van hulle in die groot museum in Kaapstad gesien.

"Ek sal jou netnou na Langasem toe vat," belowe Grieta.

Tannie Tryntjie roep van die huis se kant af om te kom eet. Op die tafel sit sy asbrood, gestoofde skaapvleis en 'n groot blou enemmelbeker vol heerlike koel drinkwater uit meneer Noord se koelkamer.

"Julle moet genoeg eet, kinders. Die middag is lank," sê sy. "Daar word vanmiddag skaap geslag vir meneer Noord, en vanaand braai ons 'n vleisie op die kole."

"Oe, dit klink lekker, Tannie," sê Poppie-Dot en kyk hoe tannie Tryntjie die asbrood vir hulle in stukke breek.

"Vanaand kan Grieta vir jou wys hoe om stokbrood oor die kole te braai," sê tannie Tryntjie. "Dis net so lekker."

"Tannie, is Langasem vandag hier?" vra Grieta.

"Ja, ek het hom nog vanoggend hier gesien, my kind. Hier kom weer vandag jagters van baie ver, en Langasem is die beste spoorsnyer wat jy kan kry," sê tannie Tryntjie. "Hy het nou vir hom 'n klein winkeltjie hier op die plaas begin. Grieta, julle moet tog loop kyk."

"Waar, Tannie?" vra Poppie-Dot. Winkels is altyd vir haar baie lekker plekke.

"Net so skuins agter meneer Noord se huis. Daar waar oom Kerneels altyd help om die wild te slag," sê tannie Tryntjie.

Toe hulle klaar geëet het, prop Grieta 'n laaste stukkie asbrood in haar kies en gryp vir Poppie-Dot aan die hand. "Kom, jong. Ek wil Langasem se winkel sien."

Langasem se winkel lyk glad nie soos 'n winkel in die Kaap nie, dink Poppie-Dot toe sy die winkel van pale en knietjies-

gras sien. Op 'n springbokvelletjie sit Langasem en werk aan goed vir sy winkel.

"Hallo, Langasem. Is dit jou winkel?" vra Grieta.

"Ja, dis nou my winkel," sê Langasem.

"Dis Poppie-Dot, Langasem. Sy kom van die see af. Jy was seker nog nie by die see nie. 'n See is 'n baie groot dam," probeer Grieta verduidelik.

"Ek was al by die plek wat hulle voor sê die Kaap. Dis 'n baie groot plek. Maar ek was nie naby die groot dam nie," sê Langasem.

"Eendag as jy weer Kaap toe kom, sal ek vir oupa Jorsie vra om vir jou te gaan wys," sê Poppie-Dot.

Aan spykers teen die pale van die winkel sien Poppie-Dot leë volstruiseiers, springbokvelletjies en jakkalsvelletjies hang. Ook kokers vol pyle, klein kokertjies met liefdespyltjies in en tooigoed vir die nek en hare. Eenkant staan 'n groot kalbas.

"Wat is daarin?" vra Poppie-Dot.

"Dis my njarriesbier. Wil julle saamkom? Ek moet juis nou 'n bietjie xannetjie goub gaan haal," sê Langasem. "Die jagters hou van my njarriesbier en ek sal nog moet bymaak vir vandag se mense."

Langasem stryk vinnig aan met Poppie-Dot en Grieta 'n entjie agter hom. Poppie-Dot sien hy pyl af op 'n boom met iets soos 'n groot hoop hooi of stokke in sy boonste takke. Dit lyk of die hoop stewig vasgeveg is om die takke, en baie voëls vlieg in en uit by klein openinge daarin.

"En dit?" vra Poppie-Dot verbaas.

Langasem kyk om en glimlag. "Dis nou wat mens 'n versamelnes noem," sê hy. "Die hele klomp voëls bly saam daarin, maar elke paar het hul eie kamertjie."

"Dis 'n regte voëltjedorp," lag Poppie-Dot.

"Wag julle net hier," sê Langasem en loop vinnig na die boom toe. Hulle kyk hoe hy in die doringboom klouter en stukke van die voëlnes afbreek en in sy velsak steek.

"Maar dit is dan voëlmis!" roep Grieta uit toe Langasem vir hulle wys wat hy uit die voëlnes gehaal het.

"Ja, dis xannetjie goub. Ons gooi dit in die bier. Dit maak die bier lekker," sê hy en sy oë blink.

"O sies! My oupa Jorsie drink ook bier, maar hy sal nie bier drink wat voëltjiemis in het nie," sê Poppie-Dot en trek haar neus op.

So ver soos hulle loop, vertel Langasem vir hulle van die Kalahari. Hulle kom op 'n geraamte van 'n meerkat af, ook 'n muisgeraamtetjie, een van 'n jakkals, en die doppe van duisendpote. Langasem hurk skielik op die grond. "Eers 'n paar uintjies uithaal," sê hy, en begin die grond wegkrap met 'n stok.

Poppie-Dot wonder hoe hy weet waar om te krap. Toe sien sy hy krap waar die grond 'n barsie het.

Sy breek vir haar ook 'n takkie van 'n doringboom af en krap in die gebarste grond so ver soos hulle loop. Tevergeefs. Sy kry geen uintjies nie, maar Langasem haal die een na die ander uintjie uit die grond uit.

"Ons maak hom in die vuur gaar of ons maak pap van hom," sê Langasem en wys na die uintjie in sy hand. "Dis baie lekker."

Op die rug van 'n duin grawe hy 'n stuk boomwortel uit.

"Wat gaan jy daarmee maak, Langasem?" vra Poppie-Dot nuuskierig.

"Dis witgatboom se wortel dié," sê Langasem. "Die boere hier langs die rivier het baie lank gelede koffie daarvan ge-

maak. Ons mense het dit by hulle geleer. Maar ons maak al van vroeër tyd af pap daarvan." Langasem vee die sweet op sy voorkop onder sy kakiehoed met sy hemp af. "Ek wys maar net vir die mense wat hier kom die boomwortel en vertel hulle daarvan," verduidelik hy.

Hulle was skaars terug by Langasem se winkel, of meneer Noord kom hou stil en gee vir hom drie leë volstruiseiers.

"Ons kry weer mense, Langasem. Jy moet maar sorg dat jy genoeg pyle en boë en kralegoed het. Dis mense van Amerika af. As jy wil, kan jy vir hulle gaan wys hoe sny jy spoor," sê meneer Noord.

"Goed, ek sal so maak," sê Langasem.

Toe meneer Noord ry, gooi Langasem die een volstruiseier stukkend.

"Wat maak jy nou?" vra Poppie-Dot. "As jy dit nie wil hê nie, gee dit vir my."

Langasem lag. "Sien jy hierdie krale?" sê hy en wys vir Poppie-Dot 'n stringetjie wat van volstruiseierdop gemaak is.

"Dis baie mooi. Wie het dit gemaak?" vra Poppie-Dot.

"Die krale is baie oud. My ouma het dit nog vir my ma gemaak. Dit was toe ons nog in die veld gebly het. Toe ons net van die diere van die veld en die plante gelewe het," sê Langasem. Hy vyl 'n stukkie volstruisdop tot hy 'n plat ronde kraletjie het om vir Poppie-Dot en Grieta te wys.

"Vyl jy self al die kraletjies?" vra Grieta.

"Nee, ek gee dit vir my vrou, Sanna. Sy kan dit net so mooi doen soos wat my ma dit kon doen," sê hy.

Poppie-Dot kyk na 'n paar bandjies wat op die springbokvelletjie lê. "Wat is dit?" vra sy en hou enetjie voor haar bors.

"Dit dra jy om jou enkels," sê Langasem. "Ons dra dit nou

nog as ons om die vuur dans wanneer ons feesvier. Kom, ek sit vir julle elkeen een om julle enkels."

Langasem knoop om elkeen se regterenkel 'n dansbandjie wat tsiiek-tsiiek-tsiiek ratel wanneer hulle hul voete hard neersit.

"Dit klink baie mooi, Langasem," sê Poppie-Dot en trap-trap met haar regtervoet op die sand. "Wat maak so?"

"Dit is gedroogde papies met sandkorreltjies in," verduidelik hy en wys vir hulle die gleufie in die papie waar hy die sand ingooi en dit dan toeplak met gnoibosgom.

"Julle kan die dansbandjies vir julle vat. Dit sal vir julle vinniger laat hardloop," lag hy.

Tsiiek-tsiiek-tsiiek, ratel die sandkorreltjies in die droë papies van die dansbandjies toe Poppie-Dot en Grieta na oom Kerneels-hulle se huis toe hardloop.

Later die middag sien hulle 'n vreemde wit motor by Tsammaveld se hek inry.

"Dis seker die jagters," sê Poppie-Dot.

"Ja, Langasem sal seker saamgaan om vir hulle te wys hoe sny hy spoor," sê tannie Tryntjie. Sy is by die kombuistafel besig om die deeg aan te maak vir die stokbrood.

Oom Kerneels en oom Sefie kom by die kombuisdeur in.

"Tryntjie, ek en Sefie gaan gou die jagters veld toe vat," sê oom Kerneels. "As die kinders wil saamgaan, kan hulle maar kom."

"Wil jy, Poppie-Dot?" vra Grieta.

"Nee, ek wil tog nie sien hoe hulle jag nie," sê Poppie-Dot.

"Nou toe," sê oom Kerneels, "dan kan julle twee solank kameelhoutstompe bymekaarsoek vir vanaand se braaivleis."

Daardie aand toe oom Sefie en oom Kerneels en die jagters met 'n springbok terugkom, is Poppie-Dot en Grieta besig om 'n gelapte kakietentjie teen die rooi duin op te slaan. Tannie

Tryntjie help hulle. Toe die tent staan, gooi sy 'n karos oop binne-in en gee vir hulle elkeen 'n kussing vir die nag.

"Grieta, nou kan jy vir Poppie-Dot wys hoe om stokbrood te braai," sê tannie Tryntjie toe sy kombuis toe loop. "Kom haal vir julle deeg."

"Kom, Poppie-Dot!" roep Grieta en gryp haar aan die hand.

Langs die windpomp breek hulle elkeen 'n loot van 'n drieroringboom af en hardloop terug kombuis toe. Uit die deegskottel op die tafel haal hulle elkeen 'n handvol deeg en vou dit om die een punt van die loot.

"Ons eet dit altyd saam met braaivleis," sê Grieta toe hulle langs mekaar staan, elkeen met haar stokbrood oor die vuur.

Oom Kerneels skraap die kole eenkant toe vir die rooster. Dan krap hy hulle met 'n stok oop en sit die rooster daarop.

"Jy moet jou stokbrood so nou en dan draai. So," sê Grieta en wys vir Poppie-Dot hoe. Sy hou kort-kort vir Poppie-Dot die lantern sodat sy kan sien of haar stokbrood al gaar is.

"Kerneels, vanaand wil ek vir die Kaapse kind laat proe wat is lekker," sê oom Sefie. Hy sit en gesels met oom Kerneels op 'n lae riempiesbankie langs die vuur.

"Tryntjie het pofadder gemaak. As jy nou praat van lekker, is daar nie lekkerder nie, Sefie," sê oom Kerneels.

"Pofadder!" roep Poppie-Dot uit en vergeet amper van haar stokbrood. "Eet julle dan slange?"

Tannie Tryntjie kom sit 'n worserige ding wat soos 'n dik slang lyk, op die rooster. Poppie-Dot buk af om die ding van nader te bekyk.

"Is dit die pofadder?" Sy wonder of ouma Sêra weet dié mense eet slange.

"Waar het julle hom gevang?" vra sy.

Oom Kerneels hou sy maag vas soos hy lag. "Ons het hom

in die kombuis gevang. Op tannie Tryntjie se kombuistafel," sê hy en lag tje-tjie-tjie.

"Poppie-Dot, moenie dat jou ooms jou so terg nie. Dis nie 'n regte slang nie. Hier in die Kalahari maak ons 'n soort wors wat soos die pofadderslang lyk," sê tannie Tryntjie. "En daar is niks slang in nie."

Toe tannie Tryntjie later besig is om op te skep in geblomde enemmelborde, hoor Poppie-Dot 'n geritsel agter haar by die groot kameeldoringboom. Sy kyk vinnig om.

"Langasem! Hoe laat jy my skrik," sê Poppie-Dot.

"Kom eet saam, Langasem," nooi oom Kerneels.

In sy hande hou Langasem 'n gebreide springbokvelletjie en 'n stringetjie krale van volstruiseierdop.

"Ek het vir jou iets gebring om saam te vat na die groot plek met die groot dam," sê hy vir Poppie-Dot.

"Baie dankie, Langasem," sê Poppie-Dot bly. "Ek sal die velletjie voor my bed gooi en die krale om my nek sit as ek en my oupa Kaap toe gaan."

Tannie Tryntjie skep vir Langasem ook op. Toe kom sit hy by hulle langs die vuur.

Poppie-Dot proe versigtig aan die pofadderwors. En sy kan nie glo hoe lekker dit smaak nie.

"Hmm . . . dis baie lekker. Dit smaak soos lewer," sê sy.

"Jy is reg, Poppie-Dot," sê tannie Tryntjie, "daar is lewer en spek in."

Toe hulle klaar geëet het en die vuur byna uitgebrand is, wys Langasem vir hulle hoe om te dans. Tsiek-tsiek-tsiek, raas die dansbandjies om hul enkels soos hulle al agter Langasem aan dans, om en om die vuur. En in die kombuis speel oom Kerneels konsertina en oom Sefie kitaar en tannie Tryntjie sing saam met hulle:

"Ver in die ou Kalahari,
Daar sing die boere so:
Gee ons die ou Kalahari,
Die ou Kalahari bo . . ."

Baie laat daardie aand kruip Poppie-Dot en Grieta doodmoeg
by die tentjie teen die rooi duin in. Te moeg om bang te wees
vir alles wat 'n mens kan bang maak.

BYLAAG B

Vertaling van die oorspronklike teks

DOLLY-DOT¹ AT THE GREAT RIVER²

1. *A cow-wagon for Sarah May*³

Dolly-Dot pulled her patchwork quilt up to her chin. She still remembered well how Grandma⁴ Sarah from beyond the mountain had sewn it together patch by patch using her old Singer⁵ sewing machine.

She wanted to lie in for a while, listening to the sea and missing Grandma Sarah who could tell her stories about each patch.

Grandma long ago told her about the patches below her chin. The small white one with the pink roses on it was a patch from one of the dresses that her mummy had made for her when she was still very small. And the green one next to it was a remnant from the dress that Grandma Sarah wore on her mummy and daddy's wedding day. Grandma Sarah had a beautiful photograph of the wedding on her dressing-table.

The black patch was a sad patch. Grandma Sarah did not like to talk about it very much because she had a black dress like that for funerals. She wore the dress to the funerals of Dolly-Dot's mummy and daddy and Grandpa Ben.

The blue and white striped patch made Dolly-Dot's heart tumble. It looked like the curtains of Grandpa⁶ Georgy's new boat, the *Weltevrede*,⁷ which he and Karel and Duifie⁸ had built themselves.

¹ Dolly-Dot: The name describes her, because she is a little "doll" and she wears dotted dresses.

² Great River: The Afrikaans name means "Big". See map for location of the river.

³ Sarah May: The Afrikaans version of the name is changed back to the original English for purposes of the translation.

⁴ Grandma Sarah: The same as above.

⁵ Singer: A very well-known and popular sewing machine.

⁶ Grandpa Georgy. The same as 3 and 4. Afrikaans version is Jorsie.

She heard Grandpa Georgy calling from the kitchen: "Get up, my child!" She quickly threw off the patchwork quilt and jumped out of bed.

"Good morning, Grandpa!" she called back and opened the windows of her room wide for the fresh sea air of Bamboes Bay⁹. Suddenly she remembered that it was Saturday and Grandpa Georgy had to drive to Galjoen-se-Kom¹⁰. She quickly put on a red and white dotted dress and brushed her thick dark brown curls with her Ballerina¹¹ hairbrush. Then she went to the kitchen.

The old coal stove kept the stone-floored kitchen nice and warm through the night and it still smelled of last night's lobster-pot that Grandpa Georgy had prepared for them. She filled the kettle with cold water and put it on the stove. From the box next to the stove she took a handful of kindling and threw it into the coal-box to make the fire blaze up. Maybe Sarah May was already waiting to be milked, she thought. She grabbed the milk-pail, quickly rinsed it under the tap and dashed off to the cowshed.

Outside, the world was damp and misty. As always, she first peeked through the groove in the wooden door to make sure that no dangerous person was lurking in the cowshed. Then she bent open the blue wire which was used to keep the door shut.

Sarah May was chewing the cud on the straw.

"Are you still lying down, Sarah May? I am so sorry, Sarah May, if Grandpa Georgy didn't want to drive to Galjoen-se-Kom so early, I would not have to bother you for milk so soon," Dolly-Dot

⁷ Weltevrede: The name of a boat, meaning "well-contented".

⁸ Duifie: Duifie: A person's nickname, literally meaning a small pigeon. Generally used for somebody with a sweet nature

⁹ Bamboes Bay: the name of a bay in the Cape Province of South Africa. The name was given because of the many bamboo plants at this bay. See map.

¹⁰ Galjoen-se-kom: name of a place in South Africa, named for a kind of fish. See map.

¹¹ Ballerina hairbrush: A hairbrush with a ballerina picture on the back - very popular among little girls.

said and pulled the milk-stool, which stood against a shed pole, closer to the cow. "Come on, Sarah May, I still have to cook porridge for Grandpa Georgy and myself."

Sarah May was very lazy this morning. Dolly-Dot took the strap around her cow's neck and tugged. "Please, Sarah May. You can lie down again when I've finished milking you," she pleaded.

Sarah May got up slowly and wrinkled the skin on her back to shake off the blades of straw. Dolly-Dot put the milk-pail under her teats and sat down on the milk-stool.

She squeezed the teats. First one, then the other. With each squirt of the milk the lukewarm foam splashed against the side of the pail.

After a while, when the pail was half-full, Dolly-Dot took it from under Sarah May's teats. Now she couldn't wait any longer. She dipped her finger into the foam on the brim of the pail and quickly licked it off before it could run down the palm of her hand.

"Hmmm... Sarah May, your milk is the tastiest in the whole world," she said and leant her head against Sarah May's warm flank before picking up the pail.

"Bûûû," mooed Sarah May, as if she agreed.

Stompie,¹² the seagull with the broken leg, waited for Dolly-Dot on the kitchen step, pecking at a piece of shell from a black mussel. She put the milk-pail down on the kitchen table. Then she quickly scraped a handful of bread crumbs from the bread bin and scattered them on the ground some distance from the small porch. She felt sorry for him because the other seagulls always took his food.

¹² Stompie: Literally means a stump, something short; often a nickname given to a short person, here given to the seagull because of its shortened leg.

"Morning, sleepy-head," Grandpa Georgy teased and sat down at the kitchen table. "When does one get some coffee in this house, h'm?"

"Oh, Grandpa," Dolly-Dot said sheepishly, "I'll pour you some coffee right now."

While Grandpa Georgy drank his coffee and smoked his pipe, Dolly-Dot stirred the oatmeal porridge. Grandpa Georgy loved oatmeal porridge and it was the first thing he had taught her to cook when she came to live with him.

When Grandpa Georgy's little lorry with the wooden body rattled out of the yard on the bumpy dirt road, Dolly-Dot grabbed the reed-broom¹³ and swept the kitchen floor. She put the crockery into the sink. Then she ran to the chicken-coop to feed the chickens.

Long before lunch-time she heard Grandpa Georgy's little lorry approaching from the main road. But it was not even time to eat yet, Dolly-Dot thought, and Grandpa was already back at Bamboes Bay.

"Grandpa," she called when she went to open the gate to the yard, "what are you doing home so early?"

"Hello, my child," Grandpa Georgy greeted from the window of the little lorry. "I am finished with the sea for today, my child."

"Then Grandpa can keep Sarah May and me company today," Dolly-Dot said when she got in next to him.

Grandpa Georgy stopped in front of the back door. Dolly-Dot leaped out, her dotted dress flipping up. She saw the wet grain-bag at the back of the little lorry.

¹³ Reed-broom: Farm people made their own brooms of reeds or long grasses.

"Grandpa, what do you have in the bag?" she asked.

"Curious, aren't you?" Grandpa Georgy laughed when he walked to the kitchen carrying the wet grain-bag. "You will not be able to guess."

"Lobster!" Dolly-Dot guessed, short on his heels.

"No, wrong guess," Grandpa Georgy said and put the bag into the sink. Dolly-Dot opened the mouth of the bag and peeked when Grandpa was not looking.

"Perlemoen!¹⁴" she called out.

"I'll cook it for us, my child," Grandpa Georgy said while taking off his wet socks. "Meanwhile, why don't you take Grandpa's socks and rinse them quickly."

When Grandpa Georgy's socks were hanging on the washing line behind the house, Dolly-Dot ran back to the kitchen. She lifted the lid from the great black pot on the coal-stove. And the whole kitchen suddenly smelled of perlemoen-stew!

"Go on, get away from my stew-pots," Grandpa Georgy said and nudged her upper arm lightly. "I don't peek into yours."

"Oh, Grandpa," Dolly-Dot said. Grandpa Georgy laughed so much that his large white moustache nearly touched his nose.

When her Grandpa's perlemoen-stew was ready, Dolly-Dot took a clean table-cloth from the kitchen drawer and put it over the table. From the showcase she took two pink dishes trimmed with blue flowers around the edge and put them on the table.

¹⁴ Perlemoen: a small sea animal in a shell, which is very tasty and which people like very much.

When the cutlery lay neatly next to the dishes on the table-cloth, Dolly-Dot grabbed the kitchen basket in which she always took wild flowers to Grandma Sarah when they visited her. "Help yourself, Grandpa," she said and ran around the house to where the early everlastings¹⁵ bloomed. She picked a handful for the vase on the table.

"Ah, one can see spring is here," Grandpa Georgy said when she came in.

"Hmmm," agreed Dolly-Dot.

"And it is snoek¹⁶ time. Karel, Duifie and I can't wait to take the *Weltevrede* out to sea," Grandpa Georgy said.

"Me neither, Grandpa," Dolly-Dot answered, her cheek stuffed with perlemoen-stew. "Sarah May would like it just as much to ride on Grandpa's new boat."

"Oh, my child, do you know how far Walvis Bay¹⁷ is? And what are we going to do with a sick cow out to sea?" Grandpa Georgy asked.

"Sarah May won't get sick, Grandpa. She already knows the sea. She has been staying with us for a long time. And Grandpa, we will be able to drink nice, fresh milk every day," Dolly-Dot assured him.

Grandpa Georgy laughed mischievously. "I think we will drink nice sour milk, my child, and as far as I know, you do not like sour milk at all," he said.

¹⁵ Everlastings: Flowers which could be dried and kept in a pot for a long time.

¹⁶ Snoek: A type of sea fish found at the Cape - it is a fish found commonly in the southern oceans, and is fished during a specific season (November/December).

¹⁷ Walvis Bay: A harbour town in Namibia - the name is the Afrikaans word for **whale**. See map.

"But Grandpa, where will Sarah May and I stay when you go to Walvis Bay? We can't stay alone here at Bamboes Bay," Dolly-Dot said tearfully.

"I thought you and Sarah May could go and stay with your Grandma Sarah for the while when I go out to sea," Grandpa Georgy said.

"But Grandma Sarah is going to visit Uncle Abel in the Longkloof¹⁸, Grandpa," Dolly-Dot said.

"Oh, how could I forget that," Grandpa Georgy said.

He rummaged in his pocket and took out a yellow envelope. "I nearly forgot again," he said, smiling. "Aunt Miena - it is my brother Sefie from Keimoes's¹⁹ wife, you know? - wrote to me. She saw you last when you were still very small," Grandpa Georgy said and took the letter from the envelope.

"What does she say, Grandpa?" Dolly-Dot asked curiously.

"As always she wants us to come and visit, my child."

"I have a plan, Grandpa! Sarah May and I can go and stay with *them* in the holiday when you are out catching snoek," Dolly-Dot said and jumped up, grabbed Grandpa Georgy around the neck and gave him a kiss. "Isn't it a good plan, Grandpa?"

"Yes, it is rather. I tell you what, we can send your cow by train and you drive with me down to Keimoes," Grandpa Georgy said and lit his pipe. "Karel is a good skipper - he and Duifie can come up to Walvis Bay on the *Weltevrede*, and I will drive directly there from Keimoes."

¹⁸ Longkloof: a valley in the district of George, where lots of fruit grow. See map.

¹⁹ Keimoes: a small town not far from Upington, a town in the Northern Cape Province in South Africa. See map.

"No, Grandpa, Sarah May does not like to travel by train. And what if somebody steals her?" Dolly-Dot said, frowning.

"Maybe we can ask somebody to sleep here every night," Grandpa Georgy said.

"No, Grandpa, Sarah May will not allow somebody else to *touch* her teats... And she will become ill if nobody milks her." Dolly-Dot felt very unhappy because her Grandpa could not understand.

"Now what did you want to do, my child?" Grandpa Georgy asked and sucked his pipe in short, quick spurts.

While putting the dishes in the sink, she suddenly got a plan.

"Grandpa, Sarah May can go with us to Aunt Miena's. Grandpa can load her on the small lorry!" she said, proud of her plan.

"My child, the sun will burn her to death. And what if she is frightened of large lorries and buses on the road?" Grandpa Georgy asked. "Then I can just see such a cow jump!"

"How else will we get her there, Grandpa?" Dolly-Dot asked, crestfallen.

"I do not know, my child. I am going to walk in the garden for a while. Maybe we'll get a plan," Grandpa Georgy said. "Meanwhile, you also think of a plan."

When Grandpa Georgy came into the kitchen after a while, Dolly-Dot *had* a plan.

"Grandpa, we can build a wagon on the body of the little lorry for Sarah May. You know, like those in which race horses travel," she tried to explain.

"I hear you, my child," Grandpa Georgy said and sat down in his cane chair.

Later, when Dolly-Dot was hanging the soaped-in dishcloths on the washing line in the back yard to bleach, she asked Grandpa Georgy: "What do you think of my plan, Grandpa?"

"What would we use to build this cow-wagon, my child?" Grandpa Georgy asked and it seemed to Dolly-Dot as if her grandpa started to think about her plan.

"From planks, Grandpa. Some of the left-over planks from the boat."

"Hmmm...", Grandpa Georgy said and sucked his pipe. "There are some planks left, yes."

Dolly-Dot threw her arms around her grandpa's neck and gave him a smacking kiss on the cheek.

"We can build her a wagon with a window which looks just like a train carriage," she said. She grabbed Grandpa Georgy's hand and dragged him after her through the kitchen-door to the yard. Behind the cowshed she sat down cross-legged on the pile of planks left over from the *Weltevrede*.

"See, Grandpa. These are enough for a cow-wagon. And do you know about the rusty window frame behind the chicken-coop?"

"Seems to me you have already thought about everything, my child," Grandpa Georgy said when she showed him the rusty window frame. "I'll ask Karel and Duifie to help me build your cow's wagon," he said. "Men who can build a boat such as the *Weltevrede* should be able to build a cow-wagon as well!"

"Hurray! Hurray!" shouted Dolly-Dot so that it echoed across the yard.

The following Monday Karel and Duifie started helping Grandpa Georgy to build Sarah May's wagon on the body of the little lorry. And in between Dolly-Dot heard them talking excitedly about the large snoek the three of them were going to catch in Walvis Bay.

"How far is the place where we are going?" Dolly-Dot asked while she handed her grandpa some nails.

"Far away, my child. Keimoes is a whole day and nearly a whole night from here in my little lorry," Grandpa Georgy said. "And the journey there runs through a dry world where, some years, the rain forgets to fall," he added and stood back to see how the cow-wagon was progressing.

"Grandpa, I think we must take enough water with us," Dolly-Dot said.

"We can fill the two canvas water bags and hang them to the front bumper of the little lorry," Grandpa Georgy said in between the hammering.

"It is not enough, Grandpa! Two bags will never be enough for Sarah May and me until you come back."

Grandpa Georgy laughed so much that his stomach shook.

"Don't worry, my child, the water is only for the journey. I am sure there will be some water for you to drink at Aunt Miena's!"

But Dolly-Dot did not feel altogether easy.

Two days later - when one afternoon Dolly-Dot went to have a look for the umpteenth time - Sarah May's wagon was quite ready on the body of the little lorry. Only Karel was still painting the window frame blue.

She got in and peeked out of the window. "This is much better than a train carriage, Grandpa," she said. "Now just some straw for the floor and then Sarah May can get in."

"I am starting early tomorrow morning, my child," Grandpa Georgy said the next afternoon when they were sitting at the table. "You must start packing your clothes."

"Yes, Grandpa. What can we take for Aunt Miena, Grandpa?" She thought aloud: "Bokkems²⁰, galjoen,²¹ lobster...?"

"Aunt Miena does not eat lobster, my child. She says a lobster makes her think too much of a scorpion."

Grandpa Georgy and Dolly-Dot had a good laugh.

"What are you going to give your cousin Magrieta?" Grandpa Georgy wanted to know.

Dolly-Dot thought a while and then she said: "I still have a sea-bean²² left, Grandpa. Do you think Grietjie will like it?"

"I think so, my child. If you bring it here, I'll quickly drill a hole in it for you. And don't forget to call tonight to say goodbye to your Grandma Sarah, you hear?" Grandpa Georgy said.

While Grandpa Georgy was making a hole in the sea-bean with an awl, Dolly-Dot wondered what provisions to pack for the journey. There were bread, bokkems, some of her Grandma Sarah's aniseed²³ rusks and some Grandma²⁴ Smith apples - as she called them - which her Uncle Abel sent them from Longkloof.

²⁰ Bokkems: Dried Cape herring, very salty, but which lasts a long time.

²¹ Galjoen: South Africa's national fish.

²² Sea-bean: a plant with a very large pod.

²³ Aniseed rusks: Dried rusks flavoured with whole aniseeds. Very strong flavour, and very popular.

²⁴ Grandma Smith apples: A well-known cultivar of Cape apples: usually called "Granny Smith"

She wrapped a few bikkems in a newspaper. Then she put them into the basket together with four shiny green apples. She filled the red flask with ground coffee and put it in the food basket with two white enamel cups. Then the boiled eggs and the sandwiches.

Very early the next morning, when the sun was still only peeping over the horizon, Karel and Duifie were already there to help Grandpa Georgy to get Sarah May on to the little lorry.

"Hey, wait!" Dolly-Dot called from the kitchen window when she saw Karel leading Sarah May to the little lorry. "I still have to milk her before you load her."

"Then you must hurry, my child. It's getting late," Grandpa Georgy said. Dolly-Dot put the milk-pail next to Sarah May and ran to the shed. "You forgot my milk-stool!" she called over her shoulder.

When she had finished milking, she took the pail into the kitchen and poured each of them a mug of lukewarm milk. The rest she left to cool in a plastic can for the journey.

Karel placed the broad gangplank, which Grandpa Georgy was planning on taking along, diagonally against the back of the little lorry for Sarah May to get in. Then Duifie got into the cow-wagon and tugged at the strap around Sarah May's neck, while Karel and Grandpa Georgy pushed her from behind. But Sarah May did not want to get in. She peered surreptitiously at Duifie, as though she wanted to warn him: Touch me, and there will be trouble...

"Duifie, I will pull at the strap," Dolly-Dot said and got into Sarah May's wagon. Holding a handful of lucerne²⁵ under Sarah May's wet nose, she said: "Come on, Sarah May, otherwise you'll be staying right here. The villains will come and steal your udder empty. Come on, you also have a window to look out from." Dolly-Dot stroked Sarah May's back and the cow got into the little lorry after the lucerne as though she understood.

²⁵ Lucerne: Green fresh clover, fed to farm animals.

Dolly-Dot got out of the cow-wagon and went to stand at the window to see if Sarah May would stick out her head.

"Sarah May! Sarah May!" she called and Sarah May stuck her head through the small window.

"Do you see now, Sarah May? It is much better than a train carriage," Dolly-Dot said, greatly pleased. "A cow train carriage does not even have a window. I'll bring you some food and water for the journey in a while."

She filled two plastic cans with water and put them into one corner of Sarah May's wagon together with a wash-bowl for her to drink from. On the floor in front of Sarah May's hooves she put an armful of lucerne. And then came the milk-stool and pail.

"Have you finished now, my child?" asked Grandpa Georgy later after he had greeted Karel and Duifie. "What about your hat?"

"My hat! And Grieta's sea-bean and Aunt Miena's sour figs²⁶!" she called while running back to the kitchen.

She opened the kitchen drawer and took out a plastic bag for the sour figs. Grieta's sea-bean was still lying on the kitchen table where Grandpa Georgy had left it after making a hole in it. She saw that he had also threaded it with a piece of string. She hung it around her neck and took her floppy hat from the hook behind the kitchen door. Behind the house where the sour figs trailed, she quickly picked a paperbag full.

"I'm re-eady!" she called when she had made herself comfortable in the little lorry, the basket on her lap.

²⁶ Sour figs: a plant with juicy fruit, much used to cook jam.

"And I have been ready for a long time," Grandpa Georgy said. He got in and started the little lorry.

When Karel and Duifie closed the gate to the yard behind them, Dolly-Dot pinched her thigh to make sure that she wasn't dreaming. She peeped through the back window of the little lorry. No, she wasn't dreaming. There stood Sarah May, looking through the window of the cow-wagon.

2. *To Keimoes*

"How do we travel to Keimoes, Grandpa?" Dolly-Dot asked when Grandpa Georgy's little lorry turned from the dirt road onto the tarred road.

"First we go to Kommetjie²⁷ for petrol and then we travel to Noordhoek²⁸," Grandpa Georgy explained.

"And shortly after that we come to the Cape²⁹, don't we, Grandpa?"

"No, my dear, you are in too much of a hurry," Grandpa Georgy laughed. "We must first go around Chapman's Peak³⁰ beyond Karbonkel Mountain³¹ to Camps Bay.³² When we get there, your grandpa will explain further."

Dolly-Dot opened the window when they drove through Camps Bay. The houses huddled close together high against the mountain and on the sea side of the row of palm trees on the esplanade lay a vast white beach.

"It is so beautiful here, Grandpa," Dolly-Dot said, "but I would much rather stay in Bamboes Bay. Sarah May too."

²⁷ Kommetjie: A small fishing village in the Cape Province. See map.

²⁸ Noordhoek: An agricultural settlement in a fertile valley on the west coast of South Africa. See map.

²⁹ The Cape: The popular name for Cape Town, capital city of the Western Cape Province of South Africa, and the home of the national Parliament. See map.

³⁰ Chapman's Peak: A high pass in the Cape Province, dangerous for motorists. See map.

³¹ Karbonkel Mountain: name of a mountain, literally it means **carbuncle** or pimple. See map.

³² Camps Bay: A suburb of Cape Town: very beautiful area of beaches and holiday homes. See map.

"Why so, my dear? Here are a lot of shops and not as many rocks in the sea as we have," Grandpa Georgy said.

"Yes, Grandpa, but I don't even see any space where we could build a shed for Sarah May," Dolly-Dot said when they left Camps Bay.

Grandpa Georgy only laughed.

After a while Dolly-Dot asked again: "Which town comes next, Grandpa?" The beach towns all looked the same to her.

"Sea Point and then Green Point³³, and when we drive past Cape Town harbour, you will know that we are on the main road to Keimoes," Grandpa Georgy said.

When they reached the sign reading MILNERTON,³⁴ at the left side of the road, Grandpa Georgy turned off.

"There we are, now we leave the heavy traffic behind," he said and made himself comfortable behind the steering wheel.

All along the road Dolly-Dot saw the patches of yellow, white and purple flowers like a patchwork quilt along both sides of the tarred road. Just as beautiful as the fabric of Grandma Sarah's most beautiful church dress, she thought. She looked through the back window of the little lorry.

"Grandpa, look! Sarah May is also watching the beautiful flowers," Dolly-Dot said. Now she was even gladder that the cow-wagon had a window.

³³ Sea Point and Green Point are both further suburbs of Cape Town. See map.

³⁴ Milnerton: a suburb of Cape Town, also a well-known racetrack. See map.

At the sign which showed the way to Clanwilliam,³⁵ Grandpa Georgy pointed through the window and said: "That where your Grandma Sarah's bush-tea³⁶ comes from, my child."

"Really, Grandpa! I am going to tell Grandma Sarah that I now know where her delicious tea comes from." She started rummaging in the food basket. "I am a bit hungry, Grandpa. Would you also like to eat something, Grandpa?" she asked, a sandwich in her hand.

"Yes, thank you, my dear. Would you pass me one of the perlemoen-stew sandwiches, please."

Dolly-Dot stopped chewing when, shortly afterwards, Grandpa Georgy suddenly pulled off the road and stopped under a tree.

"What's wrong now, Grandpa?" she asked worriedly and got out with her grandpa.

"Nothing, my child," he said. "It is just that my throat is very dry."

"Perhaps your throat asks for some coffee, Grandpa," Dolly-Dot said and took the basket from the front of the little lorry and put it down on the bonnet. "I will quickly pour you some coffee." She poured him a cup of coffee and for herself some of Sarah May's milk.

When they had finished, Dolly-Dot put away the mugs. "Grandpa, please open Sarah May's wagon for me," she asked. "I want to give her some water."

"Don't take too long, my child," Grandpa Georgy said when he opened the door of the wagon for her. Dolly-Dot clambered in hastily.

³⁵ Clanwilliam: A town at the foot of the Cedarberg Mountains in South Africa. See map.

³⁶ Bush-tea: A kind of herbal tea found only in South Africa. The tea is made of the spiky leaves of a bush that grows only in this area. The tea is considered to be very good for one's health.

Sarah May lay calmly and chew the cud like a cow who is used to driving. Dolly-Dot put her arms around Sarah May's neck. "I am going to give you some water now, Sarah May," she said. "You could lie still if you want to."

She poured water into the wash-bowl which she brought along and put it down in front of the cow. Sarah May drank immediately.

"She was very thirsty, Grandpa," Dolly-Dot said when her grandpa came to close the door of the cow-wagon.

It was very hot in the front of the little lorry. Dolly-Dot was sleeping for long distances at a time. She woke up with a start when Grandpa Georgy drove in at a petrol station and stopped next to a petrol pump. She rubbed her eyes and looked out from the window.

"Where are we now, Grandpa?"

"We are in Van Rhy'n's Dorp,³⁷" Grandpa Georgy said at her window while the petrol attendant checked the oil and water.

"Which town comes now, Grandpa? And how far is it?" she asked when Grandpa Georgy got in.

"Now we drive over the Knersvlakte,³⁸ then over the Van Rhy'n's Pass³⁹ and then comes Nieuwoudtville. After Nieuwoudtville comes Calvinia⁴⁰ - and then starts the part which we call the Hantam.⁴¹ Don't worry, my child, Keimoes is not that far any more," her grandpa comforted her.

³⁷ Van Rhy'n's Dorp: A town ("dorp") in the Namaqualand district on the road to Namibia. See map.

³⁸ Knersvlakte: a dry region in the Cape Province: when you grind your teeth, you "knerns" them. See map.

³⁹ Van Rhy'n's Pass: Passes and towns are often named for people; See map.

⁴⁰ Nieuwoudtville and Calvinia: Towns in the dry region of the Cape Province. See map.

⁴¹ Hantam: area in the Cape Province much beloved of poets. See map.

The sun was setting as they drove through Calvinia. Grandpa Georgy stopped at a café. He bought her a bag of potato crisps and a can of cool drink for each of them.

Outside Calvinia Grandpa Georgy stopped again for Dolly-Dot to give Sarah May some water. They also had something to eat.

When they drove off, it was dusk.

A small distance from Calvinia Grandpa Georgy suddenly slowed down and stopped on the stony ground next to the tarred road.

"What is wrong, Grandpa?" Dolly-Dot asked and peeked anxiously through the window at the darkness around them.

Grandpa Georgy got out quickly and walked around the little lorry. Dolly-Dot jumped when he suddenly peeped in through her window.

"We have a flat tyre, my child," he said. "We will have to unload your cow. I can't fix the wheel with her weight on the body."

"A flat tyre, Grandpa?" Dolly-Dot asked and jumped out. Grandpa Georgy opened the door of the wagon for her and she clambered in.

"Sarah May, please get up. Grandpa has to fix a flat tyre quickly," she said and took the strap in her hand. "Come on, we can't stand here on the road the whole night."

Sarah May stood up obediently. Grandpa Georgy put the broad gangplank diagonally against the back of the little lorry and she walked carefully to the ground.

On the tarred road Sarah May stopped short, her nose in the air. Dolly-Dot tugged at the strap around her neck. "Come, Sarah May," she said strictly, "do you want to get run over, h'm?"

Dolly-Dot led her to an open patch of ground next to the tarred road, from where they could see Grandpa Georgy fixing the flat tyre.

It gave some trouble in the poor light, but Grandpa knew just how. Before long, he had put the flat tyre on the back of the little lorry and collected his tools. "Come, my child," he called. "We must get going."

"The flat tyre is fixed, Sarah May. Come on," Dolly-Dot said and led her cow to the little lorry.

"Come on, my child. See how dark it is already. We should have been further by this time," Grandpa Georgy said.

"Sarah May is tired, Grandpa." Dolly-Dot pulled at the strap around her unwilling cow's neck. Sarah May stopped dead in front of the diagonal gangplank like a jibbing donkey. "She does not want to get in, Grandpa," Dolly-Dot said, discouraged.

"There is no such thing that a cow doesn't want to, my child," Grandpa Georgy said while he pushed Sarah May from the back and Dolly-Dot tugged at the strap from the cow-wagon.

Sarah May did not budge.

"Whew, Grandpa, she really *doesn't* want to," Dolly-Dot said.

Suddenly the inside of the wagon was lighted by a light from outside. "Grandpa, a car is coming," Dolly-Dot said when she looked out the window. "Stop it, Grandpa!" she called and quickly clambered out of the cow-wagon.

A white Beetle⁴² drove by slowly and stopped in front of the little lorry. Dolly-Dot got a fright when the doors opened and two long white dresses got out in the dark. She put her hands in front of Sarah May's eyes. "Sarah May, you don't have to be afraid. I am sure they're not ghosts. Ghosts don't have cars."

Then she heard Grandpa Georgy talking to them. She peeked past Sarah May's behind to see.

"Sister, we have trouble getting a cow on the lorry. The lorry had a flat tyre and I had to unload the cow to fix it," she heard Grandpa Georgy explain.

"Sister? Grandpa Georgy has no sisters that I know of, Sarah May," Dolly-Dot said close to Sarah May's ear.

"We can try to help, Sir," Dolly-Dot heard one sister say.

"Thank you very much, Sister. Ah, that you also have to be on the road tonight," Grandpa Georgy said.

"Yes, we are actually from the missionary station at Keimoes. We visited friends in Calvinia for two days and have to be back there tomorrow morning," the other sister explained.

"Dolly-Dot!" Grandpa Georgy called.

"Yes, Grandpa! Come, Sarah May, maybe Grandpa wants to show you to the sisters," Dolly-Dot said and pulled at the strap around her cow's neck.

Clank-clank-clank sounded Sarah May's tin bells in the quiet evening when she followed Dolly-Dot.

⁴² Beetle: A nick-name for a small Volkswagen motor car.

The two women in the white dresses and the veils which hung over their shoulders held out their hands to Dolly-Dot.

"Hello, Dolly-Dot. I am Sister Clara," the one wearing the glasses said and gave her hand a light squeeze.

"And I am Sister Leah," the other one said.

Dolly-Dot's eyes grew wide. "Are you going to help us get Sarah May on to the little lorry?" she asked. She didn't know whether Sarah May would like the idea of the sisters pushing her.

"We are going to try," Sister Clara assured her.

The two sisters followed Grandpa Georgy to the back of the little lorry.

Dolly-Dot pressed her head against Sarah May's body and whispered: "Don't be startled, Sarah May. They only came to help you get on the little lorry. You didn't want to get on, so it's actually your own fault."

She led Sarah May to the front of the diagonal gangplank where Grandpa Georgy was showing the sisters what to do.

"Sister Clara, Sister Leah and I will push her from the back, and you get into the wagon again and pull her strap," Grandpa Georgy told Dolly-Dot.

"All right, Grandpa," Dolly-Dot said and got in. She went to stand at the top of the gangplank and tugged at Sarah May's strap.

"Push!" Grandpa Georgy said and he and the sisters *pushed*, and Dolly-Dot *pulled*.

"Come on Sarah May," she coaxed, but Sarah May stood like a mountain and glared at the sisters.

"We'll just have to push harder," Grandpa Georgy said and then they *pushed* again and Dolly-Dot *pulled*.

Suddenly Sarah May became annoyed and quickly thrust her body backwards. The two sisters staggered back and landed on their behinds. Grandpa Georgy was there immediately to help them.

"I am so sorry, Sisters," Grandpa Georgy said sheepishly. "That's what you get when you transport a cow to Keimoes."

"Now you see, Sarah May? Now Grandpa and the sisters are angry with you," scolded Dolly-Dot.

"Bûûû!" mooed Sarah May and glared in the sisters' direction again.

"Come on, Sarah May. If you don't want them to push you, you'll have to get in yourself," Dolly-Dot said in her strictest voice and tugged at the strap. And Sarah May actually walked up the gangplank into the cow-wagon.

"Well, I never!" Grandpa Georgy called out in surprise. "I didn't know a cow could understand."

"I have never seen such a clever cow before, Dolly-Dot," Sister Clara said. "Where are you taking her?"

"We are going to Bok Island⁴³, Sister," Grandpa Georgy said. "To my brother's. Dolly-Dot and the cow are going to stay there for the snoek⁴⁴ season."

⁴³ Bok Island: a special island made by men. The island was named after a man called Bock and it later became Bok Island. The Afrikaans name literally means "goat", and that is the reason why Dolly-Dot thought there had to be a lot of goats on the island. See map.

⁴⁴ Snoek season: Snoek is only caught in season; see note on snoek.

"Bok Island?" Dolly-Dot asked, frowning. "One only gets islands in the sea. That's what Grandpa said once."

"You are right, my child, but one also gets man-made islands as in Keimoes. Bok Island is surrounded by small, man-made rivers called canals. The farmers water their gardens from these canals," Grandpa Georgy told her.

"What your Grandpa is saying, is completely true," Sister Clara said. "The water in these canals comes from the Great River.

"Now I can't wait to see this strange island, Grandpa," Dolly-Dot said. She helped Grandpa to close the door to the cow-wagon.

"I wish I had something to give you," Grandpa Georgy said to the sisters. "If it wasn't for Dolly-Dot's stubborn cow, you could have been home long ago."

The sisters laughed. "Oh, Sir, it was a pleasure to help you. Actually we didn't even help. The cow got in of her own accord," Sister Leah said.

Then Dolly-Dot remembered the bokkems in front of the little lorry and she jumped around.

"I have something, Grandpa!" she called and came bouncing with a flat parcel wrapped in a newspaper. She quickly opened it.

"Grandpa dried them specially for the journey," she said proudly when she took the two dried fish from the newspaper and showed them to the sisters. "These are real Bamboes Bay bokkems."

"Thank you very much, Dolly-Dot," Sister Leah said and took the bokkems by their tail fins. "Meraaia and Alfons will like it very much."

"Yes, they will. I am sure they haven't eaten bokkems for a long time," Sister Clara said. "Drive safely."

"Thank you, Sisters. Goodbye," Grandpa Georgy called when the Beetle drove off.

"Goodbye, sisters!" Dolly-Dot also called after them. Then she and Grandpa got into the little lorry. It was already very dark outside.

Grandpa Georgy had scarcely driven off when Dolly-Dot pulled the food basket closer. "Do you also want a bite to eat, Grandpa?" she asked and unwrapped a packet of sandwiches.

"Yes, you can give me one, child," Grandpa Georgy said and held out his hand.

"Grandpa, I wonder who Meraaia and Alfons are. Maybe they are also from the Cape," Dolly-Dot said, frowning. "It sounded as if they know what bokkems are, didn't it?"

"Maybe they know bokkems very well," Grandpa Georgy said and laughed from his stomach. "You know what? I think they are the sisters' cats."

"Cats!" Dolly-Dot called out, shocked. "But Grandpa, bokkems are human food, not cat food!" If she knew this, she would rather have kept the bokkems to themselves, Dolly-Dot thought angrily.

"Oh, my child, the poor Keimoes cats will have a feast with those two bokkems," Grandpa Georgy said and started laughing all over again.

When Dolly-Dot gave a big yawn, he said: "You can have a nap, my child. We are still a while from Keimoes. Grandpa will wake you up at the police station. Uncle Sefie will meet us there to show us the way to Bok Island."

"I think I am rather tired, Grandpa..." Dolly-Dot said and curled up against the back of the little lorry's seat.

3. *Bok Island*

Bok Island was a strange island. Not like the islands that Grandpa Georgy told her about, thought Dolly-Dot when she woke up on Bok Island the second morning. She could not sleep soundly, she sweated too much in the heat, and if she walked barefoot, the thorns pricked her.

It still had to be very early, Dolly-Dot thought when she walked to the kitchen for a drink of water. Everybody was still asleep. She wished Grieta was awake. Yesterday the two of them had walked all over the farm and she had no time to be homesick. But now she suddenly missed Grandpa Georgy, who had taken the road to Walvis Bay yesterday morning, very much.

She was glad when she looked out the kitchen window and saw Uncle Joos, Aunt Miena's brother. She took a few more gulps from the large water jug and then quietly unlocked the kitchen door and slipped out.

"Morning, Uncle!" she called.

"But you are up very early, girl. Do you people from the sea always get up this early?" Uncle Joos asked. He was digging a bed.

"No, Uncle. We get up much later. At Bamboes Bay the cool wind keeps one under the blankets," Dolly-Dot said. "There are a lot of bamboos on our beach. That is why the place's name is Bamboes Bay. Are there a lot of goats on Bok Island as well?"

Uncle Joos laughed heartily when he stood up. "No girl, we have only a few goats on Bok Island. As far as I know, there is only one goat and that is old Dora, Grieta's goat over there in the small camp."

"Really, Uncle? But why is the island's name then Bok Island?" Dolly-Dot asked, frowning.

"I heard the island belonged to a man named Bock long ago - B-o-c-k. Then the people called it Bock's Island and later it became Bok Island," Uncle Joos explained.

"Oh ..." Dolly-Dot said in surprise. She really thought there had to be many goats on the island. When she heard Grieta calling from the kitchen door, she jumped around. "I'll come and talk to Uncle later," she called over her shoulder while running towards the house.

"Here, put on your bonnet. It is going to be very hot today," Grieta warned, carrying the milk-pail in her hand.

Dolly-Dot put on the Namaqualand bonnet⁴⁵ with the neck frill that Aunt Miena made for her and tied the ribbons in a bow under her chin.

"You must hurry, children," Aunt Miena said. "I still want to bake a batch of mosbeskuit⁴⁶ and skuinskoek."⁴⁷

"Skuinskoek, Aunt Miena?" Dolly-Dot asked. "It sounds so funny."

"Oh, I can tell you, it is a big delicacy of this part of the world," Aunt Miena said. "One squeezes a piece of the rusk dough flat and cut it into long strips. Then the strips are cut diagonally so that the pieces of dough are shaped like a diamond. One then bakes them in very hot oil - just like koeksisters⁴⁸. Delicious!"

⁴⁵ Namaqualand is a district in the Northern Cape. The bonnet that comes from there has a special neck frill to keep the sun off a person's neck.

⁴⁶ Mosbeskuit: A special kind of dry rusk that people dip in their coffee. "Mos" is "must", a sweet syrup made from grapes and used as yeast. (See also the note on aniseed rusk - these are two types of rusk made in the same way, but with different flavouring.)

⁴⁷ Skuinskoek: The name literally means "diagonal cake", cakes fried in oil like doughnuts.

⁴⁸ Koeksisters: A crisp pastry, consisting of plaited strips of pastry fried in oil and then dunked in sweet syrup - a typical South African delicacy.

"And then they sizzle in the oil, just like the koeksisters with the coconut which Grandma Sarah bakes," Dolly-Dot said. Aunt Miena made her miss Grandma Sarah so much, she thought. If Aunt Miena was shorter and a little more plump, she wouldn't be able to tell them apart from a distance. Especially not when she wore her blue headscarf with the red flowers. Then she strongly resembled Grandma Sarah. Grandma Sarah was just older.

When Dolly-Dot and Grieta walked by under the old camel-thorn⁴⁹ tree next to the house, Grieta bent to pick up a pod.⁵⁰

"Look, Dolly-Dot, this is Bok Island's bean." She shook it close to Dolly-Dot's ear. Tseek-tseek-tseek she heard the noise made by the small pips inside.

"Bok Island's beans!" Dolly-Dot called out. "Here are so many, you can wear a whole string around your neck."

"I will never do that," Grieta said and fingered the brown sea-bean around her neck. "Dora goat will eat them all off."

Dolly-Dot had a good laugh.

They walked past the packing-shed, through a plate of yellow and white and orange marigolds. Sarah May stood a small distance away under the large old bluegum⁵¹ tree next to Dora goat's camp. "Morning, Sarah May!" Dolly-Dot called and ran ahead to her cow.

She positioned the milk-stool. "Bring the pail, Grieta," she called over her shoulder and stroked Sarah May's side. "I am going to show Grieta how to milk, but I promise she won't touch your

⁴⁹ Camel-thorn: A well-known tree with very sharp thorns and a flat top; it grows in dry areas in the country and can withstand great drought.

⁵⁰ Pod: The pods from the tree are very pretty and often used as ornaments.

⁵¹ Bluegum: The bluegum tree occurs all over the country. It was actually imported from Australia, where it is an indigenous tree.

teats," she whispered to Sarah May. She put the milk-pail under Sarah May's teats and sat down on the little milk-stool. Grieta sat down beside her on an empty paraffin⁵² can.

"See, this is how you must squeeze the teats. One by one," Dolly-Dot said. Grieta watched the stream of milk squirting sideways tshhh-tshhh into the pail. The fuller the pail became, the higher the foam which drifted on top bulged. When the pail was half-full, Dolly-Dot took it from under Sarah May's udder.

"Do you see? It is not difficult at all. You will have to ask your dad to buy you a cow too. My Sarah May would not like it if somebody else milked her," Dolly-Dot said and licked her finger which was covered with foam. "Have a taste," she said and dipped her finger in again.

"Where will my dad get one?" said Grieta and scraped with a small stick between the dry bluegum leaves on the ground. "Sarah May is the first cow that I have seen on Bok Island."

"Did you hear that, Sarah May? You are the first cow on Bok Island," Dolly-Dot said.

"Wait a minute," Grieta said. "I think Uncle Joos has once told something about a cow hereabouts. Uncle Joos has been on Bok Island very long, even since long before there were bridges across the Great River," Grieta said.

Dolly-Dot picked up the milk-pail. "*That* long?" she asked.

"Yes, Uncle Joos was a ferryman. He took the people over the river on the ferry. Now he is old and works in the garden for Mr Myburgh. He and Aunt Bet are living down at the Great River, not very far from here," Grieta said. "We can go and ask him about the cow in a little while, just after we have eaten."

⁵² Paraffin can: Paraffin was used very frequently in rural areas for lighting and cooking; electricity was not available. Paraffin cans were sold in strong wooden boxes, and these boxes were very useful as small pieces of furniture, like stools or storage boxes.

Together they carried the milk-pail to the kitchen. Aunt Miena was glad to see them back so soon. "Now you can have some nice mealie⁵³ porridge with fresh cow milk," she said while dishing up the steaming porridge from the large black pot into the soup-plates on the table before them.

Behind her, through the open kitchen window, Dolly-Dot constantly heard the pir-pir-pir of Mr Myburgh's generator. It was still dusk in the mornings when Uncle Joos switched it on, then she couldn't sleep any longer.

Now that she had to wear shoes because there are so many thorns at Bok Island, she really missed the cool seasand of Bamboes Bay. The veld-shoes⁵⁴ that Aunt Miena and all had her made at a shoemaker's from Ram Island⁵⁵ before she came here, made her feet sweat and she didn't like them at all. Bok Island was very different from Bamboes Bay... She wriggled her toes to feel whether she wasn't just dreaming.

"You must eat your porridge, Dolly-Dot," Grieta said suddenly. Dolly-Dot jumped. She missed Bamboes Bay so much this morning that she was even forgetting to eat.

"Let's take Uncle Joos a mug of Sarah May's milk and then we ask him about the cow," she suggested to Grieta.

They found Uncle Joos in Mrs Myburgh's large garden.

"Hello, children. Why, have you gone milking already?" he asked.

"Yes, Uncle, just now," Grieta said.

⁵³ Mealie porridge: This is porridge (a stiff or runny porridge) made from maize, which is the staple food of African people, but very popular with most South Africans.

⁵⁴ Veld-shoes: Rawhide shoes, made by hand.

⁵⁵ Ram Island. An island similar to Bok Island. See map.

Uncle Joos' eyes shone when Dolly-Dot gave the mug of milk to him.

"Look at that! Is this for me? I think you must come and stay with us, Dolly-Dot. I am really going to miss the tasty cow milk the day when you have to go back to the sea," he said, slurping his milk.

"Uncle, Dolly-Dot's cow *is* the first cow at Bok Island, isn't she?" Grieta asked, screwing one eye against the sun.

It seemed to Dolly-Dot as if Uncle Joos was lost in thought and then he said: "Once, long, long ago, there was a cow on Bok Island."

"When was that, Uncle?" Dolly-Dot asked.

"Even long before I became the ferryman. It is a strange story. A very strange story."

"Oh, please tell us, Uncle," Grieta implored.

While Uncle Joos stuffed his pipe, he told them: "It was in the time when very few people lived here on the island. They didn't have boats with which to get over the river. The people had to swim if they wanted to get on the other side. Now, at that time the Great River was just as dangerous as it is today. One had to be some swimmer. Then, one night, the clouds became heavy and it started raining very hard. Everywhere you looked, it was under water. It rained like this over the whole country."

"And then there weren't police and helicopters which could bring the people food and come to rescue them, were there Uncle?" Grieta added.

"Yes, the people couldn't get off the island at all. They had to wait for the water to dry up again. But that night when it rained so hard, a strange thing happened. Two men were sitting on the river

bank, waiting for the water to drop so that they could swim to the other side. While they were still sitting and talking, one of them suddenly saw something floating on the water from far away..."

"What was it, Uncle?" Dolly-Dot asked, her eyes wide.

"The two men rubbed their eyes and looked and looked. A few yards from them a dairy cow was floating past them on an overturned kitchen table."

Dolly-Dot and Grieta burst out laughing. "And then, Uncle?" they asked nearly at once.

"The two men thought they were seeing a ghost. But this cow floated down the river on the table before their eyes. The next day, when the water dropped, they went to look for the cow. They walked all along the river, but couldn't find her. They told everybody whom they met along the road about the cow," Uncle Joos said and sucked his pipe. "But nobody wanted to believe them."

"Would you have believed them, Uncle?" Grieta asked.

"Not easily, but I would have eventually... because of what they did *later*," he said.

Dolly-Dot and Grieta were now very curious.

"One evening, months later, when they were again sitting and waiting on the bank of the Great River for the water to drop after a rain so that they could swim through, one of them suddenly got a plan. If that cow could get over the water, they could too. And he started to knock together some wood. When it was finished, it nearly looked like the overturned table."

"The other people on the Island were surprised when they came to the river and saw the two men at the other side! And from then on they believed the story of the cow."

"Then the cow was not really on Bok Island, was she, Uncle?" Dolly-Dot asked.

"No, she just floated past, of course," Grieta said. "So, Sarah May *is* the first cow on the island that you know of, Uncle?" Grieta asked eagerly.

"Just like you say. It's just as well there is no longer a ferry down at the river, Dolly-Dot. If your Sarah May-cow is as clever as that other one, maybe she would have taken the ferry back to Bamboes Bay long ago," Uncle Joos laughed.

That afternoon Dolly-Dot ran to her cow alone. She had to go and tell her the good news. When she got there, she saw the gnats in front of Sarah May's eyes.

"Hello, Sarah May, wait, before I tell you the good news, I must first get the gnats out of your eyes," she said while picking a handful of jantwak⁵⁶ twigs. She braided a small garland and just for the beauty of it, she braided some yellow flowers with small purple hearts. "Grieta and all call these flowers gansogies,⁵⁷ Sarah May," she said and smiled over the funny name. Then she put the milk-stool down before Sarah May and climbed up.

"Now you don't throw it off, Sarah May, do you hear? The garland will keep the gnats out of your eyes," she said and put it carefully around Sarah May's horns. "Now you look very pretty."

Then she got off the little milk-stool, pressed her head against Sarah May's flank and said: "You know what, Sarah May, you are the very first cow on Bok Island. The other cow sailed past on her boat. Yes, really. She didn't sit foot on land, Uncle Joos says. So, you *are* the first cow on Bok Island."

⁵⁶ Jantwak: local name for a kind of twig. "Twak" means tobacco.

⁵⁷ Gansogies: Local name for a small flower: A "Gansogie" is literally a "goose eye".

4. *To the Kalahari*⁵⁸

It was hot in the front of Uncle Sefie's brown Ford⁵⁹ lorry. Dolly-Dot screwed her eyes against the sun which just peeked over the back of a red dune and took a sip of cool drink from the can on her lap. She wondered how far it still was to Mr Noord's Kalahari farm.

They took off early this morning, when Bok Island was still asleep. Before they left Keimoes, Uncle Sefie took in some petrol and at Upington⁶⁰ he loaded a few bags of fodder and tyres for Mr Noord. Now they had already driven very far.

Dolly-Dot's eyes were about to shut. She jumped when Uncle Sefie said suddenly: "Just see how this child sits and sleeps. Well, that comes from getting up early!"

"Pshaw, Uncle," Dolly-Dot said, embarrassed and rolled off the window for the slight morning breeze to blow in. She saw the yellow dunes lying in the sun. On some of their backs large trees stood with their root toes dug deep in the sand. And everywhere over the plain and in the hollows between the dunes stood tufts of white grass. "This is kortbeenboesmangras,⁶¹" Uncle Sefie said when she asked him about it. When the breeze pushed through them, it seemed to Dolly-Dot as though the stalks beckoned to her.

After a while Uncle Sefie pulled off the road and stopped under a camel-thorn tree.

"Come on Dolly-Dot, get out. I can't take the heat between you and my dad any longer," Grieta said. "Come, you wanted to see what the dune sand of the Kalahari looks like."

⁵⁸ Kalahari: A desert area in the western part of South Africa, traditionally the home of the San, or Bushmen. See map.

⁵⁹ Ford: Ford vehicles were very popular among farmers.

⁶⁰ Upington: A main centre in the Northern Cape where this story is set. See map.

⁶¹ Kortbeenboesmangras: This is literally "short-legged bushman grass": a local name for the type of grass.

"Yes," Dolly-Dot said and jumped out quickly. They ran to the nearest dune, which lay very close to the road.

"Would you children also like some of the cold water?" Uncle Sefie called after them when he took the wet canvas bag from the lorry's bumper.

"Yes, please, Uncle!" Dolly-Dot called over her shoulder. She picked up a handful of dune sand and let it sift through her fingers. "It is really different from Bamboes Bay's sand," she said astonished. "I must take Grandma Sarah some." The fine grains of sand tickled her fingers. If she could stay in the Kalahari, she would come and dream on the red dunes every day, she thought.

"Wait until you see the dune behind Aunt Tryntjie's house," Grieta said. "Come, let's run, my dad is waiting."

They slid off against the dune, ploughing through the red sand.

"Come on, children. Just look at the time," Uncle Sefie said when they had finished drinking from the canvas bag.

It was very hot in the lorry. Now the breeze coming through the window could not even keep open Dolly-Dot and Grieta's eyes.

They woke up when Uncle Sefie turned in at the gate of Tsammaveld⁶². When they stopped in front of the house which belonged to Aunt Miena's brother, Kerneels, who was Tsammaveld's foreman, Grieta said excitedly: "Come on, Dolly-Dot, get out. I want to go and show you the dune."

⁶² Tsammaveld: The name of the farm. "Tsammas" are the melon-like fruits that the Bushmen use to get water from. See map.

The screen door of the white-washed house with the corrugated iron roof shut with a bang after Aunt Tryntjie when she came out to greet them.

"Children!" she called out. "Oh, I am so glad to see you. And little Dolly-Dot! I saw the child last when she was only a baby."

Uncle Kerneels drove towards them from the direction of the windmill in Mr Noord's green pick-up and stopped next to Uncle Sefie's lorry.

"Sefie! I thought you were only coming tonight," he said and grabbed his brother-in-law's hand.

"Tryntjie, how about going in and making our guests some coffee?"

While Uncle Sefie and Uncle Kerneels were unloading the things that Uncle Sefie had to bring along from Upington, Grieta showed Dolly-Dot what a Kalahari farm looked like. Her mouth fell open when she saw the two dunes behind Aunt Tryntjie's house. She rubbed her eyes and looked again. They lay next to each other. One was yellowish, rather like tumeric, and the other rust brown like red pepper. Grandma Sarah would never believe this, Dolly-Dot thought. She only knew white sand dunes.

"You know what, Dolly-Dot, Uncle Kerneels says the wind never mixes up the sand on the dunes," Grieta said. "The Kalahari wind knows what sand belongs to which dune. I don't know whether the wind at Bamboes Bay is just as clever," she said and flicked her braid over her shoulder.

Dolly-Dot frowned. "But where does the wind get the sand?" she wanted to know.

"I don't know," Grieta said and scratched in the sand with a little dry stick. "Uncle Kerneels didn't say. Maybe Stayer⁶³ would know."

⁶³ Stayer: The name is used as a description of the man and his function as a scout in the hunting field. It indicates that he has lots of endurance.

"Who is Stayer?"

"Stayer is a Bushman⁶⁴," Grieta said. "In his language his name means Stayer."

"A Bushman! Is he here on the farm?"

"Yes, he is very clever and knows everything about all the trees and grass and sand," Grieta said.

"Really!" Dolly-Dot had never seen a Bushman. Her Uncle Henry from Cape Town had told her about the Bushmen, but she wasn't sure whether everything were true. Even though Uncle Henry said he saw statues of them in the large museum in Cape Town.

"I'll take you to Stayer in a little while," Grieta promised.

Aunt Tryntjie called them from the house to come and eat. On the table she put floor bread,⁶⁵ stewed sheep and a large blue enamel jug full of delicious, cool drink-water from Mr Noord's cool room.⁶⁶

"You must eat enough, children. The afternoon is long," she said. "This afternoon we are slaughtering sheep for Mr Noord, and tonight we'll have a barbecue."⁶⁷

"Oh, it sounds nice, Auntie," Dolly-Dot said and watched Aunt Tryntjie breaking the floor bread into pieces.

⁶⁴ *Bushman:* The Bushmen or San were the first inhabitants of this semi-desert part of the country, and they are very good guides and scouts as they know the country very well.

⁶⁵ *Floor bread:* A round loaf baked in ashes on the floor of an old-fashioned oven.

⁶⁶ *Cool room:* People did not have refrigerators, so that a small thatched building would be used to keep food cool - the roof could be wetted, and the floor would be damp as well.

⁶⁷ *Barbecue:* Also called a braaivleis, very typical of South Africa.

"Tonight Grieta can show you how to grill stick bread⁶⁸." Aunt Tryntjie said. "That is just as tasty."

"Auntie, is Stayer here today?" Grieta asked.

"Yes, I saw him just this morning, my child. Hunters are coming from very far again today and Stayer is the best tracker you can get," Aunt Tryntjie said. "He has started a small shop here on the farm. Grieta, you must both really go and have a look."

"Where, Auntie?" Dolly-Dot asked. Shops were always very pleasant places to her.

"Just diagonally across Mr Noord's house. There where Uncle Kerneels always helps to slaughter the game," Aunt Tryntjie said.

When they had finished eating, Grieta crammed a last piece of floor bread in her cheek and grabbed Dolly-Dot by the hand. "Come on. I want to see Stayer's shop."

Stayer's shop didn't look like the shops in the Cape at all, Dolly-Dot thought when she saw the shop built from piles and knietjiesgras.⁶⁹ Stayer sat on a springbuck-hide⁷⁰ working on things for his shop.

"Hello, Stayer. Is this your shop?" Grieta asked.

"Yes, this is my shop," Stayer said.

⁶⁸ Stick bread: Bread dough twisted around a stick and cooked over a fire.

⁶⁹ Knietjiesgras: Literally knee grass - a local name for this kind of grass which reaches knee height and which is used for thatching roofs.

⁷⁰ Springbuck-hide: In this part of the country springbuck are plentiful, and the hides are used for many things, from floor mats to shoes to strips of hide used for the seats of chairs.

"This is Dolly-Dot, Stayer. She comes from the sea. I suppose you haven't seen the sea before. A sea is a very large dam," Grieta tried to explain.

"I have been to the place they call the Cape. It is a very big place. But I wasn't near the large dam," Stayer said.

"One day, if you come to the Cape again, I'll ask Grandpa Georgy to go and show you," Dolly-Dot said.

Dolly-Dot saw empty ostrich eggs,⁷¹ springbuck-hides and fox-hides⁷² hanging from screws down the poles of the shop. Also quivers full of arrows, small quivers containing love arrows and trimmings for the neck and hair. On one side stood a large calabash⁷³. "What is in there?" Dolly-Dot asked.

"It is my njarriesbier.⁷⁴ Do you want to come along? I have to go and get some xannetjie goub,⁷⁵" Stayer said. "The hunters like my njarriesbier and I will have to make some more for today's people."

Stayer walked on quickly with Dolly-Dot and Grieta a small distance behind him. Dolly-Dot saw that he headed straight for a tree with something like a large heap of hay or straw in its upper branches. The heap appeared to be braided firmly around the branches, and a lot of birds flew in and out of small openings in the heap.

⁷¹ Ostrich eggs: Ostrich eggs are huge (one egg is equal to 24 hen's eggs), and the shells were used by the Bushmen to store water. The hollowed shells are used as decorations as well.

⁷² Fox-hides: Also popular to keep one warm.

⁷³ Calabash: A container which is made by hollowing out the fruit of a plant.

⁷⁴ Njarriesbier: homemade beer of the Bushmen, kept in a calabash.

⁷⁵ xannetjie goub: Bushman name for bird-dung. The x is pronounced with a click sound.

"And this," Dolly-Dot asked, surprised.

Stayer looked around and smiled. "This is what is called a social nest," he said. "The whole lot of birds live together in it, but each pair has their own little room."

"It is a real small birds' town," Dolly-Dot laughed.

"You wait just here," Stayer said and quickly walked to the tree. They watched on while he clambered into the thorn tree and broke off pieces of the bird's nest and put them into his skin pouch.

"But it's bird-dung!" Grieta called when Stayer showed them what he took from the nest.

"Yes, it is xannetjie goub. We put it into the beer. It makes the beer tasty," he said and his eyes shone.

"Ugh! My Grandpa Georgy also drinks beer, but he won't drink beer with bird-dung in it," Dolly-Dot said and turned up her nose.

As far as they walked, Stayer told them about the Kalahari. They found a skeleton of a mongoose, as well as a mouse skeleton, one of a fox and the shells of millipedes. Suddenly Stayer hunched on the ground. "First dig up a few uintjies,⁷⁶" he said and started scraping away the earth with a stick.

Dolly-Dot wondered how he knew where to dig. Then she saw that he dug where the ground made a small crack.

She also broke off a twig from a wild pomegranate and scraped in the cracked ground as far as they walked. To no avail. She didn't get any uintjies, but Stayer took them from the ground one after the other.

⁷⁶ Uintjies: An edible root with a sharp taste.

"We cook them in the fire or make porridge of them," Stayer said and pointed to the uintjie in his hand. "It is very tasty."

At the back of a dune he dug out a piece of tree-root.

"What are you going to do with it, Stayer?" Dolly-Dot asked curiously.

"This is the root of the shepherd's⁷⁷ tree," Stayer said. "The farmers along the river made coffee of it many years ago. Our people learned it from them. But we have been making porridge from it from even earlier on." Stayer used his shirt to wipe the sweat from his forehead under his khaki hat. "I just show the people who come here the tree-root and tell them about it," he explained.

They were scarcely back at Stayer's shop when Mr Noord stopped there and gave him three ostrich eggs.

"We are getting visitors again, Stayer. Just make sure that you have enough bows and arrows and beadwork. The people are coming from America. If you want to, you could show them how you follow a trail," Mr Noord said.

"All right, I'll do that," Stayer said.

When Mr Noord drove on, Stayer smashed one of the ostrich eggs.

"What are you doing now?" Dolly-Dot asked. "If you don't want it, give it to me."

Stayer laughed. "Do you see these beads?" he asked and showed Dolly-Dot a string made from ostrich egg shells.

⁷⁷ Shepherd's tree: An indigenous tree found in this part of the country.

"It's very pretty. Who made it?" Dolly-Dot asked.

"These beads are very old. My grandmother made it for my mother. It was when we still lived in the field. When we only lived of the animals of the field and plants," Stayer said. He filed a piece of the ostrich egg until he had a small flat and round bead to show Dolly-Dot and Grieta.

"Do you file all these beads yourself?" Grieta asked.

"No, I give it to my wife, Sanna. She can make them just as pretty as my mother could," he said.

Dolly-Dot looked at a few straps lying on the springbuck-hide. "What are these?" she asked and held one up before her chest.

"Those you wear around your ankles," Stayer said. "We still wear it when we dance around the fire when we have a feast. Come, let me put you each one around your ankles."

Stayer tied a dance strap around each of their right ankles which rattled tseek-tseek-tseek when they put their feet down hard.

"This sounds very pretty, Stayer," Dolly-Dot said and stepped with her right foot on the sand a few times. "What makes this sound?"

"They are dried cocoons with grains of sand inside," he explained and showed them the small groove in the cocoon where he put in the sand and then sealed it with gnoibos⁷⁸ glue.

"You can keep the dance straps. It will make you run faster," he laughed.

The grains of sand rattled tseek-tseek-tseek in the dry cocoons of the dance straps when Dolly-Dot and Grieta ran back to Uncle Kerneels' house.

⁷⁸ Gnoibos glue: glue made from a local plant.

Later on the afternoon they saw an unknown white car turning in at Tsammaveld's gate.

"Those must be the hunters," Dolly-Dot said.

"Yes, Stayer will perhaps go with them to show them how he follows a trail," Aunt Tryntjie said. She was at the kitchen table, mixing the dough for the stick bread.

Uncle Kerneels and Uncle Sefie came in through the kitchen door.

"Tryntjie, Sefie and I are going to take the hunters to the field," Uncle Kerneels said. "If the children want to come they can come."

"Do you want to, Dolly-Dot?" Grieta asked.

"No, I don't want to see them hunt," Dolly-Dot said.

"Now come, then you two can collect camel-thorn wood for tonight's barbecue in the meantime."

That evening when Uncle Kerneels and Uncle Sefie and the hunters came back with a springbuck, Dolly-Dot and Grieta were pitching a small patched khaki tent against the red dune. Aunt Tryntjie helped them. When the tent had been pitched, she spread a kaross⁷⁹ inside and gave them each a pillow for the night.

"Grieta, now you can show Dolly-Dot how to barbecue stick bread," Aunt Tryntjie said when she walked to the kitchen. "Come and get some dough."

"Come, Dolly-Dot!" Grieta called and grabbed her by the hand.

⁷⁹ Kaross: A large "blanket" made of several tanned animal hides sewn together. Very warm, and lasts for ever.

Next to the windmill they each broke off a twig from a wild pomegranate and ran back to the kitchen. They each took a handful of dough from the dough-dish on the table and folded it around one end of the sprig.

"We always eat it with barbecued meat," Grieta said when they stood next to each other, each with her stick bread over the fire.

Uncle Kerneels scraped the coals to one side for the barbecue. Then he stirred them with a stick and put the meat on.

"You must turn your bread-stick now and then. Like this," Grieta showed Dolly-Dot how. Every now and then she held the lantern for Dolly-Dot to see if her stick bread was ready.

"Kerneels, tonight I want the child from the Cape to taste what is delicious," Uncle Sefie said. He sat talking to Uncle Kerneels on a small, low riempie⁸⁰ seat settee in front of the fire.

"Tryntjie made pofadder⁸¹. If you want to talk about what is good to eat, there is nothing better, Sefie," Uncle Kerneels said.

"Pofadder!" Dolly-Dot called out and nearly forgot her bread-stick. "Do you eat snakes?"

Aunt Tryntjie came and placed a sausage-like thing which looked like a thick snake on the barbeque. Dolly-Dot bent down to look at it closely.

"Is this the pofadder?" She wondered whether Grandma Sarah knew that these people ate snakes.

"Where did you catch it?" she asked.

⁸⁰ Riempie seat: A stool with a seat made with strips of animal hide

⁸¹ Pofadder: A kind of sausage which looks a little like a puffadder snake.

Uncle Kerneels shook with laughter.

"We caught it in the kitchen, on Aunt Tryntjie's kitchen table," he said and laughed hee-hee-hee.

"Dolly-Dot, don't let these uncles make fun of you. It isn't a real snake. Here in the Kalahari we make a type of sausage which looks like the pofadder snake," Aunt Tryntjie said. "And there is nothing of a snake in it."

Later when Aunt Tryntjie was dishing up in flowered enamel dishes, Dolly-Dot heard a rustling behind her at the large camel-thorn tree. She looked around quickly.

"Stayer! You scared me," Dolly-Dot said.

"Come and eat with us, Stayer," Uncle Kerneels invited him.

In his hands Stayer had a dressed springbuck-hide and a small string of beads made of ostrich egg shell.

"I brought you something to take with you to the large place with the big dam," he said to Dolly-Dot.

"Thank you very much, Stayer," Dolly-Dot said joyfully. "I'll put the skin in front of my bed and put the beads around my neck when my grandpa and I go to the Cape."

Aunt Tryntjie served Stayer as well. Then he sat down with them in front of the fire.

Dolly-Dot tasted the pofadder sausage carefully. And she couldn't believe how good it tasted.

"Hmmm... it is very tasty. It tastes like liver," she said.

"You are right, Dolly-Dot," Aunt Tryntjie said, "it contains liver and bacon."

When they had finished eating and the fire was nearly burnt out, Stayer showed them how to dance. Tseek-tseek-tseek, the dance straps around their ankles sounded as they followed Stayer, dancing around and around the fire. And in the kitchen Uncle Kerneels played the concertina and Uncle Sefie the guitar and Aunt Tryntjie sang with them:

"Ver in die ou Kalahari,⁸²

Daar sing die boere so:

Gee ons die ou Kalahari,

Die ou Kalahari bo..."

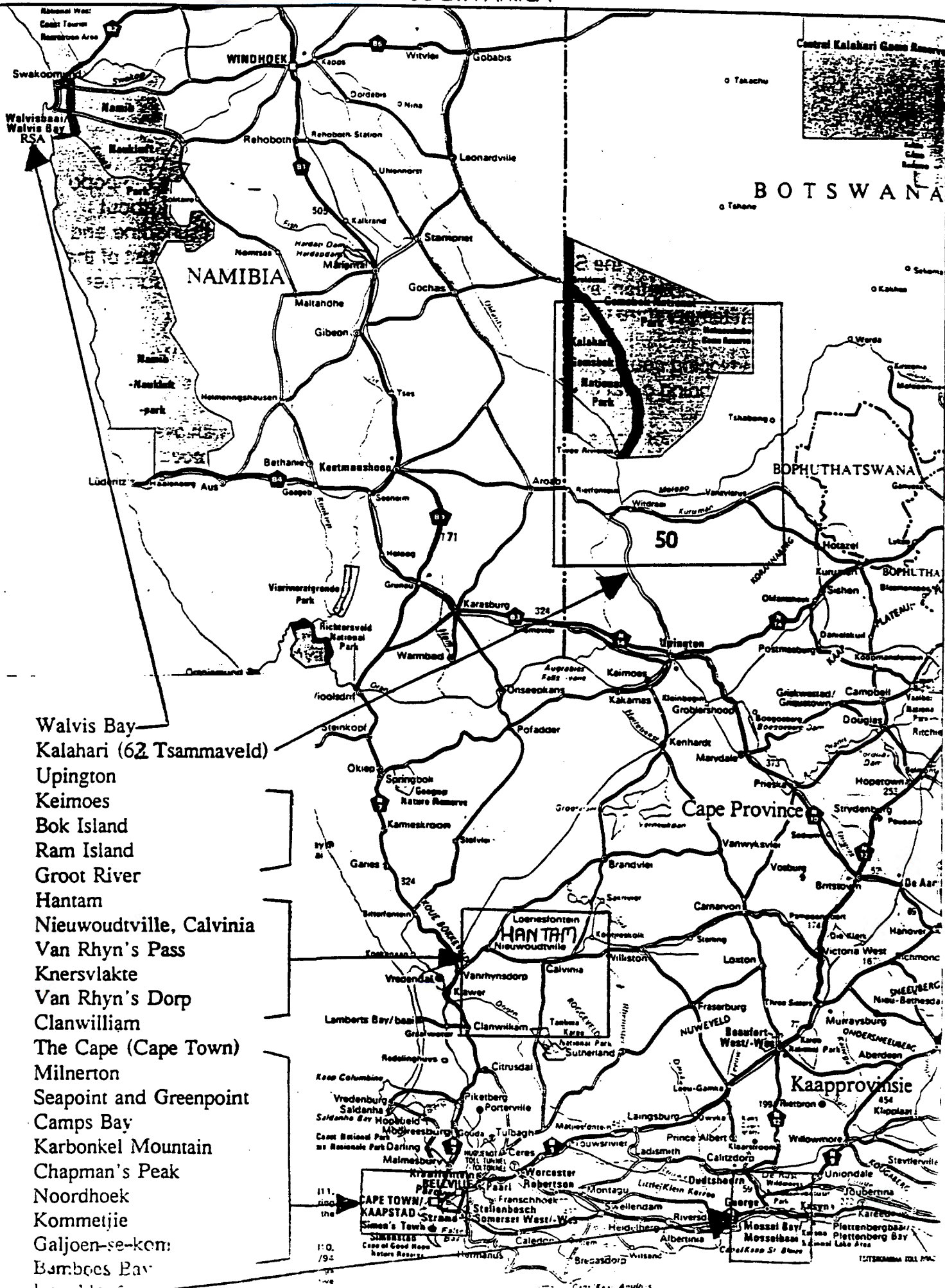
Very late that night Dolly-Dot and Grieta crawled into the small tent against the red dune - too tired to be afraid of anything scary.

⁸² Ver in die ou Kalahari - "Far away in the old Kalahari": A nostalgic song sung by South Africans .

BYLAAG C

Kaart van Suid-Afrika

SOUTH AFRICA

- Walvis Bay
- Kalahari (62 Tammaveld)
- Upington
- Keimoes
- Bok Island
- Ram Island
- Groot River
- Hantam
- Nieuwoudtville, Calvinia
- Van Rhyn's Pass
- Knersvlakte
- Van Rhyn's Dorp
- Clanwilliam
- The Cape (Cape Town)
- Milnerton
- Seapoint and Greenpoint
- Camps Bay
- Karbonkel Mountain
- Chapman's Peak
- Noordhoek
- Kommetjie
- Galjoen-se-kom:
- Bambos Bay
- Langekleef